

Vysoká škola ekonomická v Praze

Národohospodářská fakulta

Hlavní specializace: Hospodářská politika

PROCES KONVERGENCE SLOVENSKA
K NĚMECKU V LETECH 2004-2017

diplomová práce

Autor: Bc. Lukáš Houšteký

Vedoucí práce: doc. Ing. Eva Zamrazilová, CSc.

Rok: 2019

Prohlašuji na svou čest, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a s použitím uvedené literatury.

Bc. Lukáš Houšteký

V Praze, dne 23.08.2019

Rád bych poděkoval doc. Ing. Evě Zamrazilové, CSc. za odborné vedení mé diplomové práce, její cenné rady a optimistický a profesionální přístup.

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Zpracovatel : **Bc. Lukáš Houštěcký**
Studijní program: **Ekonomie a hospodářská správa**
Obor: **Hospodářská politika**
Název tématu: **Proces konvergence Slovenska k Německu v letech 2004-2017**

Zásady pro vypracování:

1. Cílem práce je zhodnocení konvergenčního procesu slovenské ekonomiky k německé v letech 2004-2017. Analyzovány budou hlavně makroekonomické ukazatele nominální konvergence jako cenová hladina a nominální kurz, a vybrané ukazatele konvergence reálné a jejich vývoj ve sledovaném období. Hlavní hypotéza: Vstup do Eurozóny v roce 2009 znamenal pro slovenskou ekonomiku zásadní změny, které vedly ke zpomalení procesu nominální konvergence Slovenska k Německu, a to hlavně díky zpomalení růstu cenové hladiny.
2. Srovnávání a dohánění české a slovenské ekonomiky s nejsilnějšími ekonomikami EU je téma, které je v našem regionu probírané neustále. Tato práce se zaměří na to, jak si ekonomika našich nejbližších sousedů vedla od vstupu do Evropské Unie a po vstupu do Eurozóny. Zjištěné závěry by měly být přínosem pro hospodářskou politiku ČR z pohledu potenciálního přijetí Eura.
3. Teoretická část diplomové práce bude sloužit primárně k popsání a vysvětlení hlavních termínů procesu konvergence, uvedení do výchozí ekonomické situace zkoumaných zemí a výchozího stavu makroekonomických ukazatelů, jejichž vývoj bude dále analyzován v praktické části.
4. Praktická část se bude zabývat analýzou vývoje ukazatelů jak nominální, tak reálné konvergence slovenské ekonomiky k německé. Na tuto část pak naváže celkové zhodnocení procesu konvergence Slovenska k Německu s hlavním zaměřením na vliv přijetí společné měny na Slovensku.
5. Klíčová slova:
Reálná konvergence, nominální konvergence, cenová hladina, nominální měnový kurz

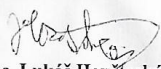
Rozsah práce: min. 65 normostran

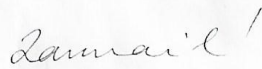
Seznam odborné literatury:

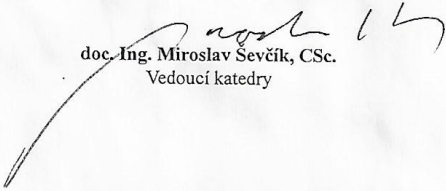
1. GOECKE, H; HÜTHER, M. 2016. Regional Convergence in Europe, Intereconomics, ISSN 1613-964X, Springer, Heidelberg, Vol. 51, Iss. 3, pp. 165-171
2. JIRGES, T.: Směnné relace v zahraničním obchodě. Praha, Oeconomica 2002, ISBN 80-245-0335-2
3. MIHALJEK, D.; KLAU, M. 2008. Catching-Up and Inflation in Transition Economies: The Balassa-Samuelson Effect Revisited (December 2008). BIS Working Paper No. 270. Dostupné z: SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1334135>
4. NACHTIGAL, V.; TOMŠÍK, V. 2002. Konvergence zemí střední a východní Evropy k Evropské unii. Praha: Linde.
5. SPĚVÁČEK, Vojtěch. Parita kupní síly – nástroj mezinárodních srovnání. POLITICKÁ EKONOMIE. Praha, 51(1). ISSN 2336-8225
6. ŽDÁREK, V. 2012. A Theoretical and Empirical Analysis of the Process of Nominal Convergence in Transition Countries with a Particular Emphasis on the Czech Economy [online]. B.m. [vid. 2016-11-13]. Vysoká škola ekonomická v Praze. Dostupné z: https://theses.cz/id/czn296/ISIS_37850_zdarekv.pdf

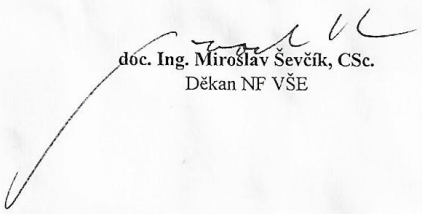
Datum zadání diplomové práce: červen 2018

Termín odevzdání diplomové práce: prosinec 2018

Bc. Lukáš Houštický
Řešitel

doc. Ing. Eva Zamrazilová, CSc.
Vedoucí práce

doc. Ing. Miroslav Ševčík, CSc.
Vedoucí katedry

doc. Ing. Miroslav Ševčík, CSc.
Děkan NF VŠE

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá procesem konvergence Slovenska k Německu v letech 2004-2017. V první, teoretické části práce jsou vysvětleny základní pojmy a ukazatele spojené s problematikou jak reálné, tak nominální konvergence. V této části je také popsána výchozí ekonomická a politická situace obou zemí. Druhá, praktická část práce se již skládá především z analýzy vývoje zmíněných ukazatelů konvergence nominální (vývoj cenové hladiny a nominálního kurzu) a reálné (HDP v paritě kupní síly, nezaměstnanost, produktivita práce apod.). Práce také zohledňuje dopad ekonomických reforem zavedených před vstupem Slovenska do Eurozóny na proces konvergence a kde je to vhodné porovnává vývoj i s Českou republikou. Na základě této analýzy jsou pak vyvozeny obecné závěry ohledně vývoje procesu konvergence. Výsledkem této práce je potvrzení hypotézy o zpomalení procesu nominální konvergence od vstupu Slovenska do eurozóny. Problémovou se ukázala od stejného období být také konvergence reálná.

Klíčová slova

nominální konvergence, reálná konvergence, Slovensko, Německo, komparativní cenová hladina, parita kupní síly

JEL klasifikace

E31, E24, O11, O47

Abstract

This diploma thesis studies the process of economic convergence between Slovakia and Germany during the years 2004-2017. The first, theoretical part explains the basic terms, indicators and concepts of nominal and real convergence. This part also describes the economic and political situation and history of both countries. The second, practical part consists mainly of analysis of key indicators for both nominal convergence (price levels, exchange rates) and real convergence (GDP per capita in PPP, unemployment rate, labor productivity). This thesis also goes through the effects of economic reforms that were implemented in Slovakia ahead of entering the euro area and where appropriate, compares the evolution of said indicators to those of the Czech Republic. Based on the results of this analysis, general conclusions regarding the evolution of convergence are drawn. The result of this thesis confirms the hypothesis regarding the slowing down of nominal convergence of Slovakia since entering the euro area. Real convergence turned out to have slowed down since the same period as well.

Key words

nominal convergence, real convergence, Slovakia, Germany, comparative price levels, purchasing power parity

JEL classification

E31, E24, O11, O47

Obsah

Úvod.....	9
1. Teoretická východiska.....	11
1.1 Teoretické vymezení procesu konvergence	11
1.2 Reálná konvergence	13
1.2.1 Mezinárodní srovnání	14
1.3 Nominální konvergence	15
1.3.1 Maastrichtská kritéria.....	15
1.3.2 Cenová úroveň	17
1.4 Provázanost reálné a nominální konvergence	18
1.5 Stručný ekonomicko-politický vývoj zkoumaných zemí.....	20
1.5.1 Ekonomický vývoj Slovenské republiky	20
1.5.2 Politický vývoj Slovenské republiky	25
1.5.3 Dzurindovy reformy.....	26
1.5.4 Ekonomický vývoj Spolkové republiky Německo	28
1.5.4 Politický vývoj Spolkové republiky Německo	33
2. Analýza konvergence Slovenska a Německa v letech 2004-2018	35
2.1 Reálná konvergence	35
2.1.1 Trh práce, zaměstnanost, produktivita práce	39
2.1.2 Rozklad HDP v PPP na dílčí části	51
2.2 Nominální konvergence	56
2.3 Srovnání nominální a reálné konvergence v letech 2004-2018	66
Závěr	67
Použitá literatura	70
Seznam grafů	74
Seznam tabulek	76

Úvod

Konvergence je téma, které je v odborné literatuře i v médiích probíráno na pravidelné bázi, ať už přímo nebo nepřímo v rámci debat o vývoji ekonomických ukazatelů. Obecně konvergence znamená sbližování několika objektů, může se jednat o sbližování k sobě navzájem nebo ke společnému cíli. Z ekonomického hlediska mluvíme o konvergenci typicky v kontextu sbližování ekonomické úrovně, případně dílčích ekonomických ukazatelů.

Když došlo v roce 1989 v zemích evropského Východního bloku k pádu komunistického režimu, téma konvergence se v těchto zemích stalo velice aktuální a je tomu tak do dnes. Spolu s probíhající transformací ekonomik těchto států z centrálně plánovaných na tržní totiž započal proces obchodního napojení na ekonomiky západních zemí a spolu s tím přišly první myšlenky stát se členy Evropského společenství a později Evropské unie. Právě díky těmto změnám začaly být patrné zásadní rozdíly mezi transformujícími se ekonomikami a těmi západoevropskými. Zaměstnanci zjistili, o kolik nižší jsou jejich mzdy oproti jejich západním sousedům. S otevřením hranic turisté v těchto zemích brzy zjistili, o kolik vyšší je na západě cenová hladina oproti té domácí. Již od té doby je tak snahou těchto zemí se přiblížit a v dlouhodobém měřítku se vyrovnat svou ekonomickou úrovní západoevropským ekonomikám a zařadit se tak mezi ekonomické elity světa. Mezi tyto země samozřejmě spadá také Slovensko.

V roce 2004 se Slovensko stalo jednou z 10 nově přistoupivších zemí do Evropské unie. Proces konvergence je v rámci Evropské unie jedním ze základních témat. Konvergenci lze totiž zjednodušeně také vysvětlit jako snižování mezinárodních či meziregionálních disparit za předpokladu vyváženého a udržitelného růstu, což patří mezi hlavní pilíře fungování Evropské unie. Se vstupem do Evropské Unie se nové členské země také zavazují k přijetí jednotné evropské měny. Vstup do eurozóny je podmíněn splněním tzv. Maastrichtských konvergenčních kritérií, proces, který Slovensko dokončilo v roce 2009. Tato kritéria jsou často terčem kritiky jako nedostačující měřítko pro připravenost země pro vstup do eurozóny. Jako příklad bývá poukazováno na dluhovou krizi zemí PIIGS, která měla negativní dopady na celou eurozónu. Bude proto důležité se podívat na konvergenci ve větším detailu, než jaký nám nabízejí Maastrichtská kritéria. Referenční ekonomikou bude Německo, jakožto ekonomický tahoun celé eurozóny a zároveň nejvýznamnější obchodní partner Slovenska.

V teoretické části této práce budou vysvětleny základní termíny z problematiky konvergence, dále se práce bude věnovat jednotlivým ukazatelům reálné i nominální konvergence a bude také přiblížena výchozí ekonomická a politická situace obou zkoumaných zemí.

Cílem práce je pomocí makroekonomické analýzy prozkoumat a zhodnotit proces konvergence Slovenska k Německu ve sledovaném období. Z hlediska nominální konvergence bude analyzována cenová hladina a nominální kurz, z hlediska reálné konvergence pak hlavně HDP na obyvatele v paritě kupní síly. Spolu s tím budou zkoumány hlavní faktory, které tento vývoj ovlivňují. Důležitou součástí analýzy bude rozklad hlavních ukazatelů reálné a nominální konvergence na příspěvky vlivu jednotlivých faktorů k jejich celkovému vývoji. Pomocí této analýzy bude potvrzena či vyvrácena základní hypotéza této diplomové práce, která zní: *„Vstup do Eurozóny v roce 2009 znamenal pro slovenskou ekonomiku zásadní změny, které vedly ke zpomalení procesu nominální konvergence Slovenska k Německu, a to hlavně díky zpomalení růstu cenové hladiny“*.

1. Teoretická východiska

Následující část práce si klade za cíl připravit teoretickou základnu pro zkoumání problematiky konvergence Slovenska k Německu. První část se soustředí na vymezení samotného konceptu konvergence a dělení na konvergenci nominální a reálnou. Zabývá se hlavními ukazateli a faktory konvergence, pomocí kterých bude v praktické části práce prováděna analýza. Dále tato část hodnotí výchozí ekonomickou situaci Slovenska i Německa ve zkoumaném období a shrnuje stav ukazatelů konvergence, jejichž vývoj bude dále zkoumán. Současně jsou v této části práci také přiblíženy ekonomické reformy, které byly Slovenskem zavedeny před vstupem do Eurozóny a jejich vliv na proces konvergence.

1.1 Teoretické vymezení procesu konvergence

Samotný pojem konvergence znamená dle slovníku cizích slov sbíhání či sblížování, nicméně v ekonomii má více specifický význam, např. dle této definice se jedná o „*zmenšujúci se rozdiely v životní úrovni a zprostředkovaně i v ekonomické úrovni a hospodářské výkonnosti jednotlivých států, zemí, případně jejich regionů*“.¹ Ekonomický růst má na proces konvergence zásadní vliv. K ekonomickému růstu může docházet v krátkém i dlouhém období, přičemž v krátkém období se jedná převážně o fluktuace produktu spojené s hospodářským cyklem. Pro teorii konvergence je tak více relevantní růst v dlouhém období, kde roste samotný potenciál produkčních možností dané ekonomiky, který je oproti krátkodobému růstu dlouhodobě udržitelný. Nejčastěji je měřen pomocí nominálního nebo reálného hrubého domácího produktu (HDP).²

Koncept konvergence začal být definován na přelomu poloviny 20. století v rámci neoklasické teorie růstu a dále byl blíže rozvíjen v teorii endogenního růstu. Z teoretického hlediska může mít konvergence dvě podoby: absolutní a relativní.

- a) Absolutní (také nepodmíněná) konvergence (založena na modelu hospodářského růstu Roberta Solowa) je proces, kdy dochází ke sblížování sledovaných ukazatelů k určité hodnotě (tzv. stálý stav) bez ohledu na výchozí stav ekonomik či podobnost jejich struktury. V souladu s tímto pohledem by např. ekonomicky zaostalejší země vždy

¹ NACHTIGAL, Vladimír a Vladimír TOMŠÍK. Konvergence zemí střední a východní Evropy k Evropské unii. Praha: Linde, 2002. Vysokoškolská učebnice (Linde). ISBN 80-7201-361-0.

² ABRHÁM, Josef a VOŠTA, Milan. Ekonomický růst a konvergence rozšířené Evropské unie. Acta Oeconomica Pragensia. 2011/5.

dosahovala většího růstu HDP než země rozvinutější. Na kontrolu této hypotézy bylo provedeno několik empirických studií, které její platnost vyvrátily.³

- b) Relativní (také podmíněná) konvergence je proces, kdy dochází ke sbližování sledovaných ukazatelů u odlišných ekonomik, ale již ne k určitému stálému stavu.⁴ Podle této teorie k procesu konvergence dochází především u zemí a regionů s podobnou strukturou a produkční funkcí. Naopak země či regiony s drasticky odlišnými parametry mohou být podmíněny divergenčním procesem. K procesu konvergence dochází rychleji u zemí, kde je mezera ve sledovaných veličinách od referenčních zemích největší. To stejné platí při sledování několika ukazatelů v rámci jedné země.⁵

Dále je možné proces konvergence rozdělit na koncept „beta konvergence“ a „sigma konvergence“. Beta konvergence vychází z neoklasické teorie a je ve studiích a odborných pracích velmi často používána. Hlavní předpoklad této metodiky je fakt, že země ekonomicky méně vyspělé rostou rychleji než země vyspělejší. Tento model je matematicky vyjádřen následující regresivní rovnicí, zkoumající časová období 0 až T:

$$\frac{1}{T} \cdot \log \left(\frac{y_{i,T}}{y_{i,0}} \right) = \alpha_2 - \beta_2 \cdot \log y_{i,0} + \varepsilon_i$$

Levá strana rovnice vyjadřuje růst HDP v PPP ve sledovaném časovém období 0 až T, kde T je také celkový počet sledovaných let, alfa je úrovněová konstanta, epsilon je náhodná složka a beta je koeficient konvergenčního procesu. Pokud má beta zápornou směrnici, dochází k beta konvergenci, pokud naopak, dochází k divergenci. Využívání pouze výpočtu beta konvergence pro určení velikosti procesu sbližování má velkou nevýhodu, a to fakt, že je analyzována pouze situace na začátku (období 0) a na konci (období T). Z analýzy tak vypadne kontext samotného sledovaného období.⁶

Sigma konvergence stejně jako beta konvergence vychází z neoklasické teorie a představuje proces snižování variability sledovaného ukazatele (např. HDP v PPP) mezi sledovanými zeměmi v čase. Dle tohoto konceptu všechny státy v čase konvergují ke stejné

³ ŽDÁREK, Václav. Empirická analýza průběhu cenové konvergence ČR a nových členských zemí EU k Eurozóně. Politická ekonomie [online]. 2011, (4), [cit. 2019-06-27]. Dostupné z: <https://www.vse.cz/polek/download.php?jnl=polek&pdf=799.pdf>

⁴ Ditto

⁵ SIEBERT, Horst. The world economy. 2nd ed. New York: Routledge, 2002. ISBN 0415271843.

⁶ NEVIMA, Jan a Lukáš MELECKÝ. Analýza beta-konvergence regionů zemí visegrádské čtyřky prostřednictvím nelineárního regresního modelu. [online]. [cit. 2019-06-27]. Dostupné z: <https://aak.slu.cz/pdfs/aak/2011/03/05.pdf>

ekonomické úrovni – stejnému stálému stavu. Oproti beta konvergenci je méně využívána a má stejné nevýhody. Můžeme ji popsat touto matematickou rovnicí,

$$\sigma_{cpl_{ij,t}}^2 \geq \sigma_{cpl_{ij,T}}^2$$

kde sigma je rozptyl sledovaného ukazatele (v tomto konkrétním případě indexu komparativních cenových hladin CPL) ve sledované zemi vzhledem k referenční zemi a porovnává hodnoty v čase t oproti času T.⁷

Pro potřeby praktické částí této práce je ale důležitější rozdělení konvergence na nominální a reálnou, neboť na základě jejich ukazatelů a faktorů bude prováděna komparativní analýza.

1.2 Reálná konvergence

Termín reálná konvergence nemá jednoduchou a jednoznačnou definici. Pro potřeby této práce je možné využít tyto definice: „*reálná konvergence je založena na konvergenci strukturální, na přizpůsobení sektorového i odvětvového složení produkce radikálním změnám trhů a trvale se měnící struktury poptávky. Její postup lze měřit snižováním rozdílu v úrovni hrubého domácího produktu na obyvatele vyjádřeného v paritě kupní síly, tj. po vyloučení diferencí v cenových hladinách.*“⁸ nebo „*Reálná konvergence představuje přibližování ekonomické úrovně k úrovni jiné vyspělé země nebo skupiny zemí (v rámci integračního seskupení). Zpravidla se měří pomocí ukazatele HDP na obyvatele (HDP per capita), který vylučuje vliv cenových úrovní a představuje skutečnou výši produkováného zboží a služeb danou ekonomikou.*“⁹ Reálná konvergence ale také znamená proces sbližování z hlediska nejen ekonomického, ale i kulturního, technologického, institucionálního nebo politického. V rámci reálné konvergence tak můžeme zkoumat i vývoj infrastruktury, školství, zdravotnictví či vědy.

Evropská unie se na reálnou konvergenci dívá z pohledu regionů, přičemž cílem její konvergenční politiky je zajistit sblížení všech regionů alespoň na ekonomickou úroveň 75 %

⁷ ŽDÁREK, Václav. Konvergence nových členských zemí EU a aktuální problémy. Politická ekonomie [online]. 2011, (4), [cit. 2019-06-27]. Dostupné z: https://www.cesvsem.cz/data/data/ces-soubory/konference-seminare/gf_Brno0906_VZ.pdf

⁸ FASSMANN, Martin a Růžena VINTROVÁ. Sociální a ekonomické souvislosti integrace České republiky do Evropské unie: (ekonomická konvergence, konkurenceschopnost a sociální soudržnost). Praha: Rada vlády ČR pro sociální a ekonomickou strategii, 2002. ISBN 80-238-8699-1.

⁹ ŽDÁREK, Václav. Konvergence nových členských zemí EU a aktuální problémy. Politická ekonomie [online]. 2011, (4), [cit. 2019-06-27]. Dostupné z: https://www.cesvsem.cz/data/data/ces-soubory/konference-seminare/gf_Brno0906_VZ.pdf

HDP na obyvatele průměru EU. V případě České republiky jsou pod touto úrovní všechny regiony kromě Prahy.

1.2.1 Mezinárodní srovnání

S rostoucí potřebou pro srovnávání rozvoje jednotlivých zemí bylo potřeba vytvořit metodologii, která by vedla ke srovnatelným ukazatelům za každou zemi. V 50. letech tak vznikl mezinárodní srovnávací program International Comparison Programme (dále ICP) pro země sdružené v OECD. Tvorbu metodiky zajišťovalo OSN s pomocí Světové banky. Vznik ICP vedl k pravidelným srovnávacím šetřením prováděným jak OECD, tak Eurostatem. Tyto šetření probíhají dodnes. Hlavním základem těchto šetření je jednotná metodika pro tvorbu sledovaných ukazatelů – ukazatel HDP s použitím parity kupní síly a ukazatel cenové úrovně CPL (o CPL více v kapitole o nominální konvergenci).¹⁰

Ústředním pojmem a jednou z nejdůležitějších ekonomických teorií v rámci mezinárodního srovnávání je parita kupní síly (purchasing power parity, dále PPP). Jedná se o umělou měnovou jednotku, pomocí které jsme schopni konvertovat národní ceny a běžný kurz na mezinárodně srovnatelnou hodnotu. PPP je možné využívat na rovině jednotlivého zboží či celých agregátů jako je HDP a pomocí tohoto poměru vyrovnat ceny ve sledované zemi se zemí (nebo skupinou zemí) referenční.¹¹ PPP nám tedy dovoluje převést veličiny nominální na veličiny reálné a provádět mezinárodní srovnání ve společné měně za srovnatelných cen. Parita kupní síly může mít absolutní formu, kterou získáme poměrem tuzemské cenové hladiny vůči hladině zahraniční, tedy:

$$E = \frac{P_{\text{tuzemsko}}}{P_{\text{zahraničí}}}$$

nebo relativní formu, kterou získáme jako rozdíl míry tuzemské a zahraniční inflace, tedy:

$$E = \pi_{\text{tuzemsko}} - \pi_{\text{zahraničí}}$$

¹⁰ KADEŘÁBKOVÁ, Anna a kol. Proces konvergence v nových členských zemích střední Evropy (EU-5). Výzkumná studie Ministerstva financí České republiky. [online]. 2007/5. [cit. 2019-06-28]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/assets/en/media/Process-of-Convergence-in-the-New-EU-Central-European-Countries-EU-5.pdf>

¹¹ Dtto

1.3 Nominální konvergence

Nominální konvergence je pojem, který podobně jako reálná konvergence nemá jednotnou definici. Lze ji pojmut jako sblížování nominálních veličin – tedy např. nominální HDP (bez ohledu na PPP), nominálních mezd a nominálních cen. Již zmíněný ukazatel CPL je jedním z klíčových pro měření nominální konvergence. Při zkoumání cenové konvergence je důležité myslet na provázanost cenové úrovně s mzdovou úrovní a jednotkovými pracovními náklady, které se navzájem ovlivňují.¹²

Z hlediska Evropské unie se pod pojmem nominální konvergence rozumí tzv. Maastrichtská kritéria, která budou v rámci této kapitoly také blíže představena. Dále v této kapitole budou vymezeny a vysvětleny statistické ukazatele, které budou použity v praktické části práce.

1.3.1 Maastrichtská kritéria

Jedná se o seznam čtyř kritérií nominální konvergence, definován v čl. 140 ve Smlouvě o fungování EU (neboli Maastrichtská smlouva, dále jen Smlouva). Tyto kritéria jsou využívána pro hodnocení připravenosti země ucházející se o vstup do eurozóny.¹³ Jedná se o tyto kritéria:

a) Kritérium cenové stability:

- Smlouva definuje jako „dosažení vysokého stupně cenové stability patrného z míry inflace, která se blíží míře inflace nejvýše tří členských států, jež dosáhly v oblasti cenové stability nejlepších výsledků“¹⁴
- Od dané země je požadováno, aby udržovala průměrnou míru inflace (míněno rok před měřením) na úrovni, která nepřekročí o více než 1,5 procentní bod míru inflace u tří členských států s nejnižší mírou inflace¹⁵

¹² VINTROVÁ, Růžena. Reálná a nominální konvergence v zemích středoevropské pětky. Politická ekonomie [online]. 2007, [2]. [cit. 2019-06-28]. Dostupné z: <https://www.vse.cz/polek/597>

¹³ DĚDEK, Oldřich. Maastrichtská kritéria. Ministerstvo financí Česká republika. [online]. 2013. [cit. 2019-06-28]. Dostupné z: <https://www.zavedenieura.cz/cs/euro/eurozona/maastrichtska-kriteria>

¹⁴ ČAK [Česká advokátní komora]. Smlouva o fungování Evropské unie (ve znění Lisabonské smlouvy). [online]. 2008. [cit. 2019-06-28]. Dostupné z: <https://www.cak.cz/assets/smlouva-o-fungovani-eu.pdf>

¹⁵ DĚDEK, Oldřich. Maastrichtská kritéria. Ministerstvo financí Česká republika. [online]. 2013. [cit. 2019-06-28]. Dostupné z: <https://www.zavedenieura.cz/cs/euro/eurozona/maastrichtska-kriteria>

b) Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb

- Smlouva definuje jako „stálost konvergence dosažené členským státem, na který se vztahuje výjimka, a jeho účasti v mechanismu směnných kurzů, která se odráží v úrovni dlouhodobých úrokových sazeb“
- Od dané země je požadováno, aby udržovala průměrnou dlouhodobou nominální úrokovou sazbu (míněno rok před měřením) na úrovni, která nepřesáhne o více než 2procentní body u tří členských států, které dosáhly v oblasti cenové stability nejlepších výsledků¹⁶

c) Kritérium udržitelnosti veřejných financí

- Smlouva definuje jako „dlouhodobě udržitelný stav veřejných financí patrný ze stavu veřejných rozpočtů nevykazujících nadměrný schodek ve smyslu čl. 126 odst. 6“
- Velikost schodku veřejných financí nesmí přesáhnout referenční hodnoty 3 % HDP a velikost veřejného zadlužení nesmí přesáhnout referenční hodnoty 60 % HDP.¹⁷

d) Kritérium kurzové stability

- Smlouva definuje jako „dodržování nominálního fluktuačního rozpětí stanoveného mechanismem směnných kurzů Evropského měnového systému po dobu alespoň dvou let, aniž by došlo k devalvaci vůči euru“
- Velikost fluktuačního pásma od roku 1993 představuje $\pm 15\%$.
- Členské státy mohou být členy EU, aniž by byly zapojeny do tohoto systému (v případě výjimky, např. ČR)¹⁸

Samotné dodržování Maastrichtských kritérií není pro analýzu nominální konvergence dostatečné. Oproti srovnávání cenových úrovní totiž Maastrichtská kritéria sledují přírůstkové veličiny a zanedbávají výchozí cenovou hladinu. V případě znatelných rozdílů ve výši výchozí relativní cenové hladiny a stejných cenových přírůstků by tak nikdy nedocházelo k vyrovnávání cenových úrovní. Taková situace by ale neodpovídala působení sil společného trhu a porušovala by pravidlo „jeden trh, jedna cena“. Působení tohoto pravidla spatřujeme hlavně v obchodovatelném sektoru ekonomiky, ale i v neobchodovatelném sektoru (např. veřejný sektor), kde ale působí s časovým zpožděním pomocí tzv. mzdové náказы.¹⁹ Tento jev vysvětluje Balassa-Samuelsonův efekt. Předpokladem tohoto efektu je větší růst

¹⁶ DĚDEK, Oldřich. Maastrichtská kritéria. Ministerstvo financí Česká republika. [online]. 2013. [cit. 2019-06-28]. Dostupné z: <https://www.zavedenieura.cz/cs/euro/eurozona/maastrictska-kriteria>

¹⁷ Dto

¹⁸ Dto

¹⁹ VINTROVÁ, Růžena. Reálná a nominální konvergence v zemích středoevropské pětky. Politická ekonomie [online]. 2007, [2]. [cit. 2019-06-28]. Dostupné z: <https://www.vse.cz/polek/597>

produktivity práce v obchodovatelném sektoru (a s tím spojený růst mezd) než v neobchodovatelném sektoru (např. díky inovačním tlakům a technologickým pokrokům). To vede k relativně nižším mzdám v neobchodovatelném sektoru, na což ale zaměstnavatelé reagují zvyšováním mezd na úroveň obchodovatelného sektoru, aby si udrželi zaměstnance. Problém je, že toto zvýšení mezd není doprovázeno růstem produktivity práce a dochází tak k růstu cenové hladiny a snižování reálného měnového kurzu rostoucí země oproti zemi rozvinutější.²⁰

Ačkoliv plnění maastrichtských kritérií bude v této práci zmíněno a zohledněno, s ohledem na výše zmíněné důvody je potřeba využít i další ukazatele nominální konvergence, které jsou popsány v další části této práce.

1.3.2 Cenová úroveň

Nejčastěji používaný ukazatel pro srovnání cenové úrovně mezi dvěma a více zeměmi je tzv. relativní cenová úroveň neboli Comparative Price Level – zkráceně CPL. Lze ho vyjádřit jako „podíl běžného (spotového) směnného kurzu a kurzu daného PPP. Ukazatel CPL je zpravidla uváděn v procentech v relaci k srovnávací zemi či zemím“.²¹ Dá se tedy říci, že CPL je procentní odchylka kurzu PPP od skutečného kurzu. Pokud CPL dosahuje hodnoty vyšší, než 100, sledovaná země je v porovnání s referenční zemí dražší a v případě, že CPL dosahuje hodnoty nižší než 100 je naopak levnější.²² K cenové konvergenci může docházet pomocí dvou kanálů:

$$CPL = \chi + \pi,$$

kde χ = pohyb měnového kurzu (kurzový kanál) a π = míra inflace (cenový kanál). Význam těchto kanálů na celkovém efektu se odvíjí od kurzového režimu ve sledované zemi. Pokud je v zemi fixní měnový kurz, pak kurzový kanál nemá na proces přibližování žádný vliv a cenová konvergence se odehrává pomocí inflačního kanálu. To samé platí pro zemi, která je členem měnové unie. Kurzový kanál působí například na konkurenceschopnost zboží v zahraničí (a tedy na výši čistého exportu), kdy depreciace kurzu vede k růstu konkurenceschopnosti zboží a dochází tak ke stimulaci a růstu. Inflační kanál je zásadně ovlivněn monetární politikou. Pokud centrální banka funguje v režimu cílování inflace (v dnešní době nejrozšířenější forma

²⁰ KADERÁBKOVÁ, Anna a kol. Proces konvergence v nových členských zemích střední Evropy (EU-5). Výzkumná studie Ministerstva financí České republiky. [online]. 2007/5. [cit. 2019-06-28]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/assets/en/media/Process-of-Convergence-in-the-New-EU-Central-European-Countries-EU-5.pdf>

²¹ Dttto

²² ŽDÁREK, Václav. Empirická analýza průběhu cenové konvergence ČR a nových členských zemí EU k Eurozóně. Politická ekonomie [online]. 2011, (4), [cit. 2019-06-28]. Dostupné z: <https://www.vse.cz/polek/download.php?jnl=polek&pdf=799.pdf>

provádění monetární politiky), je cíleným inflačním pásmem automaticky stanoven i maximální rozsah působení inflačního kanálu na vývoj relativní cenové úrovně.²³ Působení těchto kanálů bude blíže zkoumáno v praktické části této práce.

V rámci statistických šetření Evropské unie se můžeme často setkat s tzv. Harmonizovaným indexem spotřebitelských cen (dále HICP), který je Eurostatem také využíván pro potřeby srovnání vývoje cenových hladin. Neočekává se, že by HICP nahradil ostatní indexy využívané v národním účetnictví jednotlivých zemí, avšak pro vnitroeurospé srovnání je dnes považován za nejvhodnější. HICP vyjadřuje změnu cen zboží a služeb za dané období pomocí stejné metodologie. Struktura spotřebního koše HICP oproti ostatním indexům spotřebitelských cen obsahuje určité rozdíly a všechny členské státy EU jsou zákonně povinny poskytovat pro Eurostat všechna potřebná data. HICP se aktuálně používá ve 3 vrstvách: pro každý stát, pro Eurozónu a Evropskou Unii jako celek.²⁴

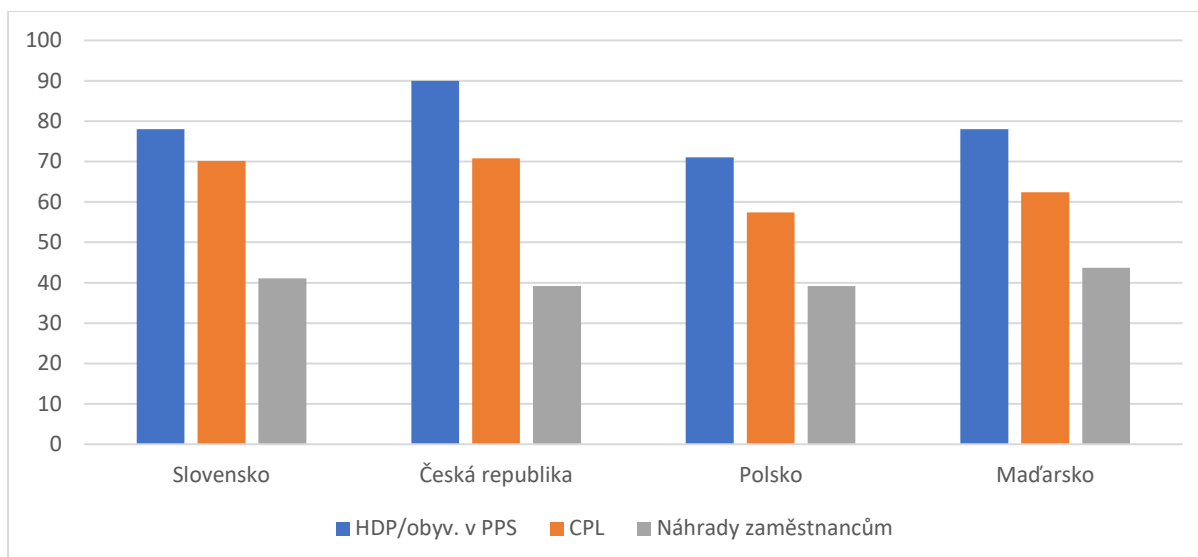
1.4 Provázanost reálné a nominální konvergence

Reálná a nominální konvergence nejsou dva odlišné jevy, které probíhají nezávisle na sobě. Naopak jsou velice provázané, navzájem se ovlivňují, probíhají souběžně a mezi ukazateli reálné konvergence (např. ekonomická úroveň) a nominální konvergence (např. cenová úroveň) spatřujeme závislost. Obecně platí, že v zemích s nižší ekonomickou úrovní je oproti ekonomicky vyspělejšími zemím také nižší cenová hladina a do ještě větší míry nižší mzdová úroveň. V případě růstu ekonomické úrovně dochází vůči referenčním rozvinutějším zemím také k růstu cenové hladiny, měna se reálně zhodnocuje a rostou tak i nominální a reálné mzdy. Méně vyspělé země typicky zachovávají svoji konkurenceschopnost právě díky nižším mzdám a nižším výrobním nákladům.²⁵

²³ KADEŘÁBKOVÁ, Anna a kol. Proces konvergence v nových členských zemích střední Evropy (EU-5). Výzkumná studie Ministerstva financí České republiky. [online]. 2007/5. [cit. 2019-06-28]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/assets/en/media/Process-of-Convergence-in-the-New-EU-Central-European-Countries-EU-5.pdf>

²⁴ ČSÚ [Český statistický úřad]. Harmonizovaný index spotřebitelských cen. [online]. [cit. 2019-06-28]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20560021/012023-1403j01.pdf/a081a5b5-0e42-484d-bd81-02d0154e0150?version=1.0>

²⁵ VINTROVÁ, Růžena. Reálná a nominální konvergence v zemích středoevropské pětky. Politická ekonomie [online]. 2007, [2]. [cit. 2019-06-28]. Dostupné z: <https://www.vse.cz/polek/597>

Graf č. 1: Vztah HDP/obyv., CPL a náhrady zaměstnancům pro vybrané země. EU-25 = 100. Rok 2018 (Eurostat, vlastní zpracování)

Pro ilustraci předchozího bodu využijeme graf č. 1. Jak můžeme vidět, relace ekonomické úrovně (měřeno v HDP/obyv. v PPP) a cenové úrovně (měřeno v CPL) ve vztahu k EU-25 je velice vyrovnaná. Stejně tak můžeme na grafu vidět, že mzdová úroveň (měřeno v nákladech na mzdy zaměstnanců s poplatky za sociální pojištění v procentech HDP) za ekonomickou a cenovou úrovní opravdu zaostává ještě více. Tento stav je typický pro země východního bloku. Nejvíce z této hypotézy vybočuje Česká republika, kde můžeme spatřovat největší míru rozporu reálné a nominální konvergence (vyplývající z dlouhodobě přetrvávající nízké cenové hladiny) a lze tak předpokládat, že bude potřeba více času ke smazání mezery mezi ekonomickou úrovní a cenovou úrovní, která se momentálně nachází pod její odpovídající ekonomickou úrovní. Na základě těchto údajů a teorií vysvětlovaných v předchozích částech této práce můžeme vyvozovat, že proces konvergence bude probíhat nejrychleji u nominálních mezd, kde je mezera oproti referenčním zemím největší, následovat budou reálné mzdy a s menším zpožděním cenová úroveň. Nejpomaleji pak bude docházet ke sbližování ekonomické úrovně, kde je naopak mezera oproti referenčním zemím největší.

Jako další příklad pro ilustraci provázanosti reálné a nominální konvergence může posloužit tzv. Big Mac Index vytvořený časopisem The Economist v roce 1986. Aktuálně sleduje ceny Big Macu (jakožto standardní jednotka, o které se dá předpokládat, že bude stejná ve všech zemích světa) ve 47 zemích a eurozóně. Jedná se o nejjednodušší využití teorie parity kupní síly v praxi. Výpočet PPP v tomto případě získáme jako podíl cen Big Macu.²⁶ Princip

²⁶ The Big Mac index. The Economist [online]. 2019. [cit. 2019-06-28]. Dostupné z: <http://www.economist.com>

indexu můžeme ukázat na příkladu Maďarska vůči eurozóně a porovnat s empirickými daty z grafu č. 1. Big Mac v lednu 2019 stál v Maďarsku 850 forintů nebo 2,65 euro při použití tržních směnných kurzů a 4,05 euro v eurozóně. Big Mac Index nám říká, že forint je podhodnocen o 35 % vůči euru, což přibližně odpovídá hodnotám na grafu č. 1 (kde pracujeme s hodnotami z roku 2018) a potvrzuje tak hypotézu o propojenosti reálné a nominální konvergence (respektive provázanost ekonomické úrovně s cenovou úrovní).

1.5 Stručný ekonomicko-politický vývoj zkoumaných zemí

Ekonomická konvergence je ovlivněna nejen ekonomickými faktory, ale také politickou situací jak ve sledované zemi, tak jejím okolí a mnoha dalšími faktory. Pro správné provedení komparativní analýzy je tak potřeba sledovaná data zasadit do politického a institucionálního kontextu. Cílem této kapitoly je stručně a věcně shrnout ekonomický a politický vývoj obou zkoumaných zemí až do zkoumaného období. V rámci tohoto shrnutí se podíváme na nejvýznamnější hospodářské a politické milníky Slovenska a Německa od jejich vzniku, vývoj hlavních hospodářských ukazatelů, případné institucionální změny a zmíníme všechny důležité faktory, které ovlivňují proces konvergence. V případě Slovenska je v této kapitole potřeba zmínit také fiskální reformy z let 2002 až 2006, protože měly zásadní vliv pro hospodářský růst Slovenska a pro splnění podmínek přijetí eura. Ekonomický vývoj obou zemí si v rámci této kapitoly vysvětlíme pomocí vývoje několika makroekonomických ukazatelů.

1.5.1 Ekonomický vývoj Slovenské republiky

Vznik Slovenské republiky jako samostatného státu je datován k 1.1.1993, kdy došlo k rozdělení České a Slovenské Federativní Republiky (dále ČSFR). Od svého vzniku prošlo Slovensko několika zásadními etapami – období ekonomické a politické transformace a přechod od centrálně plánované ekonomiky ke standardní tržní ekonomice, proces vstupu do Evropské unie a proces vstupu do eurozóny a zavedení jednotné měny euro. Pro potřeby této kapitoly si vývoj Slovenska rozdělíme na 2 období: etapa od vzniku republiky do roku 1999 a od roku 1999 do současnosti.

Proces transformace a přechod na tržní ekonomiku měl na vývoj Slovenské ekonomiky, stejně jako na vývoj ostatních transformujících se zemí, zásadní a z počátku hlavně negativní vliv. Nutno zmínit, že transformační proces započal ještě před rozdělením Československého státu v letech 1990-1992. Díky transformačním procesům se v roce 1991 dostala ČSFR do

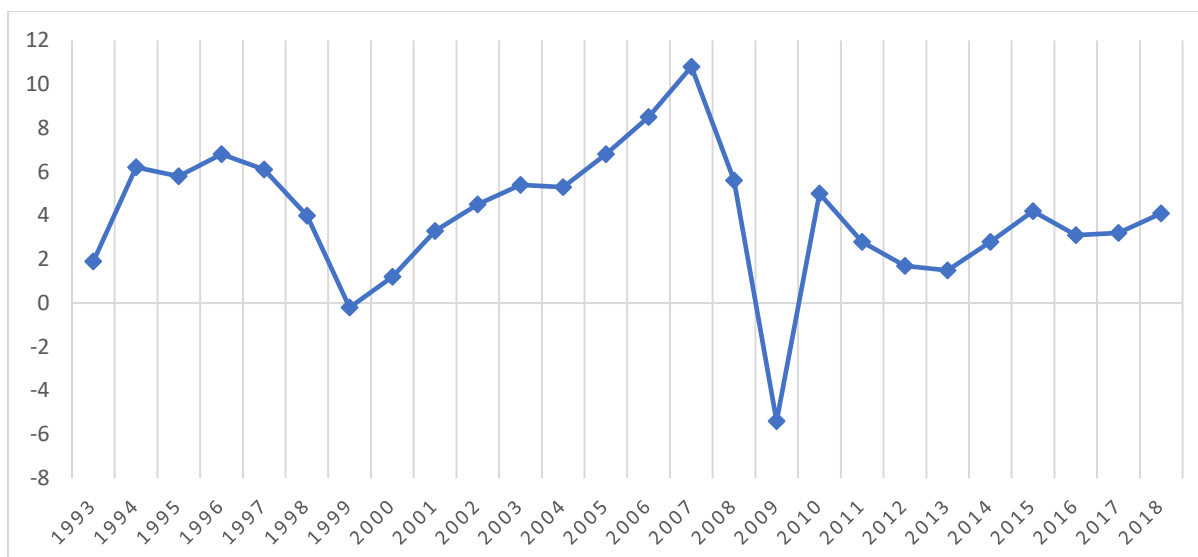
recese a HDP klesl oproti roku 1990 o 21 %. Tento pokles byl více patrný pro slovenskou ekonomiku, která klesla o 25,6 % (oproti tomu česká ekonomika zaznamenala pokles pouze o 18,9 %). Jednalo se o počátek „zaostávání“ slovenské ekonomiky za českou, proces, který přetrvával i po vzniku samostatného Slovenska. Jako hlavní důvod je viděn čistý export, který byl v České republice kladný a rostoucí, zatímco u Slovenska tomu bylo naopak.²⁷

HDP a veřejné finance

Jako první etapu, kterou můžeme označit jako transformační období, použijeme roky 1993-1999. Po překonání recese, která započala již v době ČSFR se Slovensko nacházelo v období růstu, průměrně během těchto let rostla ekonomika o 5 % ročně. Během prvních let tohoto období se na růstu podepsal hlavně zvětšující se export. Spolu s tímto růstem se však během této etapy začaly objevovat některé nedostatky (převážně politického typu), jejichž dopady začnou být znát během následujících let. Hlavním nedostatkem bylo odmítání vstupu Slovenska do integračních procesů euro-atlantických smluv, což ve výsledku spolu s netransparentním procesem transformace vedlo k mnohem nižšímu přílivu zahraničního kapitálu v porovnání s ostatními transformujícími se státy. Slovenská vláda tento fakt kompenzovala masivními investicemi, které byly financovány ze státního rozpočtu. Tyto investice byly hlavním tahounem ekonomického růstu v letech 1995-1998, ke kterému růstem přispívaly již všechny složky HDP. Tento růst byl ale doprovázen zvyšováním vnější nerovnováhy a neustálým růstem státního dluhu, proto o tomto období mluvíme jako „růst na dluh“. Růst zadluženosti v této době vyústil až ke změně ratingu Slovenska na spekulativní stupeň.²⁸ Tyto nedostatky vyústily k přerušení růstu v roce 1998 a k propadu téměř všech makroekonomických ukazatelů, a nakonec vedly i ke změně vlády v roce 1998.

²⁷ Ekonomika Slovenska na začiatku transformačného procesu. Bratislava: Ústav ekonomickej teórie SAV, 1992. ISBN 80-7144-005-1.

²⁸ Dtto 26 + TOMŠÍK, Vladimír. Makroekonomický vývoj Slovenska. Další tygr? [online.] Newton Holding. [cit. 2019-06-28]. Dostupný z: <http://www.newton.cz/redsys/docs/analyzy/makroanalyzy/e14a24dd1b8b28e3982a26f113170e57.pdf>

Graf č. 2: Vývoj HDP Slovenska (OECD, vlastní zpracování)

Tím se dostáváme k druhé etapě, která začíná rokem 1998 a vyznačuje se nejen oživením ekonomického vývoje, ale také vyřešením zmiňovaných integračních procesů, které vyústily v přijetí Slovenska do OECD, NATO a Evropské unie. Nová vláda učinila několik stabilizačních opatření (jednalo se hlavně o změny sazeb DPH, redukce státních výdajů nebo deregulace cen energie), která sice nejprve prohloubila recesi (roky 1999–2000), nicméně byla impulsem pro ekonomický růst Slovenska, které se v následujících letech zařadilo mezi nejrychleji rostoucí země Evropy.²⁹ Růst ekonomiky byl tažen hlavně růstem čistého exportu cíleným na země Evropské unie, a to i přes menší pokles domácí spotřeby způsobené úspornými opatřeními vlády. V letech 2002–2008 zažívá Slovensko největší ekonomický boom za posledních 20 let, který nastartovaly Dzurindovy reformy. Hospodářský růst tohoto období se považuje za tzv. „zdravý růst“, který je poháněn růstem všech složek HDP a zlepšující se vnitřní stabilitou (snižování nezaměstnanosti a inflace, klesající deficit platební bilance a snižování deficitu veřejných financí).³⁰

Dopady finanční krize v roce 2009 byly na Slovenskou ekonomiku patrné. Zatímco v předchozích letech byl zahraniční obchod hlavním tahounem růstu, v době krize měl opačný efekt a během roku 2009 došlo k jeho poklesu o 19,8 %. Nicméně celkový propad Slovenské ekonomiky byl jen o 0,5 % vyšší, než průměrný propad v EU-27.³¹ Oživení ekonomiky na sebe nedalo dlouho a následující období od roku 2010 až do současnosti je pro Slovensko ve

²⁹ PETRANSKÁ ROLKOVÁ, Natália. Desiat'ročie Slovenskej republiky: (venované jubileu štátnej samostatnosti). Martin: Matica slovenská, 2004. ISBN 80-7090-763-0.,

³⁰ OKÁLI, Ivan a kol. Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2005. Bratislava: Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied, 2006.

³¹ MORVAY, Karol. Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2009. Bratislava: Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied, 2010. ISBN 978-80-7144-177-9.

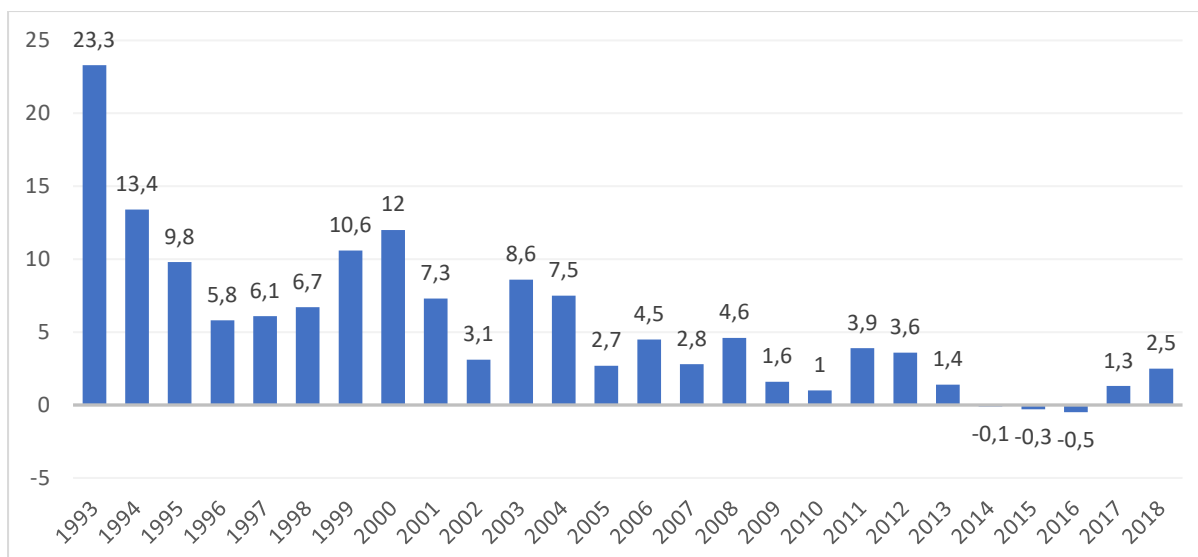
znamení přijatelného hospodářského růstu, průměrně 3,2 % ročně s menším útlumem v letech 2012-2013 díky druhé vlně finanční krize.³²

Inflace

V rámci transformace z centrálně plánované ekonomiky došlo v cenové politice k velkým změnám. K liberalizaci cen a zahraničního obchodu došlo již v roce 1991 před rozdělením ČSFR a během tohoto roku vzrostla inflace na 60%. Nicméně díky restriktivní monetární politice Státní banky Československé klesla již během jednoho roku na 10%. Jak je vidět na grafu č. 3, po vzniku Slovenské republiky došlo opět k nárůstu cen způsobenému devalvací měny a hlavně zavedení nového daňového systému (např. zavedením daně z přidané hodnoty). Nicméně díky efektivní monetární politice Národní banky Slovenska a odložením liberalizace některých cen se dostala inflace poměrně rychle pod kontrolu a ve srovnání s okolními zeměmi jako Polsko nebo Maďarsko byla na dobré úrovni. Nárůst inflace v letech 1999-2000 až na dvouciferné hodnoty a 2003-2004 byl způsoben právě provedením zmiňované liberalizace regulovaných cen.³³ Se vstupem do Evropské unie bylo potřeba snížit inflaci na dostatečnou úroveň Maastrichtských kritérií pro úspěšné přijetí eura. Díky omezení administrativních kroků do daňové a cenové struktury a užití restriktivní politiky se postupně povedlo míru inflace snížit až na výsledných 1,6% v roce 2009, ačkoliv značný propad úrovně cen je připisován efektům finanční krize a nelze tak mluvit o dosažení kritéria mluvit pouze z pozitivního hlediska.

³² MORVAY, Karol. Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2014 a výhľad do roku 2016. [1. vyd.]. Bratislava: Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied, 2015. ISBN 978-80-7144-241-7.

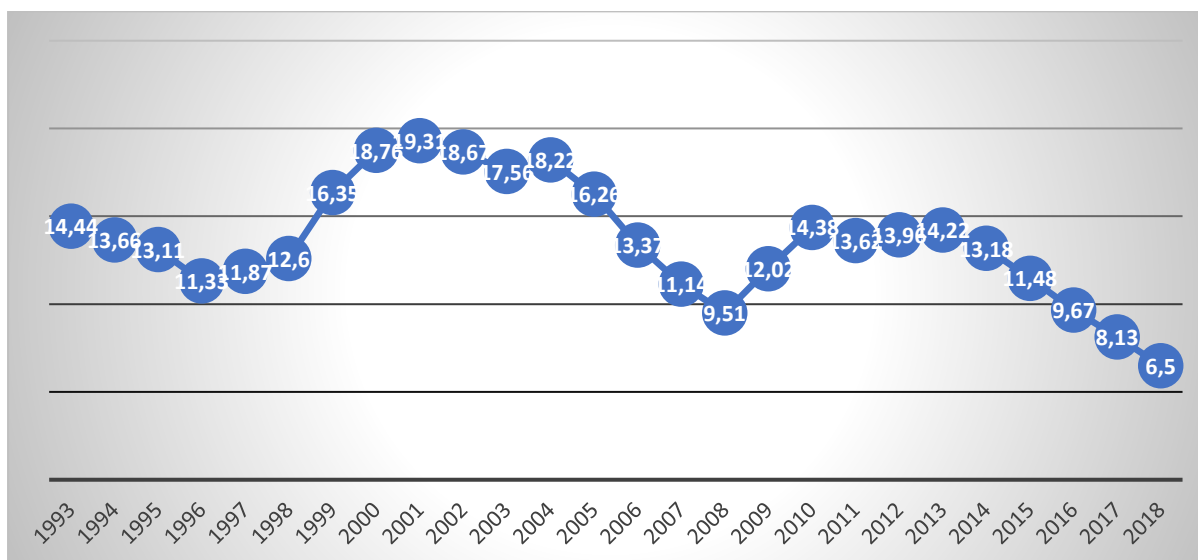
³³ OKÁLI, Ivan, Karol FRANK, Herta GABRIELOVÁ, Ľudmila KORMANOVÁ, Karol MORVAY a Richard OUTFATA. Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2004: (Štúdiá bola vypracovaná na požiadanie Európskej hospodárskej komisie OSN). Ekonomický časopis. Bratislava: Slovak Academic Press, 2005, 53(5), 451-498. ISSN 0013-3035.

Graf č. 3: Vývoj míry inflace Slovenska (OECD, vlastní zpracování)

V současnosti se cenová hladina na Slovensku pohybuje v cílovém pásmu Evropské centrální banky po překonání deflačních tlaků z let 2014-2016 způsobené hlavně poklesem cen regulovaných odvětví, nízkými cenami zemědělských produktů a nízkou cenou pohonných hmot.³⁴

Míra nezaměstnanosti

Graf č. 4: Vývoj míry nezaměstnanosti Slovenska (OECD, vlastní zpracování)

Od vzniku Slovenské republiky v roce 1993 byla nezaměstnanost jedním z největších problémů celé ekonomiky a pod kontrolu se daří ji dostávat až v současnosti. Před pádem komunismu byla v ČSFR udržována uměle plná zaměstnanost, což znamenalo obrovský skok

³⁴ MORVAY, Karol. Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2014 a výhľad do roku 2016. [1. vyd.]. Bratislava: Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied, 2015. ISBN 978-80-7144-241-7.

nezaměstnanosti z „0 %“ na 14,44 % v roce 1993 díky masovému propouštění přebytečné pracovní síly. Hlavními faktory vysoké nezaměstnanosti jsou velké regionální rozdíly v nezaměstnanosti, problém absolventů si najít první zaměstnání a demografický vývoj země. Vysoká míra nezaměstnanosti v letech 1994-1997 i přes 5-6 % růst ekonomiky ilustruje výše popisovaný problém nezdravého růstu v tomto období, kdy nedocházelo k odpovídající tvorbě nových pracovních míst. Mezi hlavní důvody neefektivní politiky zaměstnanosti patřila nízká mobilita pracovní síly, vysoké povinné odvody a nedostatek zdrojů úřadů práce. Když Slovensko vstupovalo v roce 2004 spolu s dalšími východními zeměmi do Evropské unie, mělo hned po Polsku druhou nejvyšší míru nezaměstnanosti.³⁵ Díky Dzurindovým reformám systému sociálního zabezpečení a trhu práce a celkovému hospodářskému růstu Slovenska začala nezaměstnanost v letech 2005-2008 klesat a dostala se až pod tížených 10 %, ovšem příchod finanční krize v 2009 prakticky odmazal veškeré pokroky a nezaměstnanost se během 2 let nacházela zpět na 15 %. Zotavování trhu práce z recese probíhalo s přibližně ročním zpožděním oproti zotavování růstu produktu. Hlavním důvodem byla opatrnost zaměstnavatelů a obavy z druhé vlny recese, jejíž efekt popisovaný v předchozí kapitole můžeme ilustrovat mírným růstem nezaměstnanosti v roce 2013. V současné době se Slovenský trh práce nachází v nejlepším stavu od vzniku republiky a nárůst zaměstnanosti sledujeme převážně v průmyslu a službách. Velkým pozitivem je také pokles dlouhodobě nezaměstnaných (bez práce déle než 1 rok), kde byl v roce 2016 a 2017 zaznamenán pokles až o 30 %.³⁶

1.5.2 Politický vývoj Slovenské republiky

V rámci této kapitoly se podíváme na hlavní politické milníky Slovenska ve sledovaném období. Politický systém Slovenska je velmi podobný českému a vzhledem k tomu, že v rámci této práce se jedná pouze o kontextové doplnění, samotnému fungování politického systému se práce nebude věnovat.

Po svobodných volbách v roce 1992 se politici vítězných stran za Česko (Václav Klaus za ODS) a Slovensko (Vladimír Mečiar za Hnutí Za Demokratické Slovensko) dohodli na rozdělení společného státu ČSFR. Samotné rozdělení proběhlo velmi hladce a disciplinovaně a napříč světem bylo bez problému přijato. Po vzniku samostatného Slovenska vznikly tři hlavní politické bloky: středopravicový blok, levicový blok a národně-populistický blok stran.

³⁵ MIHALIK, Jozef. Medzinárodná komparácia sociálno-ekonomického rozvoja a konvergencia SR s EÚ: znovuoživenie ekonomiky v recesii. [1. vyd.]. Bratislava: IRIS, 2003. ISBN 80-89018-52-1.

³⁶ MORVAY, Karol. Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2016 a výhľad do roku 2018. Bratislava: Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied, 2017. ISBN 978-80-224-1601-6.

První parlamentní volby přinesly koalici HZDS, Slovenské národní strany (SNS) a Rolnícké strany Slovenska (RSS) v čele s Mečiárem. Způsob fungování této vlády, hlavně pak nenaplnění některých demokratických standardů, znepokojoval západní mocnosti jako USA a Evropskou unii, díky čemuž nebylo Slovensko spolu se svými sousedy přizváno do procesu euro-atlantických integračních procesů. Spolu s nepříznivým ekonomickým vývojem popsáním v předchozích kapitolách to znamenalo, že ve volbách z roku 1998 i přes vítězství HZDS nebylo schopné sestavit vládu a vedení se tak ujala tzv. „vláda změny“ Mikuláše Dzurindy sestavená ze Slovenské demokratické koalice (SDK), SDL, Strany maďarské koalice (SMK) a Strany občanského porozumění (SOP). Prioritou této vlády bylo změnit hospodářskou situaci Slovenska a zajistit integraci země do Evropské unie a NATO. Dzurinda zůstal premiérem i v následujícím období a fiskální reformy z období této vlády jsou dnes brány jako jeden z největších faktorů hospodářského a politického rozvoje Slovenska. Avšak během druhé Dzurindovy vlády došlo k několika vládním krizím, které vyústili v předčasné volby v roce 2006, díky kterým vznikla první vláda Roberta Fica, za jehož vlády vstoupilo v roce 2009 Slovensko po splnění Maastrichtských kritérií (z velké části díky Dzurindovým reformám) do eurozóny.³⁷

1.5.3 Dzurindovy reformy

Na přelomu tisíciletí se Slovensko nacházelo v komplikované situaci jak z politického hlediska (díky zmiňovaným problémům fungování Mečiárovy vlády), tak z ekonomického hlediska (kvůli popisovanému „růstu na dluh“). Dzurindova první vláda vedla k uklidnění situace v politickém směru a během druhé vlády bylo zavedeno několik zásadních fiskálních reforem, které vedly ekonomické stabilizaci a sloužily jako podnět pro budoucí rozvoj Slovenska a splnění Maastrichtských kritérií pro úspěšný vstup do eurozóny v roce 2009. K zásadním změnám došlo v daňovém systému, důchodovém systému, zdravotnictví, veřejné správě, systému sociálního zabezpečení a fungování trhu práce. Pro potřeby této práce si přiblížíme daňovou a důchodovou reformu a změny systému sociálního zabezpečení.

Daňová reforma

Cílem této reformy bylo přesunout hlavní daňové břemeno z přímé daně na nepřímou (tedy zdanit spotřebu a ne výrobu). Výsledkem měl spolu s vyššími příjmy státního rozpočtu být transparentnější, efektivnější a konkurenceschopnější daňový systém, který by podpořil

³⁷ TEREM, Peter, Martina BOLEČEKOVÁ, Peter ČAJKA, et al. Strategické zameranie zahraničnej a bezpečnostnej politiky SR ako členského štátu EÚ a NATO. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2017. ISBN 978-80-557-1371-7.

ekonomický růst Slovenska. „*Vláda bude presadzovať zvýšenie efektívnosti výberu daní a odvodov. K zvýšeniu výberu daní prispeje aj zjednodušenie daňovej legislatívy a najmä novelizácia tých častí daňových zákonov, ktoré umožňujú nejednoznačný výklad. Vláda zváži možnosti zjednotenia sadzieb dane z príjmov... Daňové zaťaženie sa bude presúvať z priamych daní na dane nepriame... Vláda zjednotí sadzby DPH pred vstupom do EÚ. Vláda vytvorí podmienky pre využívanie informačných technológií a postupný prechod na podávanie daňových priznaní, hlásení a majetkových priznaní prostredníctvom internetu.*“³⁸ Mezi hlavní úpravy daňového systému patřila jednotná sazba 19 % daně z příjmů, zvýšení DPH na jednotnou hodnotu 19 % (kompenzující snížení příjmu z přímých daní) a harmonizace zákona o spotřební dani se standardy Evropské unie. Již během prvních čtyř let od zavedení nového daňového systému (2004-2007) došlo ke zvýšení příjmů státního rozpočtu o téměř 45 %. Největší přírůstek byl zaznamenán u daní z příjmu právnických osob (70 %) a to i přes snížení sazby na 19 % z původních 25 % (způsobeno zrušením více než 30 výjimek pro výši zdanění). Ani původní kritika znevýhodnění nejchudších obyvatel díky rovnosti daní se v realitě neukázala jako pravdivá, protože životní úroveň této části občanů vzrostla díky vysokému nezdanitelnému příjmu.³⁹

Důchodová reforma

Slovensko se potýká se stejným problémem demografického vývoje jako Česká republika a zbytek Evropy. V rámci reformy tedy bylo potřeba upravit důchodový systém tak, aby byl méně náročný na státní rozpočet a více udržitelný do budoucna s očekávaným demografickým vývojem. „*Cieľom reformy je zastaviť demograficky podmienené zvyšovanie vnútorného dlhu priebežne financovaného dôchodkového systému a zvýšiť zaangažovanosť občanov na svojej životnej úrovni v dôchodkovom veku.*“⁴⁰ Reformy se konaly na dvou frontách – úpravy původního systému a zavedení nového systému. Pro původní systém došlo ke změnám valorizace důchodů a podobně jako v Česku ke zvyšování věku odchodu do důchodu. Dále vznikl druhý, kapitálový pilíř, do kterého měli aktivní občané možnost vstoupit a nově pracující občané měli vstup povinný. Na konci roku 2007 bylo členy druhého pilíře přibližně 30% obyvatel. Nicméně podobně jako v Česku byl tento pilíř pod neustálým politickým tlakem, a tak se v rámci změn vlád neustále rušila a obnovovala povinnost do pilíře vstoupit,

³⁸ Úrad vlády Slovenskej republiky. Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky 2002. [online]. [cit. 2019-07-01]. Dostupné z: https://www.vlada.gov.sk//data/files/980_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky--od-16-10-2002-do-04-07-2006-.pdf

³⁹ MIKLOŠ, Ivan. Rovná daň na Slovensku, funguje to! In La Flat Tax: La révolution fiscale [online]. [cit. 2019-07-01]. Dostupné z: http://www.ivanmiklos.sk/media/Rovn_da_na_Slovensku_funguje_to_1.pdf

⁴⁰ Úrad vlády Slovenskej republiky. Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky 2002. [online]. [cit. 2019-07-01]. Dostupné z: https://www.vlada.gov.sk//data/files/980_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky--od-16-10-2002-do-04-07-2006-.pdf

ale i přes to dnes zůstává v 2. pilíři přes 27% obyvatel.⁴¹ Díky těmto neustálým změnám této reformy lze jen těžko kvantifikovat krátkodobé dopady na hospodářství, nicméně výhledově lze očekávat významný pokles zatížení veřejných financí.

Reforma systému sociálního zabezpečení a trhu práce

Jak bylo popsáno v předchozích částech práce, vysoká nezaměstnanost byla dlouhodobě jedním z největších problémů slovenského hospodářství. Mezi hlavní důvody patřil mimo jiné i špatně nastavený systém dávek v nezaměstnanosti, neflexibilní trh práce a nízká mobilita pracovní síly. „*Základným cieľom sociálnej politiky vlády bude motivovať ľudí v produktívnom veku k aktívnej práci a zároveň vytvoriť systém sociálneho zabezpečenia, ktorý by v prípade absencie vlastných príjmov alebo hmotnej núdze poskytol všetkým občanom solidarne zdroje na pokrytie ich primeraných životných potrieb.*“⁴² Mezi nejzásadnější změny patřilo značné snížení dávek v nezaměstnanosti a nemocenské dávky a snížení sazby povinného pojištění nemocenské a na aktivní politiku zaměstnanosti. Cílem této dvojí změny byla motivace na dvou frontách – motivace nezaměstnaných si hledat práci díky nižším dávkám a motivace zaměstnavatelů vytvářet nové pracovní pozice díky nižším povinným odvodům. Pro větší flexibilitu trhu práce došlo k několika novelám zákoníku práce, které uvolňovaly některé regulace jako pracovní čas, procesy ukončení pracovního poměru apod. Tyto reformy viditelně přispěly ke zvýšení investic a rozvoji podnikatelských aktivit.⁴³

Přestože účinky těchto reforem nebyly patrné hned po jejich zavedení (hlavně z důvodu vypořádávání se s důsledky Mečiárovvy vlády), v konečném měřítku byly efekty reforem velice pozitivní a jejich dopady jsou ilustrovány v předchozích kapitolách této práce. Dnes jsou brány jako jeden z hlavních důvodů Slovenského růstu v letech 2000-2008 a zásadním impulsem plnění Maastrichtských kritérií pro poměrně bezproblémový vstup Slovenska do eurozóny.

1.5.4 Ekonomický vývoj Spolkové republiky Německo

Spolková republika Německo, jak ji známe dnes vznikla 3. října 1990 spojením NDR – Německé demokratické republiky a NSR – Německé spolkové republiky. Současně jej tvoří 16 spolkových zemí – 3 svobodná města, která mají statut spolková země a 13 samotných spolkových zemí. Proces sjednocení zásadně ovlivnil ekonomický vývoj Německa, protože

⁴¹ TAKÁČ, Daniel. 2. důchodový pilíř: Zkušenosti ze Slovenska. Investujeme.cz. 2009. [online]. [cit. 2019-07-01]. Dostupné z: <https://www.investujeme.cz/clanky/2-duchodovy-pilir-zkusenosti-ze-slovenska/>

⁴² Úrad vlády Slovenskej republiky. Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky 2002. [online]. [cit. 2019-07-01]. Dostupné z: https://www.vlada.gov.sk/data/files/980_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky--od-16-10-2002-do-04-07-2006-.pdf

⁴³ MIKLOŠ, Ivan. Kniha reforiem [online]. 2005. [cit. 2019-07-01]. Dostupné z: http://www.ivanmiklos.sk/media/KNIHA_REFORIE.pdf.

proces sloučení těchto dvou diametrálně odlišných oblastí do jedné mělo veliké ekonomické následky. Mezi NDR a NSR existovaly obrovské rozdíly v bohatství, příjmech, produktivitě práce a kapitálu. Západní Německo již tehdy patřilo k ekonomicky a technologicky nejvyspělejším zemím na světě, zatímco východní Německo se potýkalo s problémy společnými postkomunistickým zemím východního bloku. Hrubý domácí produkt v PPP ve východním Německu dosahoval necelých 60 procent západního. Tyto rozdíly mezi východem a západem je možné sledovat dodnes i přes rozsáhlé a nákladné snahy o sjednocení (transferové platby, privatizace a značné reformy fiskální i monetární politiky).⁴⁴

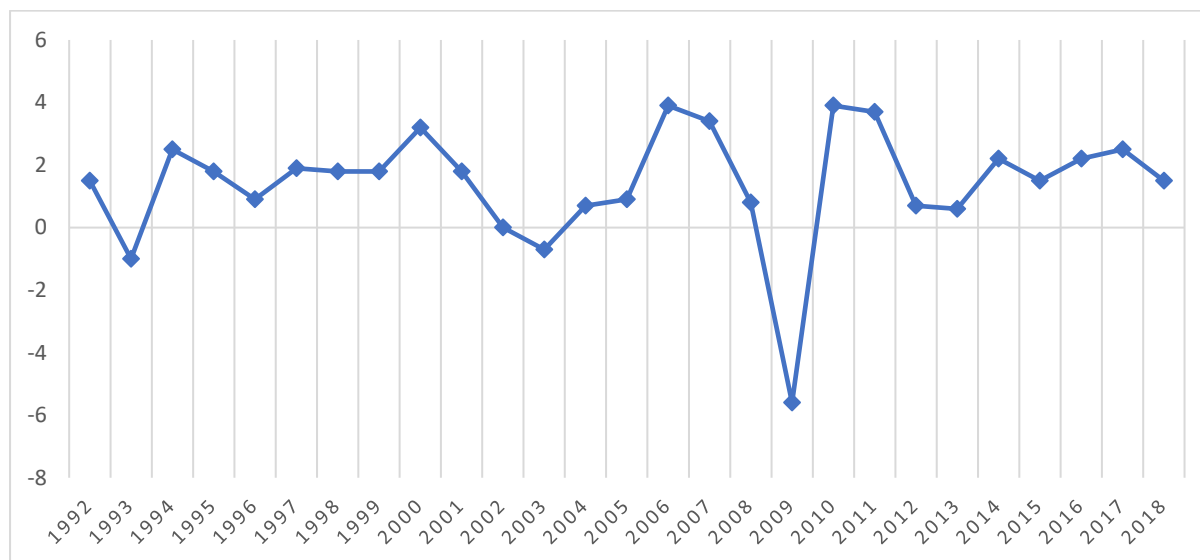
Zásadní pro ekonomický vývoj nově sjednoceného Německa bylo zavedení společné marky (východní marka byla nahrazena západní). Než tento proces začal, docházelo na černém trhu ke směňování východní marky za západní v poměru 1:8. Oficiální zákon stanovil směnný kurz následovně: v poměru 1:1 bylo možné vyměňovat marky do výše 2000 (děti), 4000 (občané od 15-59 let) a 6000 (důchodci). Všechny marky, které přesahovaly tento limit bylo možné vyměnit v poměru 2:1. Půjčky a závazky byly také směňovány v kurzu 2:1 a nájmy, platy nebo důchody pak v kurzu 1:1.⁴⁵ Proces přechodu na stejnou měnu byl náročný hlavně pro východní občany díky velkým rozdílům v platech (v roce 1990 platy na východě byly po přepočtu v kurzu 1:1 v průměru o třetinu nižší). Standardem nových cen byly západní ceny, což vedlo k drastickému zvýšení cen potravin, elektřiny a nájmu pro obyvatele východní části, a naopak ke snížení cen spotřebního zboží jako domácí elektroniky (z důvodu nedostupnosti před spojením).⁴⁶ Ekonomický vývoj Německa si stejně jako u Slovenska v této kapitole ilustrujeme na vývoji hlavních makroekonomických ukazatelů.

⁴⁴ GOTZ, Marta. Germany's economy: 20 years after Berlin wall fall. *Transformations in Business and Economics*. 9. 18-35.2010. [online]. [cit. 2019-07-01]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/287254324_Germany's_economy_20_years_after_Berlin_wall_fall

⁴⁵ MARKET LINE CASE STUDY. Germany: United country, divided economy? [online]. 2014. [cit. 2019-07-02]. Dostupné z: http://store.marketline.com/Product/germany_unified_country_divided_economy?productid=ML00017-001

⁴⁶ OECD. OECD Economic Surveys: Germany 1989. OECD Publishing. [online] Paris. [cit. 2019-07-02] Dostupné z: https://doi.org/10.1787/eco_surveys-deu-1989-en.

HDP a veřejné finance

Graf č. 5: Růst HDP Německa (OECD, vlastní zpracování)

Jak můžeme vidět na grafu č. 2, z důvodu sjednocení a potřeby vynaložit značné prostředky na rozvoj východního Německa* dochází v letech 1990-1994 k poklesu růstu, i když ke konci tohoto období již spatřujeme oživení ekonomiky. Pro potřeby rozvoje východu a jeho konvergence k západu byl vytvořen tzv. Pakt Solidarity, v rámci kterého se na východ přesunulo do roku 2004 téměř 95 miliard eur formou transferů ze západu (financováno ze státního rozpočtu). Když v roce 2004 konvergence východu a západu nebyla na dostatečné úrovni, byl zaveden Pakt Solidarity II., pomocí kterého bude pro východní spolkové země přesunuto dalších 155 miliard eur formou transferů.⁴⁷

V letech 1995-1998 se hospodářský růst opět zpomalil, převážně kvůli externím vlivům. Ve světě docházelo v této době k několika ekonomickým krizím (Mexická měnová krize 1994, krize v zemích jihovýchodní Asie v roce 1997), které měly na Německo jako velice pro-exportní ekonomiku negativní vliv. V tomto období v Německu také docházelo k růstu mzdových nákladů z důvodu tlaků odborů. Na přelomu tisíciletí se růst zpomaloval a ekonomika se dostala do stagnace. Během tohoto období docházelo k růstu deficitu veřejných financí, hlavně z důvodu vyplácení vysokých částek podpor v nezaměstnanosti na východě. Tento neustálý růst rozpočtového deficitu vyústil až ve varování Německa ohledně porušování Paktu stability a růstu. Nutno podotknout, že Německo porušovalo výši vládního dluhu

⁴⁷ SPÁČILOVÁ, Klára. Ekonomické sjednocení východního a západního Německa? *DEMOKRATICKÝ STŘED: Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě* [online]. 2013. ISSN 1805-6202. [cit. 2019-07-02]
Dostupné z: <http://demokratickystred.cz/wp-content/uploads/2013/06/DStred3.pdf>

definovanou v Paktu stability a růstu každoročně již od roku 1998, s výjimkou v letech 2000 a 2001, kdy byla velkou pomocí pro veřejné finance tzv. malá privatizace a privatizace velkých podniků (např. Deutsche Telecom). Vlivem krizí (dot.com bubble, pokles poptávky z Asie) a vládního zadlužení docházelo k poklesu spotřeby kvůli obavám z růstu nezaměstnanosti a pokles ekonomiky se více prohluboval. Tento propad vyústil až v zavedení zásadních reforem sociální a pracovního systému (Hartzovy reformy), nicméně, než mohl být spatřen jejich efekt, došlo následně v předčasných volbách ke změně politického systému. Následující léta až do roku 2007 byla ve znamení prosperity pro téměř celou Evropu. Tento boom skončil vlivem finanční krize v roce 2009, v Německu došlo k největšímu propadu za posledních 20 let. Avšak hlavně díky vyspělosti a konkurenceschopnosti Německé ekonomiky docházelo k oživení, a dokonce k historickému růstu již během následujících dvou let a Německo se od té doby nachází v neustálém růstu a ujímá se své role jako ekonomický tahoun celé Evropy. Mírný pokles růstu můžeme spatřovat v posledních letech vlivem dluhové krize eurozóny (problémy zemí PIIGS) díky značným finančním pomocím Evropské unie, na které Německo přispělo velkým podílem.⁴⁸

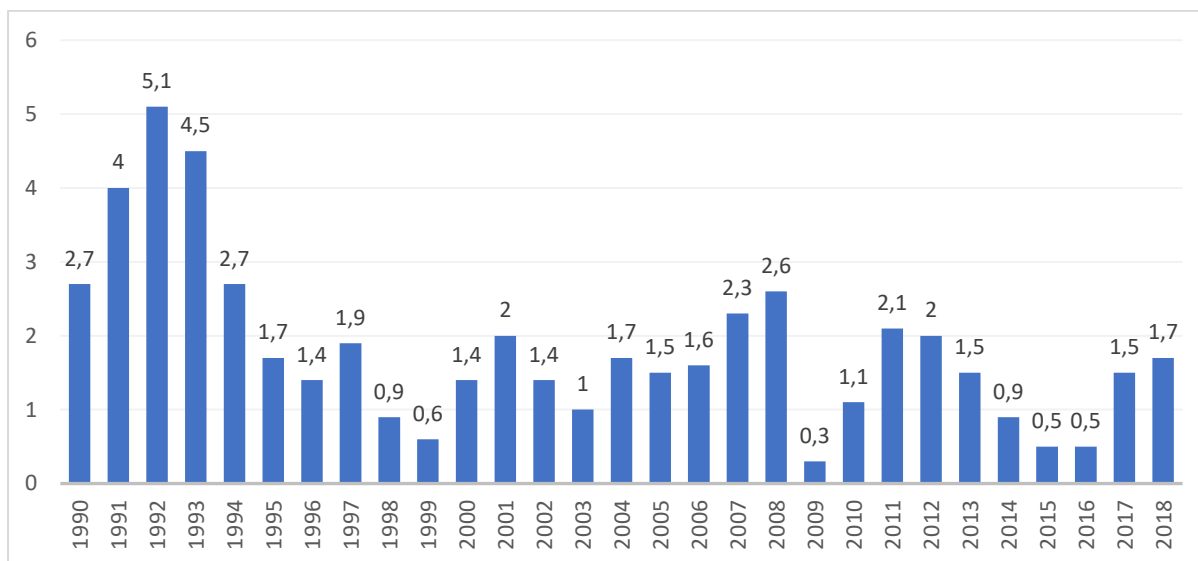
Inflace

Díky svým zkušenostem s hyperinflací z meziválečného období kladlo Německo při sjednocovacím procesu velký důraz na kontrolu míry inflace. V nejbližších letech po sjednocení docházelo hlavně z důvodu růstu veřejného zadlužení a výši transferů plynoucí ze západu na východ k růstu inflace, ve svém maximu se dostala až na 5,2 %. Německá centrální banka, která v té době fungovala v režimu cílování inflace okamžitě reagovala zavedením restriktivní monetární politiky (nejzásadnějším krokem bylo několikanásobné zvýšení úrokových měr). Míra inflace byla původně znatelně vyšší ve východním Německu (kde docházelo k růstu cen kvůli cenové liberalizaci, růstu nákladů a vlivu vládních transferů podobně jako u ostatních transformujících zemích východní Evropy). Nicméně během následujících let docházelo ke sbližování západní a východní míry inflace až do roku 1995, kdy došlo k vyrovnání na úrovni 2 %.⁴⁹ Od té doby se míra inflace pohybuje až na výjimky kolem úrovně 2 % v souladu s inflačním cílováním Evropské centrální banky pro země eurozóny. Největší skok byl zaznamenán v roce 2009 během finanční krize, kdy se inflace

⁴⁸ SIRŮČEK, Pavel. Hospodářské dějiny a ekonomické teorie: (vývoj - současnost - výhledy). Praha: Melandrium, 2007. ISBN 978-80-86175-03-4.

⁴⁹ CIHELKOVÁ, Eva, Alois HOLUB a Jaroslav JAKŠ. USA – Japonsko – SRN. 2. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, nakladatelství Oeconomica, 2003. ISBN 802450594

nacházela na historicky nejnižších 0,3 % a to hlavně díky propadu exportu a nízkým cenám ropy.⁵⁰

Graf č. 6: Vývoj míry inflace Německa (OECD, vlastní zpracování)

Míra nezaměstnanosti

Sjednocení Německa znamenalo také vznik jednotného pracovního trhu. Před sjednocením byla situace ve východním Německu podobná té v Československu, tedy práce byla každému garantována zákonem. Naopak v západním Německu fungovala zaměstnanost klasicky tržně na základě nabídky a poptávky. Ze začátku se zdálo, že sjednocení bude mít na zaměstnanost převážně pozitivní vliv, hlavně díky vzniku nových pracovních míst z důvodu zvýšené poptávky.⁵¹ S postupem času se ale ukázalo, že situace není tak jednoduchá. Vzhledem k tomu, že se východoněmecká ekonomika již nesrovnávala pouze s ostatními postkomunistickými zeměmi, ale s trhem zbytku západní Evropy, USA či Asie, ukázal se stav průmyslu jako nekonkurenční. Dochází k prudkému nárůstu nezaměstnanosti, velké migraci z východu na západ a míra nezaměstnanosti na východě se tak blížila nepřijatelným hodnotám. Začátkem roku 1993 byla míra nezaměstnanosti na tomto území téměř 15 %.⁵² Nezaměstnanost stále rostla, s čímž byl spojen také prudký růst veřejných výdajů na podpory v nezaměstnanosti a následné deficity veřejných rozpočtů vedoucí k růstu veřejného dluhu (viz. předchozí kapitola o HDP a veřejných financích). Výsledkem této krize byly již zmíněné Hartzovy reformy a následná změna politického systému v roce 2005. Tyto reformy vedly ke snížení dávek

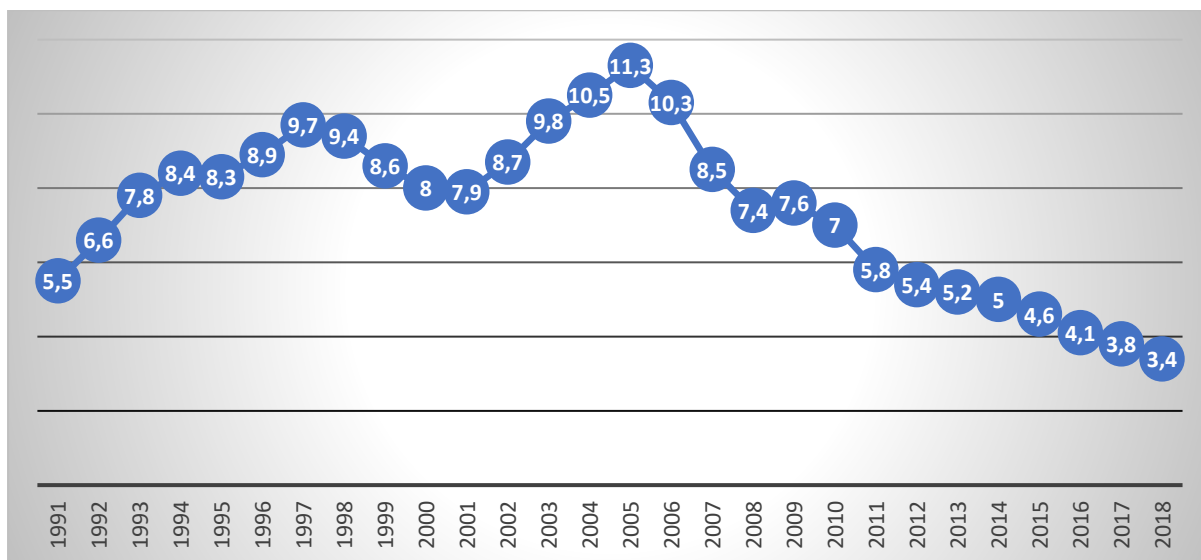
⁵⁰ DEUTSCHE WELLE. Germany's inflation rate hits record low [online]. 2009. [cit. 2019-07-02].

Dostupné z: <http://www.dw.de/germanys-inflation-rate-hits-record-low/a-5069352>

⁵¹ OECD. OECD Economic Surveys: Germany [1991/1992]. OECD Publishing, Paris. ISBN 9264137440

⁵² SIRŮČEK, Pavel. Hospodářské dějiny a ekonomické teorie: (vývoj - současnost - výhledy). Praha: Melandrium, 2007. ISBN 978-80-86175-03-4.

v nezaměstnanosti a vylepšení efektivnosti trhu práce vedoucí k rychlejšímu nalézání práce a vzniku nových pracovních míst. Od roku 2006, kdy začal být spatřován efekt reforem, dochází v Německu k neustálému snižování míry nezaměstnanosti, dokonce i dopady finanční krize 2009 byly pouze krátkodobé a nárůst nezaměstnanosti tak trval pouze 1 rok.

Graf č. 7: Vývoj míry nezaměstnanosti Německa (OECD, vlastní zpracování)

1.5.5 Politický vývoj Spolkové republiky Německo

Pro Německo je typický velmi stabilní politický systém (spolu s Velkou Británií patří k jednomu z nejstabilnějších v Evropě). Není neobvyklé, že jedna strana zůstane u moci na několik volebních období v řadě, což dovoluje vládě dlouhodobější vizi a dává jí více času na zavedení svého programu. Výsledek pak spatřujeme ve stabilnějším ekonomickém a politickém vývoji. V Německu jsou pravidelné čtyřleté volební cykly a u moci se střídají dvě největší politické strany: sociálnědemokratická středolevicová SPD a liberálně konzervativní středopravicová CDU, která je aktuálně po čtvrté u moci v čele s Angelou Merkelovou.

Během sjednocení Německa byla u moci CDU v čele s kancléřem Helmutem Kohlem. S ekonomickou náročností sjednocení stoupala popularita levicovější SPD, kdy se na 2 období ujal vlády Gerhard Schröder, za jehož vlády byly zavedeny Hartzovy reformy. Avšak ekonomické problémy (nezaměstnanost, zadlužení) zmiňované v předchozích kapitolách vedly k tomu, že efekt těchto reforem začal být znát až během vlády CDU v čele s Angelou Merkelovou, která je u moci již od roku 2005, což ilustruje stabilitu a sílu vlád v Německu.

Hartzovy reformy

Koncept těchto reforem byl vypracován a představen před zahájením volebního období v roce 2002 jako reakce na ekonomické problémy spojené se sjednocením Německa a rostoucí zadlužení vlády. Reformy se skládají ze čtyř hlavních zákonů „Hartz I – Hartz IV“. Zákony I a II se soustředily na reformu služeb trhu práce, zatímco III a IV na služby zaměstnanosti. Jejich hlavním cílem bylo snížení nezaměstnanosti, zlepšení fungování politiky zaměstnanosti a zjednodušení dávek v nezaměstnanosti. Základním předpokladem reforem byl přechod ze značně reaktivní politiky zaměstnanosti na přístup preventivní. Prvním krokem bylo nastolení systému jednotné dávky v nezaměstnanosti, který nahradil dřívější komplikovaný a administrativně náročný systém rozdělený na sociální podporu a podporu v nezaměstnanosti. Nový systém byl orientován nejvíce na dlouhodobě nezaměstnané, nezaměstnané nad 50 let a na osoby, které za poslední 3 roky přispívaly po dobu alespoň 12 měsíců na pojištění v nezaměstnanosti. Tato reforma se v Německu setkala se smíšenými reakcemi veřejnosti, největší kritikou bylo znevýhodnění méně majetných osob oproti těm více majetným. Druhým krokem bylo zlepšení pomocných služeb poskytovaných nezaměstnaným při hledání zaměstnání. Bylo založeno několik tzv. „job-center“, které poskytují služby, které do té doby byly rozděleny mezi úřady práce a úřady sociální péče. Pro lepší efektivitu byl také snížen počet nezaměstnaných na každého úředníka v průměru z 350 na 75. Stejně jako systém dávek i zde bylo největší zaměření na dlouhodobě nezaměstnané a nezaměstnané nad 50 let. Pro pracovníky těchto úřadů bylo zavedeno nové školení a nutným předpokladem byla excelentní znalost fungování trhu práce, případně specifických oblastí trhu práce. Zároveň došlo ke snížení zaměstnanců tzv. Federální agentury práce (velká část těchto zaměstnanců byla přesunuta právě do specializovaných job-center). Federální agentura se tak začala zabývat převážně „high level strategií“ a kontrolou fungování systémů namísto operativy, kterou převzaly nově založené úřady.⁵³ I přes zmiňovanou kritiku a debaty, které ohledně reforem pokračují dodnes, lze hodnotit vliv Hartzových reforem jako velice pozitivní: nezaměstnanost v následujících letech značně klesla a nebyla od té doby v Německu problémem a náklady na politiku zaměstnanosti na státní rozpočet také výrazně klesly.

⁵³ MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR]. Reforma politiky zaměstnanosti v Německu. 2007. [online]. [cit. 2019-08-01]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/4148>

2. Analýza konvergence Slovenska a Německa v letech 2004-2018

Druhá část práce se věnuje samotné analýze konvergenčních procesů mezi ekonomikou Slovenska a Německa ve sledovaném období 2004-2018. Zkoumány jsou jak ukazatele nominální konvergence, tak vybrané ukazatele reálné konvergence, což zajišťuje, že tento komplexní proces je zkoumán do největší hloubky a s nejlepším možným kontextem, který rozsah této diplomové práce dovolí.

Pro všechny zkoumané ukazatele je sledované časové období rozděleno na 2 celky: roky 2004-2009 a 2009-2018. Jedná se tedy o období od vstupu Slovenska do Evropské unie do vstupu Slovenska do eurozóny a období od vstupu do eurozóny do současnosti. Toto vymezení bylo zvoleno z několika důvodů: jak bylo popsáno v teoretické části této práce, finanční krize z roku 2009 měla zásadní vliv na vývoj obou sledovaných ekonomik, přičemž zotavovací perioda byla znatelně delší v případě Slovenska. Dalším důvodem je, že vstup do eurozóny, a tedy přijetí společné měny je z hospodářského hlediska zásadní krok, jehož dopady na proces konvergence se u relevantních ukazatelů vyplatí sledovat samostatně. V neposlední řadě je potřeba zmínit, že zhodnocení dopadu přijetí eura na ekonomiku je dílčím cílem této práce jako možný podklad pro debaty související se vstupem České republiky do eurozóny.

Každá podkapitola se skládá z analýzy vývoje sledovaného ukazatele konvergence, ilustrované grafem nebo tabulkou. Kde je to relevantní, bude pro kontextové potřeby doplněn dřívější vývoj od vzniku obou republik, případně data sousedních zemí. Z hlediska reálné konvergence je zkoumán vývoj HDP na obyvatele v PPP a hlavní faktory, které ho ovlivňují jako je produktivita práce, zaměstnanost a ekonomická participace. V rámci nominální konvergence je hlavním předmětem zkoumání vývoj komparativní cenové hladiny a příspěvky inflačního diferenciálu a nominálního kurzu k jeho vývoji.

2.1 Reálná konvergence

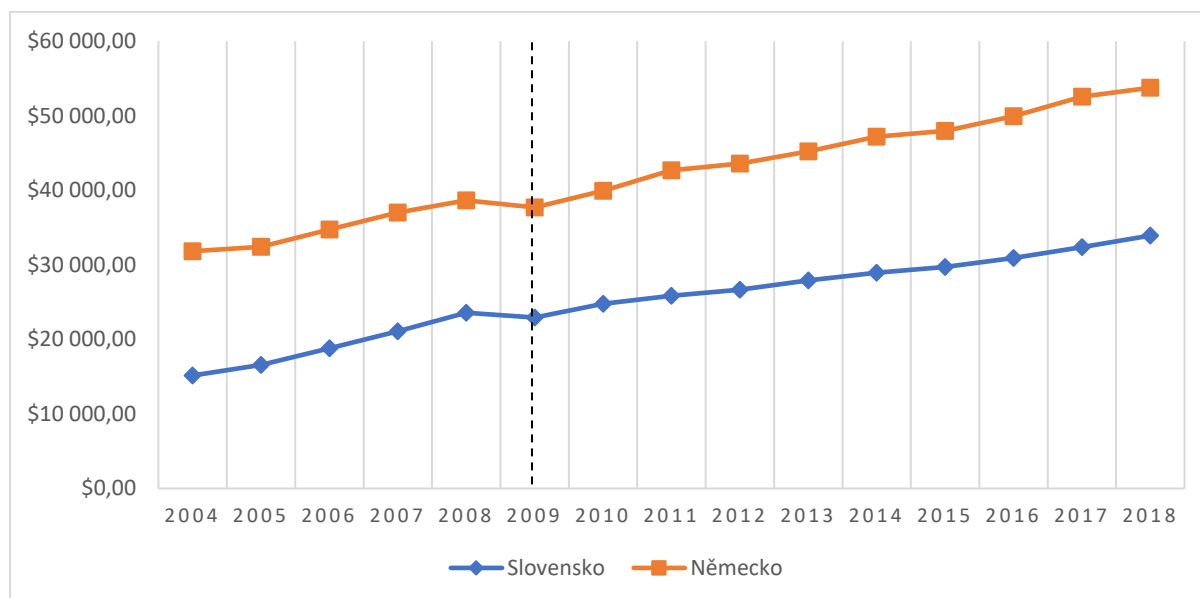
V první kapitole praktické části práce se budeme zabývat zkoumáním vývoje nejzákladnějšího a nejpoužívanějšího ukazatele v disciplíně srovnávání ekonomického vývoje zemí, a tedy i reálné konvergence: economic development level (EDL), měreno v HDP na obyvatele v PPP. Pokud chceme provádět mezinárodní komparaci ekonomické úrovně, je potřeba zajistit splnění třech podmínek:

1. stejné vymezení HDP
2. převod měn a cen do společné měny
3. převod měn a cen do srovnatelných cen⁵⁴

Pro splnění těchto podmínek bude použit zdroj dat OECD. První podmínka je splněna, protože výpočet HDP je stejný pro všechny sledované země, druhá a třetí podmínka je splněna díky převedení HDP do PPP vůči USD.

Pomocí analýzy vývoje tohoto ukazatele budeme moci určit, zdali ve sledovaném období k procesu konvergence vůbec dochází či nikoliv. Následně budeme schopni provést analýzu dílčích ukazatelů reálné konvergence, které svým vývojem značně přispívají k vývoji ekonomické úrovně, a tedy k hlavnímu ukazateli reálné konvergence HDP na obyvatele v PPP.

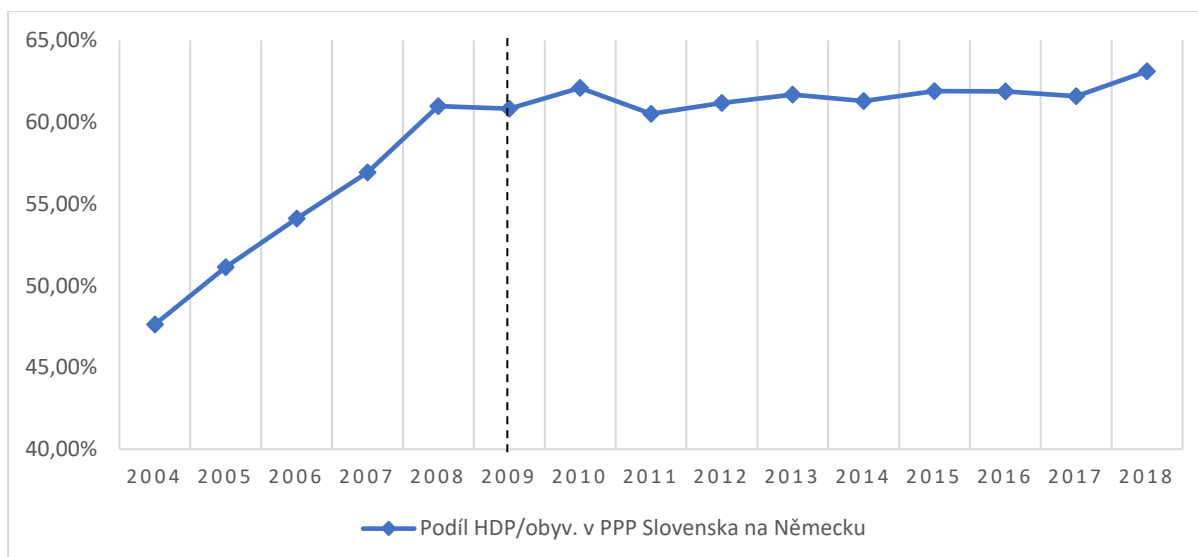
HDP na obyvatele v PPP

Graf č. 8: Vývoj HDP/obyv. v PPP v letech 2004-2018 (OECD, vlastní zpracování)

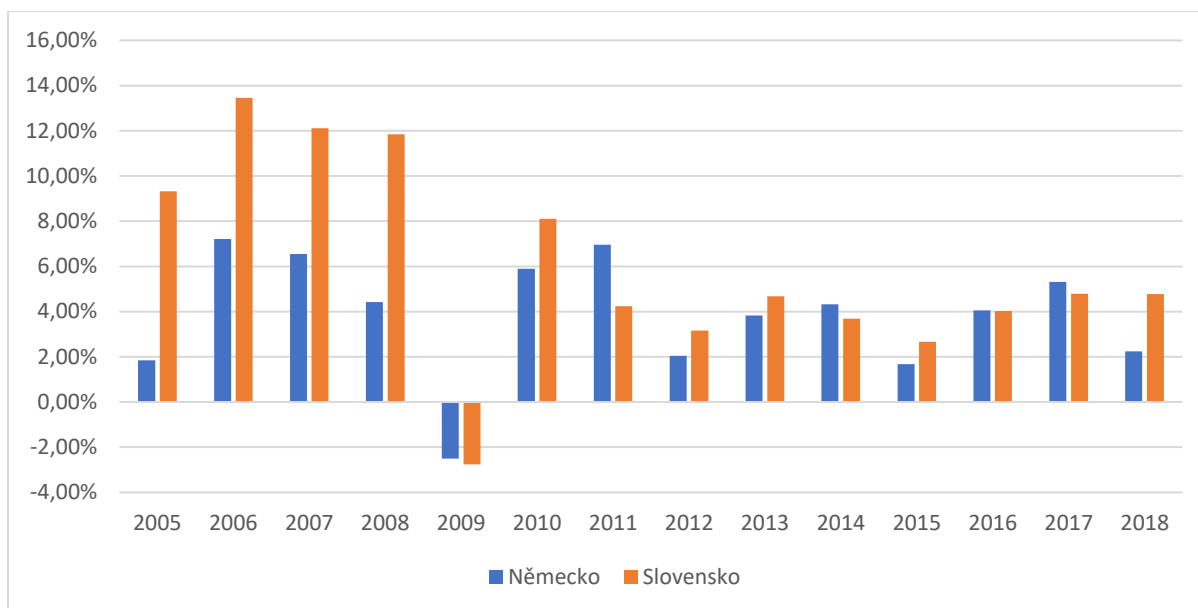
Z grafu č. 8 můžeme vidět, že celkový vývoj obou zemí je ve sledovaném období velice podobný – v obou zemích dochází k mírnému dlouhodobému růstu ekonomické úrovně s výjimkou poklesu v krizovém období 2008-2009. Proces sbližování těchto dvou ekonomik můžeme vidět až do bodu onoho krizového období a vstupu Slovenska do eurozóny, od kterého se proces značně zpomaluje a v některých případech dochází až k divergenci. Pro bližší analýzu se podíváme na procentuální vývoj slovenského HDP v PPP v poměru s německým.

⁵⁴ SPĚVÁČEK, Vojtěch, Milan ŽÁK a Anna KADEŘÁBKOVÁ, ed. Růst, stabilita a konkurenceschopnost: aktuální problémy české ekonomiky na cestě do EU. Praha: Linde, 2003, ISBN 80-861-3135-1.

Graf č. 9: Podíl HDP/obyv. v PPP na Slovensku na HDP/obyv. v PPP Německa (OECD, vlastní zpracování)

Na grafu č. 9 můžeme na první pohled spatřit výše zmíněný trend: mezi lety 2004 a 2008 došlo z pohledu Slovenska ke snížení rozdílu z 47,63 % HDP/obyvatele Německa na 60,98 %, což je přiblížení o 13,34 % během čtyř let od vstupu Slovenska do Evropské unie. V porovnání s tím, v následujícím desetiletí, tedy v letech 2008–2018, spatřujeme sblížení o pouhých 2,13 %. Důležité je také podotknout, že nejzásadnější skok byl zaznamenán v roce 2017-2018 – sblížení o 1,53 %. To znamená, že mezi lety 2008-2017 proces konvergence mezi Slovenskem a Německem téměř stagnoval na 0,08 % ročně – celkově tedy 0,61 %. Než se pustíme do samotné analýzy faktorů vedoucí k tomuto vývoji, podívejme se pro úplný kontext ještě na roční tempo růstu HDP na obyvatele v PPP ve sledovaných zemích.

Graf č. 10: Meziroční změna v HDP/obyv. v PPP v Německu a na Slovensku (OECD, vlastní zpracování)

Díky tomuto grafu nyní vidíme celý obrázek. Od roku 2004 do krizového roku 2009 spojeného se vstupem Slovenska do eurozóny docházelo na Slovensku každoročně o znatelně vyšší růst HDP na obyvatele v PPP a tím i k reálné konvergenci těchto ekonomik. Rekordní sblížení můžeme spatřovat v roce 2008, kdy na Slovensku dochází k růstu o 11,84 %, zatímco v Německu pouze o 4,42 %. Od roku 2009 došlo k viditelnému zlomu. Německá ekonomika se z finanční krize zotavila a navrátila se zpět na své původní tempo rychleji než ta slovenská, která se až do současnosti nedostala na předkrizovou výši ročního růstu.

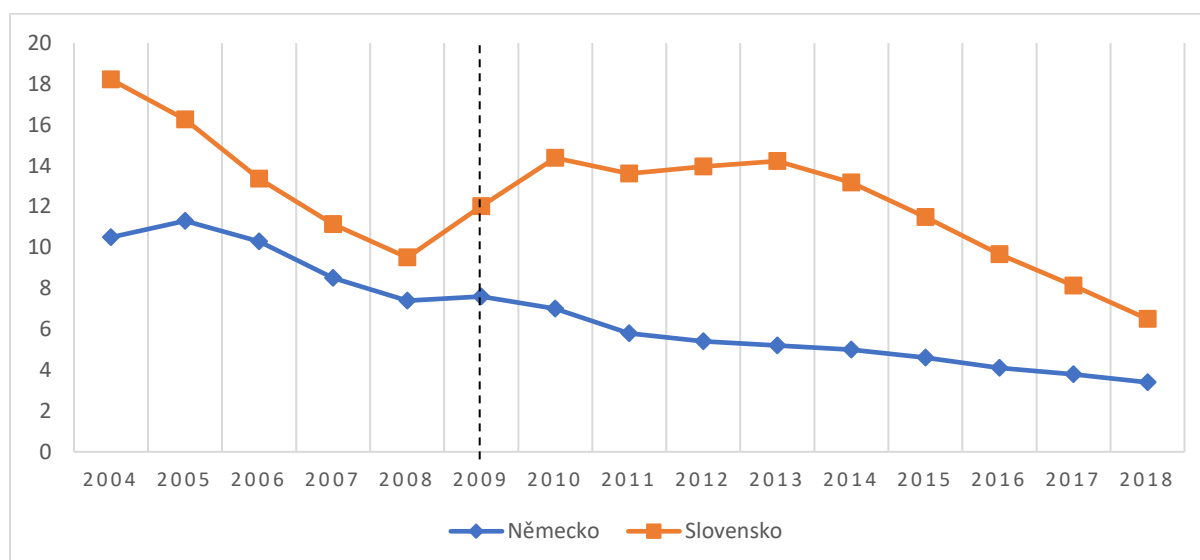
Z celkového hlediska lze tedy konstatovat, že ve sledovaném období došlo mezi slovenskou a německou ekonomikou k reálné konvergenci. Z grafu č. 8 vidíme, že celková výše tohoto procesu činí 15,48 % - posun HDP na obyvatele v PPP na Slovensku z 47,63 % úrovně Německa v roce 2004 na 63,11 % v roce 2018. Největší růst byl zaznamenán v letech 2004-2008, kdy docházelo k průměrnému meziročnímu sblížování o 6,37 %. Oproti tomu v pokrizovém období 2008-2010 docházelo k průměrnému meziročnímu sblížování o pouhých 0,35 %. Následující kapitoly této práce se zabývají analýzou vývoje nejvýznamnějších dílčích ukazatelů reálné konvergence, pomocí kterých si blíže vysvětlíme výše popsany ekonomický vývoj obou zemí.

2.1.1 Trh práce, zaměstnanost, produktivita práce

Dobře nastavený trh práce je jedním z nejdůležitějších faktorů nejen procesu reálné konvergence, ale celkového fungování národního hospodářství a ekonomické úrovně země. Nedostatečná konvergence trhu práce v porovnání s nejrozvinutějšími zeměmi Evropské unie je např. často uváděna jako jedna z hlavních překážek pro vstup České republiky do eurozóny. V teoretické části této práce byla nerozvinutost trhu práce a s tím spojená vysoká nezaměstnanost také několikrát zmíněna jako hlavní problém slovenské ekonomiky. S trhem práce souvisí také výše mezd a produktivita práce, další terč časté kritiky pro země bývalého východního bloku. Pokud je dobře fungující trh práce tak zásadní pro ekonomický rozvoj země, proč je v mnoha případech pro země tak problematický jeho rozvoj? S trhem práce je totiž spojeno mnoho rigidit a bariér, které brání jeho ideálnímu fungování ze strany vlády i pracovní síly. Může se jednat např. o legislativní a byrokratické bariéry – např. regulace minimální mzdy, regulace pracovní doby nebo rigiditu zákoníku práce. Dále je trh práce spojen s problémem nedokonalých informací a nedostatečnou mobilitou práce (velmi typický problém nejen na Slovensku, ale i na v České republice) – problém, kdy pracovní síla často ignoruje ekonomické výhody cestování za prací ze sociálních důvodů (vazba k rodině, k rodnému regionu). V neposlední řadě je potřeba zmínit i sílu odborů v dané zemi – pokud je síla odborů nadměrně velká, může docházet ke zvyšování nezaměstnanosti z důvodu vyšších mzdových požadavků, než by odpovídalo produktivitě práce v zemi. V případě Slovenska hrál na problémy trhu práce svou roli také proces transformace po pádu komunistického režimu a s ním přechod na tržní systém fungování trhu práce.

V rámci této podkapitoly budeme zkoumat vývoj nezaměstnanosti v obou zkoumaných zemích, zaměříme se hlavně na rozdíly v období před a po roce 2009 (na základě analýzy v předešlé kapitole). Zmíněn bude také vývoj demografické složky, konkrétně podíl obyvatelstva v aktivním věku na celkové populaci a míra zaměstnanosti a efekt této složky na růst reálného HDP. Se stejným zaměřením se budeme zabývat vývojem produktivity práce pomocí HDP v PPP za odpracovanou hodinu. V neposlední řadě se podíváme na vývoj průměrných mezd v daných obdobích a jestli jejich vývoj odpovídá vývoji produktivity práce. Na konci této kapitoly bude proveden rozklad reálného HDP tři dílčí části: na demografickou komponentu, komponentu trhu práce a komponentu produktivity práce. Výsledky tohoto rozkladu budou analyzovány a na základě výsledků budou vyvozeny závěry ohledně toho, která komponenta měla největší vliv na vývoj reálné konvergence Slovenska.

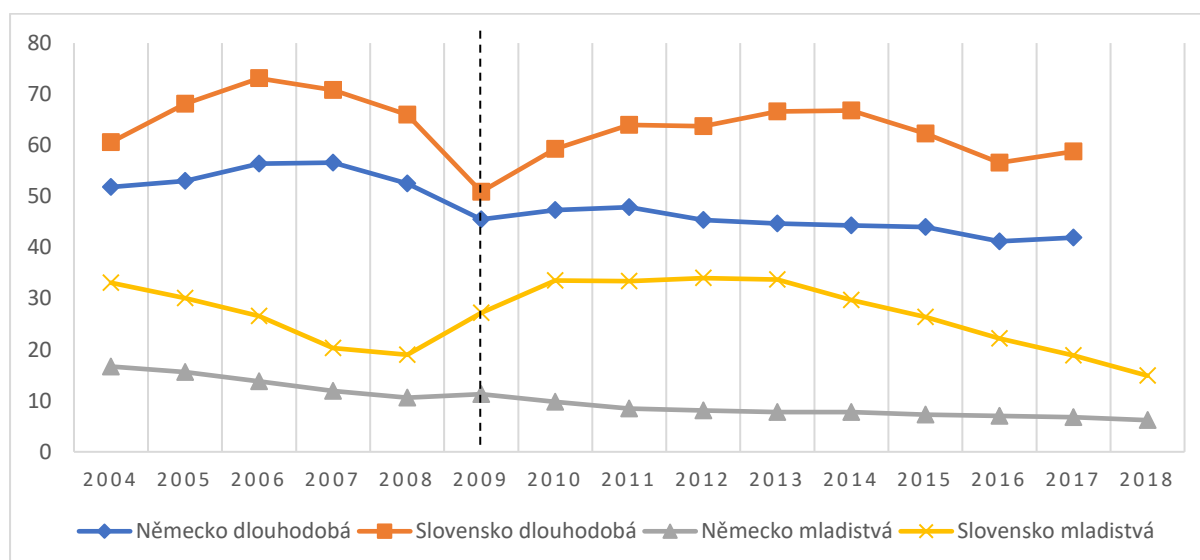
Jako první se podívejme na vývoj míry nezaměstnanosti. Slovensko často přisuzuje svůj silný ekonomický růst ze začátku nového tisíciletí zkvalitnění pružnosti a celkové funkčnosti trhu práce s největším dopadem na dlouhodobou míru nezaměstnanosti a nezaměstnanost mladistvých (15-24 let). Vývoj celkové míry nezaměstnanosti byl již naznačen pro obě země v první části práce, nicméně určitě stojí za to se na ni podívat blíže a porovnat vzájemný vývoj obou trhů práce.

Graf č. 11: Vývoj míry nezaměstnanosti Německa a Slovenska (OECD, vlastní zpracování)

Na první pohled můžeme spatřovat určitou podobnost vývoje míry nezaměstnanosti s vývojem HDP/obyv. v PPP popsaným v předešlé podkapitole. Německo se z počátku tisíciletí potýkalo s poměrně vysokou (až 10 %) nezaměstnaností, jejím hlavním důsledkem byla nezaměstnanost ve východní části. Nicméně po zavedení reforem trhu práce a politiky zaměstnanosti patří Německo dlouhodobě k zemím s nejnižší mírou nezaměstnanosti v Evropě, dokonce ani krizové období trajektorii ztlačilo. Oproti tomu Slovensko, kterému se až do krizového období dařilo Německo také díky reformám trhu práce ztlačit (rozdíl mezi nezaměstnaností obou zemí byl v roce 2008 2,11 % oproti 7,72 % v roce 2004), bylo krizí ovlivněno ztlačeno a k číslům z roku 2008 se přiblížilo až v roce 2018 (kdy byl rozdíl mezi nezaměstnaností 3,1 %). Mezi hlavní faktory pomalého zotavování slovenského trhu práce (oproti růstu produktu byl růst zaměstnanosti přibližně 3-4 čtvrtletí pozadu) patří legislativní novely zákoníku práce přijaté v roce 2012, které zvyšovaly cenu práce (hlavně změny fungování sociálního pojištění) a snižovaly rigiditu trhu práce a také fakt, že krize nejvíce zasáhla odvětví průmyslu, dopravy a stavebnictví, které tvoří značnou část slovenské ekonomiky.

Velmi podobný trend spatřujeme i ve vývoji dlouhodobé míry nezaměstnanosti (více než 12 měsíců, jako procento z celkové nezaměstnanosti) a míry nezaměstnanosti mladistvých (věk 15-24, jako procento z celkové pracovní síly v tomto věku) na grafu č. 12. Až do krizového období dochází ke ztuhlé konvergenci a dohánění Německa, které oproti Slovensku krátce po krizi naváže na svoji původní trajektorii, zatímco slovenské ožívání je pozvolné a přetrvávající dodnes.

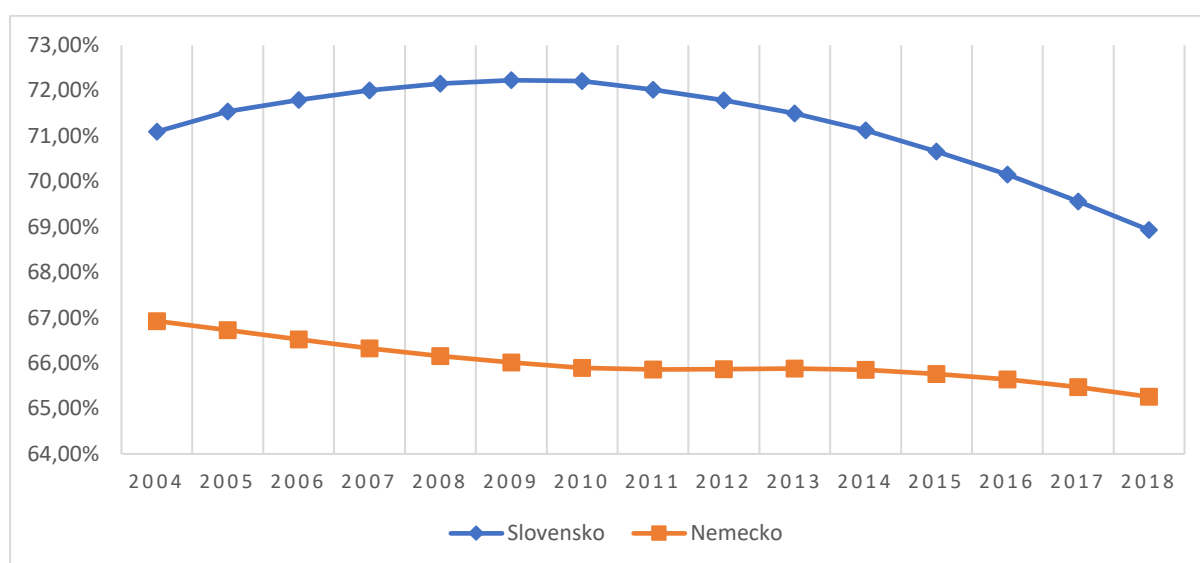
Graf č. 12: Vývoj dlouhodobé a mladistvé míry nezaměstnanosti Německa a Slovenska (OECD, vlastní zpracování)

Velkým problémem pro Slovensko byl dopad krize na zaměstnanost ve věku 15-24, během krize se nacházela více než třetina této pracovní síly bez zaměstnání, zatímco v Německu byl nárůst pouze minimální. Stejně tak ve vývoji dlouhodobé míry nezaměstnanosti zaznamenávalo Slovensko v po krizovém období jedny z nejhorších výsledků celé Evropské unie. Provázanost vývoje veličin z grafu č. 12 ukazuje na jeden z největších problémů slovenského trhu práce a hospodářství vůbec: více než 20 % celkové nezaměstnanosti je dlouhodobě tvořeno lidmi, kteří ještě nikdy neměli práci⁵⁵ (často tak spadají do obou kategorií na grafu č. 12), nemají tudíž žádné pracovní zkušenosti a návyky a jejich konkurenceschopnost na trhu práce je téměř nulová. Snižování této míry nezaměstnanosti je velice složité a nákladné na vládní rozpočet.

⁵⁵ MORVAY, Karol. Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2009. Bratislava: Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied, 2010. ISBN 978-80-7144-177-9.

Celkově tak lze říct, že proces konvergence míry nezaměstnanosti ve sledovaném období probíhal – rozdíl v celkové míře nezaměstnanosti mezi zeměmi klesl ze 7,72 % v roce 2004 na 3,1 % v roce 2018. Nicméně pokud se na vývoj podíváme ve větším detailu, průběh procesu nebyl rozhodně lineární a nesl s sebou ze strany Slovenska své problémy spojené hlavně s krizí v roce 2009. Zatímco pro Německo lze říci, že nezaměstnanost není již dlouhodobě problémem a řadí se tak ke špičce Evropy, v případě Slovenska se historicky jedná o neustálý problém. Nicméně na základě analýzy trendů a vývoje posledních třech let můžeme vyvozovat, že se Slovensko nachází v počátcích vyřešení problému nezaměstnanosti a značnému přiblížení k úrovni Německa.

Navazujícím bodem na míru nezaměstnanosti je demografická komponenta, konkrétně vývoj podílu obyvatel v aktivním věku (pro potřeby této práce bylo zvoleno standardní rozmezí 15-64 let dle definice Eurostatu). S tímto ukazatelem úzce souvisí další sledovaný faktor reálné konvergence a tím je míra zaměstnanosti (podíl zaměstnaných k populaci této věkové kategorie, opět dle definice Eurostatu).

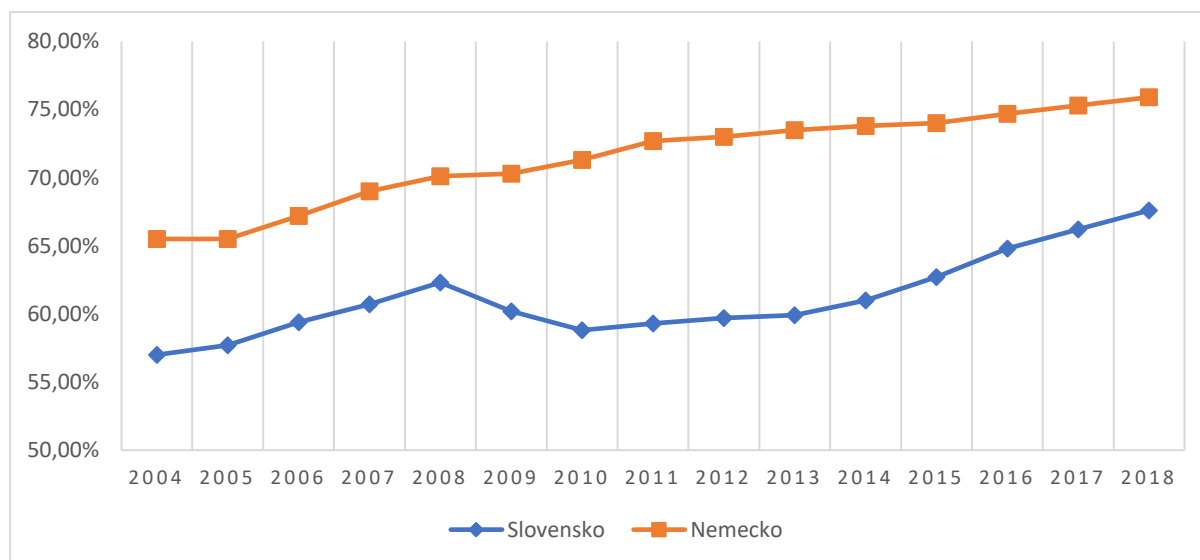

Graf č. 13: Podíl obyvatel v produktivním věku na celkové populaci (v %, Eurostat, vlastní zpracování)

Při pohledu na graf. č. 13 vidíme, že Slovensko zaznamenávalo pozvolný růst až do roku 2009, během kterého dosáhl tento ukazatel svého maxima na 72,23 %. Od té doby dochází k akceleraujícímu poklesu až na aktuálních 68,93 %. Oproti tomu v případě Německa si můžeme všimnout dlouhodobě negativního trendu. Podíl obyvatel v produktivním věku na celkové populaci klesl v rámci sledovaného období z 66,92 % na 65,26 %. Nárůst byl zaznamenán pouze v letech 2012 a 2013, přičemž se jednalo o pouze o zanedbatelný nárůst

z 65,86 % na 65,88 %. Tento vývoj tak značí negativní vliv demografické složky na růst reálného HDP u obou zkoumaných zemí a můžeme dokonce mluvit o divergenčních tendencích.

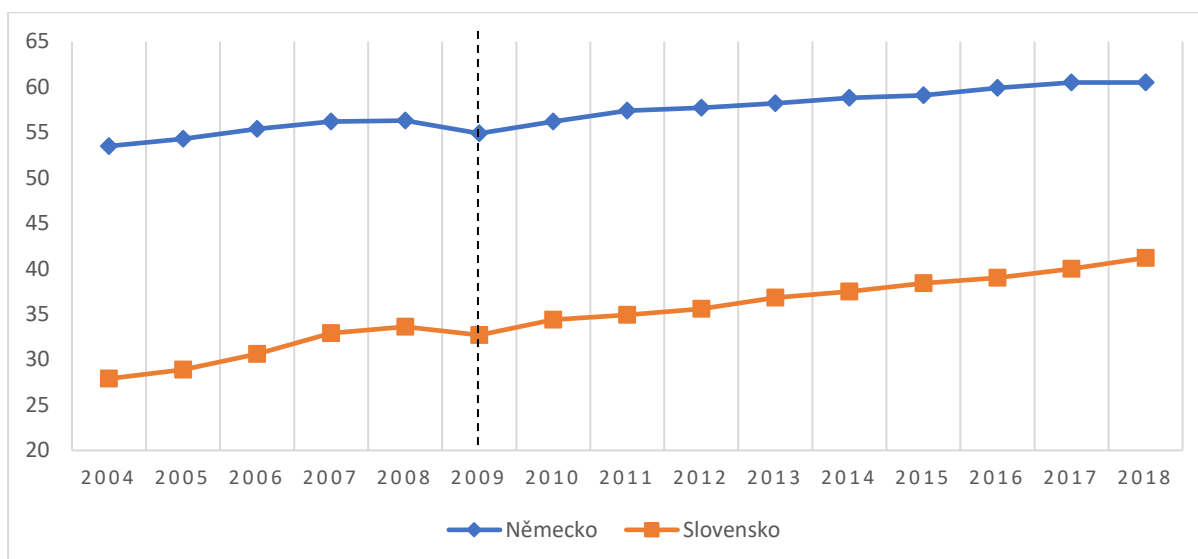
Dalším předmětem zkoumání je míra zaměstnanosti, jejíž vývoj můžeme sledovat na grafu č. 14. Jak bylo zmíněno, vývoj tohoto ukazatele je úzce spjat s vývojem podílu ekonomicky aktivního obyvatelstva v dané zemi.

Graf č. 14: Vývoj míry zaměstnanosti (EUROSTAT, vlastní zpracování)

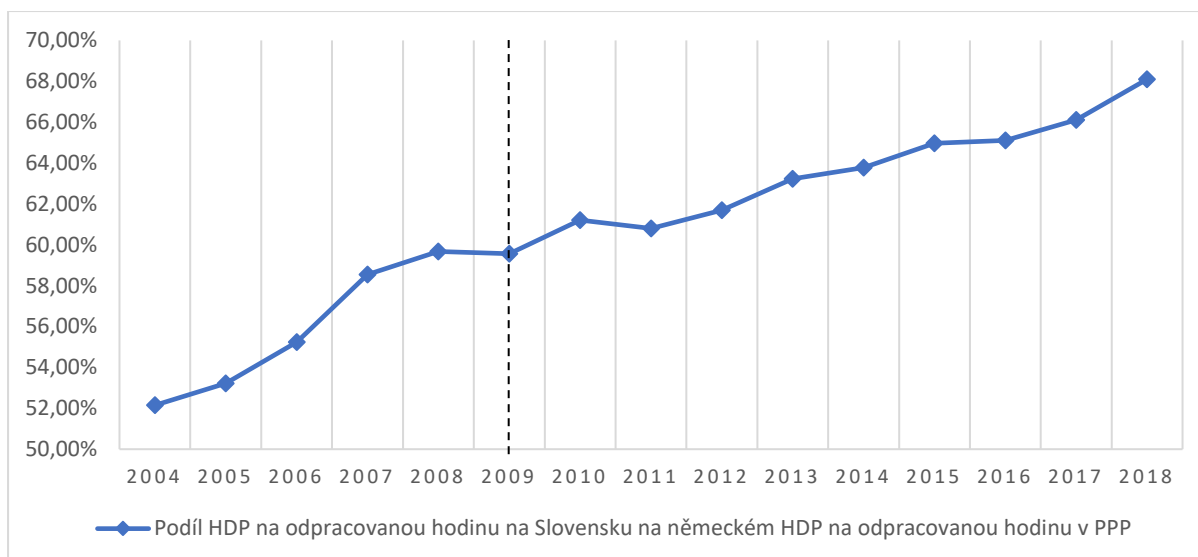
Při pohledu na graf vidíme, že obou zemím se dlouhodobě daří zvyšovat míru zaměstnanosti. Slovensko zaznamenávalo během sledovaného období jako celku rychlejší růst, nicméně propad během let 2008 a 2009, ke kterému v Německu nedošlo, znamená, že celková výše sblížení tohoto ukazatele je pouze 0,2 %. Pokud se podíváme na oba výše zkoumané ukazatele – tedy podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva a míru zaměstnanosti, jejich vývoj by značil až divergentní působení na vývoj reálného HDP, což neodpovídá empirickým zjištěním v předchozích kapitolách této práce. Hlavním důvodem tohoto nesouladu je fakt, že váha těchto dvou ukazatelů na konvergenční procesy je závislá na ostatních faktorech, jako např. produktivita práce. Představme si příklad dvou ekonomik – ekonomika 1 vykazuje rostoucí produktivitu práce při stagnujícím či klesajícím podílu ekonomicky aktivního obyvatelstva a míře zaměstnanosti, zatímco ekonomika 2 vykazuje stagnující produktivitu práce při rostoucí míře zaměstnanosti. V tomto příkladě je možné, že nebude docházet k reálné konvergenci, případně může docházet dokonce k divergenčním tendencím. Proto je potřeba analyzovat tyto ukazatele spolu s produktivitou práce v rámci HDP/obyv. v PPP, a právě pro tyto potřeby bude proveden rozklad HDP na dílčí složky v závěrečné části této podkapitoly.

Dalším bodem analýzy reálné konvergence tak bude právě produktivita práce. Produktivita práce úzce souvisí s vývojem zaměstnanosti a s vývojem výše mezd v ekonomice (kterým se bude práce zabývat v následující části). Nízká produktivita práce je často zmiňována jako hlavní důvod nízkých mezd a pomalého růstu ekonomik bývalého východního bloku.

Graf č. 15: Vývoj produktivity práce v HDP na odpracovanou hodinu v USD PPP (OECD, vlastní zpracování)

Ve vývoji produktivity práce spatřujeme první rozdíly mezi vývojem HDP v PPP a vývojem míry nezaměstnanosti. V předkrizovém období roste na Slovensku produktivita práce rychleji než v Německu, což je u konvergující ekonomiky očekávaný průběh. V letech 2004-2008 došlo na Slovensku k růstu HDP za odpracovanou hodinu z \$27,9 na \$33,6 oproti růstu v Německu z \$53,5 na \$56,3. Mluvíme tedy o snížení rozdílu z \$25,6 na \$22,7. Zatímco ve vývoji HDP v PPP a nezaměstnanosti jsme po krizi v roce 2009 viděli značný propad a následně velmi pozvolné oživení růstu, růst produktivity práce se přiblížil své původní trajektorii daleko rychleji. Pro lepší ilustraci se podobně jako u HDP v PPP podívejme na procentuální vývoj slovenské produktivity práce v poměru s Německým.

Graf č. 16: Podíl HDP na odpracovanou hodinu na Slovensku na německém HDP na odpracovanou hodinu v PPP (OECD, vlastní zpracování)

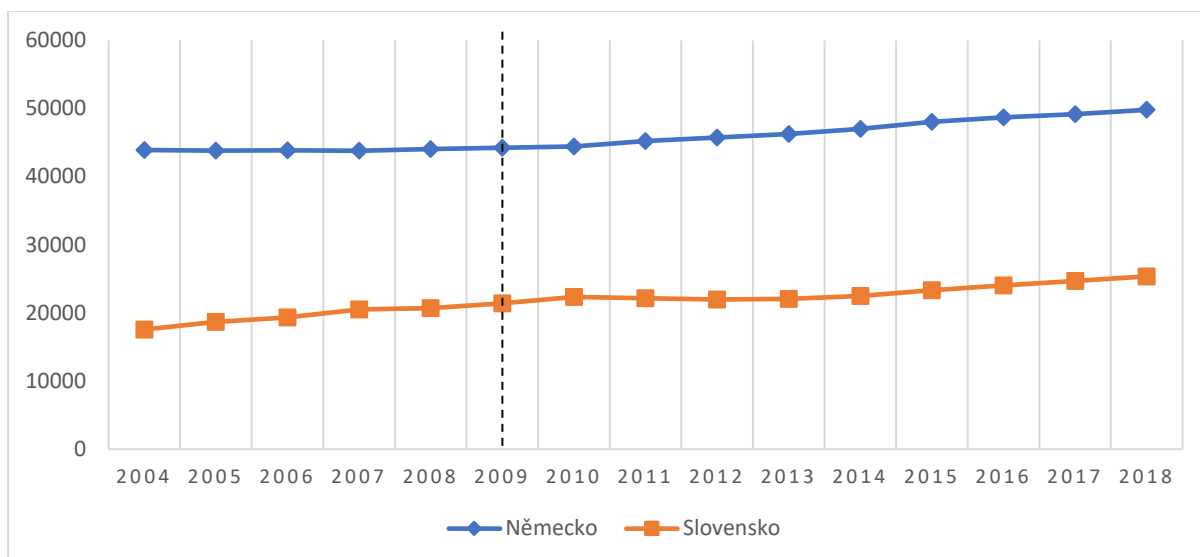
Jak můžeme vidět na grafu č. 16, po úpadku produktivity práce během krize v roce 2009 došlo k okamžitému oživení, a dokonce k rekordnímu růstu o 5,2 % v roce 2010. Oproti tomu Německo ve stejném roce zaznamenalo růst 2,37 %. Jaké je tedy vysvětlení pro tento odlišný vývoj? Hlavním důvodem byl fakt, že na překonání recese reagovala zaměstnanost na Slovensku s menší flexibilitou než produkce. Zaměstnavatelé se chovali averzně k riziku a čekali na doznění krize, případně její druhou vlnu. Ve výsledku to znamenalo, že na obnovení produkce firmy reagovaly tlakem na zvýšení produktivity práce namísto zvyšováním zaměstnanosti (jak bylo vysvětleno v předchozích kapitolách, ta reagovala oproti zbytku hospodářství ve zpoždění 3-4 čtvrtletí).⁵⁶ Toto zvýšení produktivity práce bylo nejvíce patrné v průmyslu. Toto „umělé“ zvýšení produktivity ale nebylo bez navýšení pracovních kapacit z dlouhodobého hlediska udržitelné, proto v následujících letech byl růst mírně zpomalen, nicméně dlouhodobého hlediska dochází i v po krizovém období k neustálému růstu produktivity práce, který je v průměru meziročně o 1,5-2 % vyšší než v Německu.

Konvergence produktivity práce Slovenska k Německu je značná: z původní úrovně 52,15 % se během sledovaného období vyšplhala až na 68,10 % a oproti nezaměstnanosti je trend sbližování během tohoto období vcelku lineární během celého období. Obecně můžeme říci, že v tomto směru patří Slovensko oproti ostatním post-komunistickým ekonomikám ke špičce. Pro ilustrační potřeby se můžeme podívat na srovnání s Českou republikou: v roce 2004 se produktivita práce obou zemí nacházela na podobné úrovni: \$27,5 v případě Slovenska

⁵⁶ MORVAY, Karol. Hospodářský vývoj Slovenska v roku 2009. Bratislava: Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied, 2010. ISBN 978-80-7144-177-9.

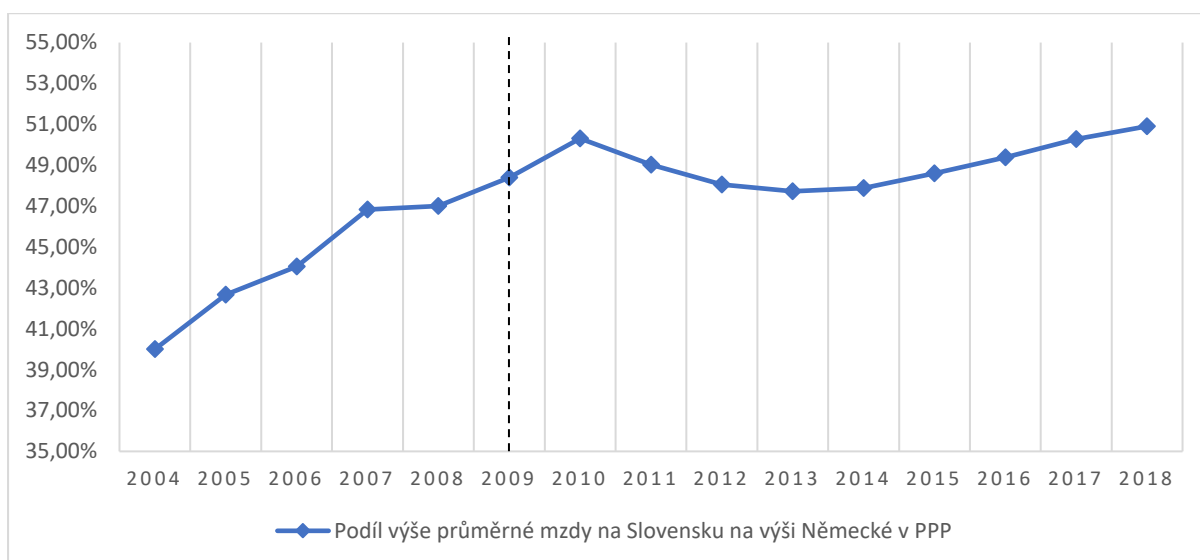
a \$27,9 v případě České republiky. V roce 2018 je hodnota pro Slovensko \$41,2, zatímco pro Českou republiku pouze \$35,6.

V neposlední řadě se v rámci konvergence na trhu práce podíváme na mzdovou konvergenci a jestli během sledovaného období vývoj mzdové úrovně odpovídal vývoji produktivity práce. Přestože výše mezd je úzce spojena s výší cenové hladiny, která bude analyzována v kapitole nominální konvergence, úzce souvisí také s reálnou konvergencí z důvodu propojenosti a závislosti na produktivitě práce. Pro potřeby této práce bude proto vývoj mezd analyzován převážně v této kapitole. U konvergujících ekonomik bychom v ideálním případě očekávali, že mzdy porostou minimálně stejným tempem, jako produktivita práce, případně mírně rychleji. U zdravé, rozvinuté ekonomiky (v tomto případě Německo) bychom očekávali, že růst mezd je srovnatelný, případně mírně nižší, než je růst produktivity práce – nadměrný růst mezd v porovnání s produktivitou práce je pro firmy dlouhodobě neudržitelný. Oproti tomu u rozvíjející se, konvergující ekonomiky (v tomto případě Slovensko) bychom očekávali srovnatelný až vyšší růst mezd, než je růst produktivity práce. U těchto zemí je typické, že výchozí úroveň mezd je znatelně nižší, než by odpovídalo produktivitě práce, a proto je potřeba pro zdravý proces sbližování mírně vyšší růst mezd, aby došlo k vyrovnání. Bohužel ale pro země bývalého východního bloku je nedostatečný růst mezd typickým problémem, a proto i často probíraným mediálním tématem. Podívejme se tedy, jestli tyto diskuze mají své oprávnění. Pro potřeby této práce použijeme vývoj průměrné mzdy v obou zemích dle výpočtu OECD, tedy na základě výše vyplacených mezd dle národních účtů zemí, průměrného počtu zaměstnanců ve firmách a průměrného počtu odpracovaných hodin na pracovníka. Výsledek je vyjádřen v jednotkách USD (základní rok 2016) přepočtených na PPP. Stejně jako při analýze HDP a produktivity práce si nejprve ukážeme vývoj mezd v absolutních hodnotách a následně pak jako podíl výše slovenských mezd na německých.

Graf č. 17: Vývoj výše průměrné mzdy v USD přepočtených na PPP (PECD, vlastní zpracování)

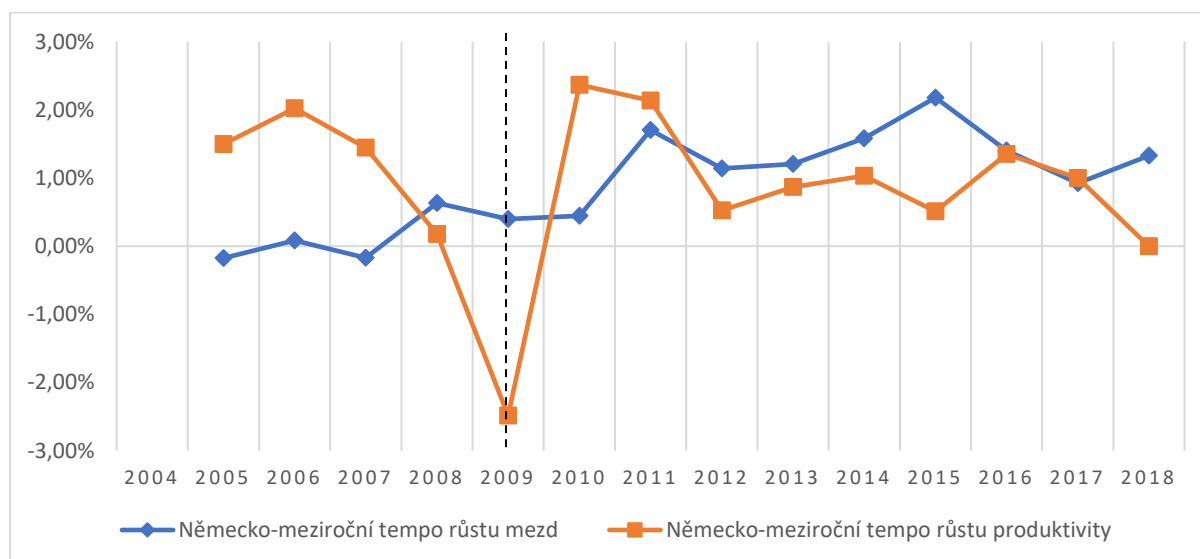
Jak můžeme vidět na grafu č. 17, obě země zažívají ve sledovaném období pozvolný růst mezd. V případě Slovenska zde spatřujeme velmi podobný trend jako u ostatních sledovaných veličin – v období od vstupu do Evropské unie až do krizového období 2009-2010 docházelo k rychlejšímu růstu než v Německu, a tedy ke sbližování těchto ekonomik. Německo oproti Slovensku však po krizi příliš nevybočilo ze své trajektorie a k obnově růstu došlo během jednoho roku, zatímco Slovensko se potýkalo buď s poklesem průměrných mezd (rok 2012) nebo s pomalejším růstem ve srovnání Německa, což je pro konvergující ekonomiku značný problém. Tento trend můžeme lépe ilustrovat na grafu č. 18.

Graf č. 18: Podíl výše průměrných mezd na Slovensku oproti Německu (OECD, vlastní zpracování)

Zatímco v letech 2004-2010 došlo ke snížení rozdílu mezi výší mezd na Slovensku a v Německu ze 40 % na 50,30 %, trvalo dalších 8 let, než se výše mzdy na Slovensku dostala zpět na původních 50 % z po-krizového minima 47,72 %. Ke zpomalování růstu nominálních mezd na Slovensku začalo docházet již ke konci roku 2008 a pokračovalo až do roku 2013. Během těchto let platilo, že roční růst nominální mzdy nedosahoval výše růstu spotřebitelských cen a reálná mzda tak klesala. Např. v roce 2011 vzrostla průměrná nominální mzda na Slovensku oproti roku 2010 o 2,2 %, díky růstu spotřebitelských cen ale reálná mzda klesla o 1,6 %. Tento trend se povedlo obrátit až na přelomu roku 2013 a 2014, kdy začala reálná mzda růst přibližně 1 % tempem.

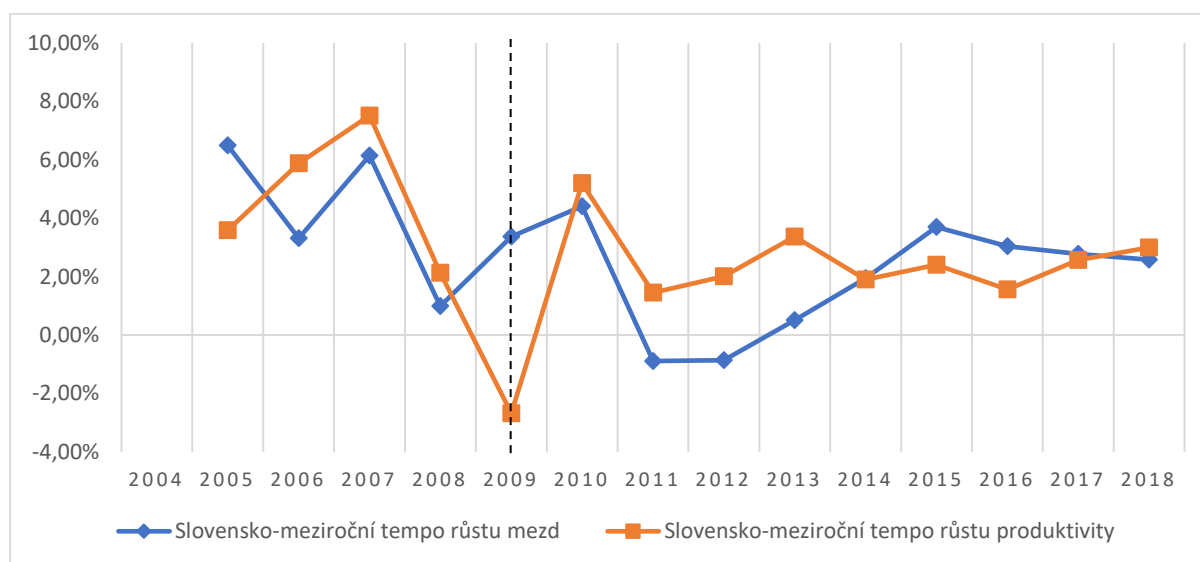
Podíváme-li se na celé zkoumané období od roku 2004, můžeme říci, že Slovensko mzdovým vývojem konverguje k Německu, nicméně podobně jako u ostatních ukazatelů, prakticky celá hodnota konvergence byla dosažena v růstovém období 2004-2009 a v následujících letech můžeme z relativního hlediska sledovat pouze návrat na původní hodnoty. Na začátku této kapitoly bylo zmíněno, že růst mezd by ideálně měl být v konvergujících ekonomikách mírně vyšší než růst produktivity práce. Na grafech č. 19 a č. 20 můžeme vidět srovnání meziročního procentuálního vývoje mezd a produktivity pro obě sledované země.

Graf č. 19: Srovnání meziročního tempa růstu mezd a produktivity práce pro Německo (OECD, vlastní zpracování)

Začněme nejprve Německem. V předkrizovém období odpovídal vývoj mzdové úrovně ideální situaci, kdy růst mezd odpovídá růstu produktivity práce. Na téměř 2,5 % propad produktivity práce spojený s dopady finanční krize v roce 2009 byla reakce téměř okamžitá

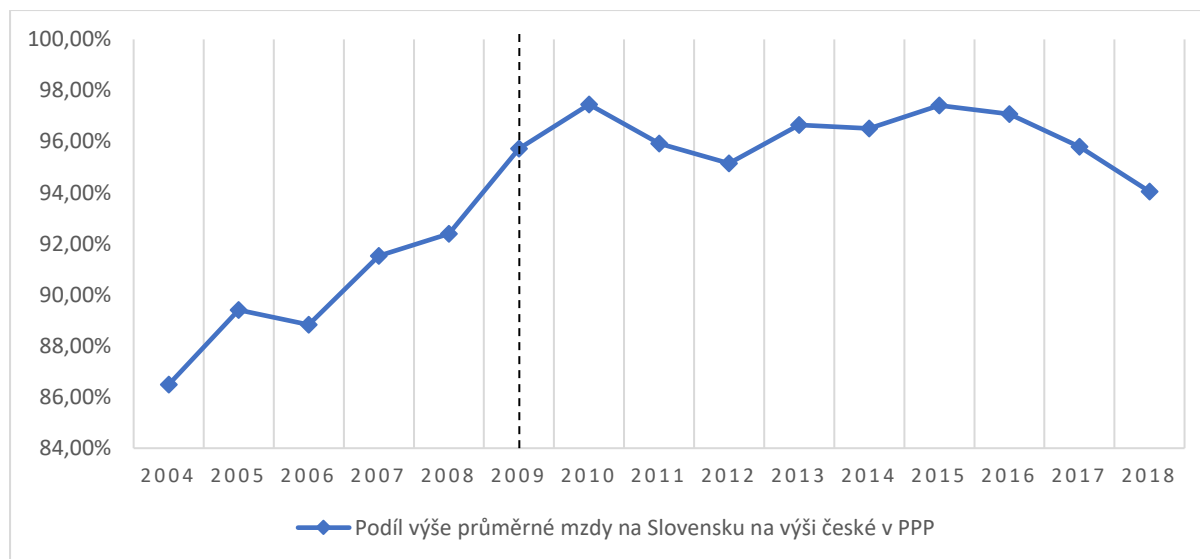
a na původní úroveň se Německo vrátilo již v roce 2010. V letech 2010-2015 byl růst mezd mírně nadhodnocen ve srovnání s produktivitou práce, což je spojeno s tím, že tak vysoký růst produktivity práce, ke kterému došlo v roce 2010 není dlouhodobě udržitelný. Tempo růstu mezd navíc v Německu bylo krizí zasaženo ve srovnání s jinými zeměmi jen minimálně. Nicméně v dlouhodobém měřítku se německý trh práce chová podle očekávání a vývoj mezd roste zdravým tempem odpovídajícím růstu produktivity.

Graf č. 20: Srovnání meziročního tempa růstu mezd a produktivity práce pro Slovensko (OECD, vlastní zpracování)

Nyní se podívejme na srovnání vývoje na Slovensku. Na první pohled je patrné, že vývoj obou veličin je během sledovaného období téměř identický, nicméně pro konvergující ekonomiku není situace ideální. Jak můžeme vidět, s výjimkou let 2009 (díky propadu během finanční krize), 2015 a 2016 na Slovensku růst mezd zaostává za růstem produktivity práce. Jak bylo v této práci již zmíněno, tato situace je pro konvergující zemi, a hlavně pro její občany velice problematická. Zaměstnancům, kteří mají již ve výchozí pozici značně nižší mzdy, než v zemích jako je právě Německo, jsou mzdy dlouhodobě navyšovány méně, než by odpovídalo růstu jejich produktivity a nemají tak možnost se přiblížit úrovni západních ekonomik. Tento trend může mimo jiné vést k migraci zkušené, kvalifikované pracovní síly směrem na západ, což problém ještě prohlubuje. V případě Slovenska je situace ještě více problematická, protože slovenští zaměstnanci nemusí za vyšší mzdou cestovat daleko ani zásadně měnit svůj životní styl. Ekonomická migrace ze Slovenska do České republiky je značná i přesto, že obě ekonomiky jsou si velice podobné a svoji transformaci a proces konvergence vůči západním sousedům započali ve stejnou dobu. Pro ilustraci tohoto problému se podívejme na vývoj průměrné mzdy na Slovensku v poměru s Českou republikou na grafu č. 21. Přestože

komparace mezi Slovenskem a Českou republikou není hlavním cílem této práce, toto srovnání má svůj význam: Česká republika se totiž také dlouhodobě potýká s nedostatečným růstem mezd, což poukazuje na vážnost tohoto trendu u našich nejbližších sousedů.

Graf. č 21: Podíl výše průměrných mezd na Slovensku oproti České republice (OECD, vlastní zpracování)

Situace na trhu práce je u obou zemí poměrně odlišná. Německo se s problémem vysoké nezaměstnanosti z velké části vypořádalo během prvních 15 let od spojení západního a východního Německa. Po dobu sledovaného období je již míra nezaměstnanosti dlouhodobě udržovaná v Německu na velmi nízké úrovni, patřící ke špičce Evropy. Oproti tomu pro Slovensko znamená nezaměstnanost jednu z největších makroekonomických překážek. Největším problémem je nezaměstnanost dlouhodobá a u mladých občanů, kteří ještě nikdy nepracovali. Finanční krize v roce 2009 a její druhá vlna v letech 2012 a 2013 téměř vymazala veškeré zaznamenané zlepšení od vstupu do Evropské unie, nicméně situace se v posledních letech opět zlepšuje a aktuálně je nezaměstnanost pro Slovensko na historickém minimu. Produktivita práce v Německu roste stálým a zdravým tempem, ovšem v posledních letech dochází ke zpomalování až stagnaci. Stejně tak na Slovensku roste produktivita práce vyrovnaným tempem a reakce na propad v roce 2009 se také dostavila téměř okamžitě. Velký rozdíl spatřujeme u vývoje mzdové úrovně, která v Německu odpovídá vývoji růstu produktivity práce. Výše mezd na Slovensku sice oproti německé zaostává, větší problém je ale její nedostatečný růst, který neodpovídá růstu produktivity práce. Nicméně i zde v posledních letech spatřujeme možné obrácení tohoto trendu, a tak i lepší mzdové vyhlídky pro naše nejbližší sousedy.

2.1.2 Rozklad HDP v PPP na dílčí části

Na začátku této části práce bylo zmíněno, že HDP na obyvatele v PPP je základní ukazatel procesu reálné konvergence, zatímco ukazatele jako je míra zaměstnanosti, demografický vývoj, produktivita práce a do určité míry mzdová úroveň patří mezi hlavní faktory ovlivňující tento ukazatel. Zároveň bylo zmíněno, že vliv míry zaměstnanosti a demografického vývoje je závislý na ostatních faktorech jako je produktivita práce. V závěrečné části této podkapitoly se tak pokusíme přiblížit, do jaké míry ovlivnil každý z výše analyzovaných ukazatelů vývoj HDP na obyvatele v PPP. Tyto veličiny působí na HDP komplikovaným způsobem, jsou spolu vzájemně propojeny a přesný výpočet jejich dopadu by v rámci této práce nebylo možné provést. Pro potřeby této práce proto použijeme rozklad vývoje HDP/obyv. v PPP na tři hlavní komponenty: demografická komponenta, komponenta trhu práce a komponenta produktivity práce a podíváme se na jejich příspěvky. Pro výpočet vstupních hodnot byla zvolena tzv. Shaplyeova metoda rozkladu HDP:

$$HDP_t^{p.c.} = \frac{F_t^{15-64}}{F_t} \cdot \frac{E_t}{F_t^{15-64}} \cdot \frac{HDP_t}{E_t}$$

„kde F_t^{15-64} je počet obyvatel dané země ve věku 15 až 64 let, F_t je celkový počet obyvatel a E_t je počet zaměstnaných osob. První člen vyjadřuje podíl osob v produktivním věku na celkové populaci (demografická komponenta), druhý člen vyjadřuje míru ekonomické aktivity (komponenta trhu práce) a třetí je výši produkce na zaměstnanou osobu (produktivita práce).“⁵⁷

V následující tabulce můžeme vidět výsledky tohoto rozkladu HDP/obyv. v PPP na tři dílčí složky. Mírné rozdíly ve výši HDP oproti údajům v předchozích kapitolách této práce jsou způsobeny zaokrouhlováním.

⁵⁷ ROJÍČEK, Marek, Vojtěch SPĚVÁČEK, Jan VEJMĚLEK, Eva ZAMRAZILOVÁ a Václav ŽDÁREK. Makroekonomická analýza: teorie a praxe. Praha: Grada Publishing. 2016. Expert (Grada). ISBN 802475858x.

Rok	Demografická komponenta	Komponenta trhu práce	Produkce na pracovníka	HDP/obyv. v PPP (v tis.)
2004	0,711	0,570	37,489	15,192
2005	0,715	0,577	40,260	16,619
2006	0,718	0,594	44,245	18,868
2007	0,720	0,607	48,440	21,171
2008	0,722	0,623	52,735	23,706
2009	0,722	0,602	53,076	23,078
2010	0,722	0,588	58,804	24,969
2011	0,720	0,593	60,133	25,680
2012	0,718	0,597	62,219	26,665
2013	0,715	0,599	65,181	27,915
2014	0,711	0,610	66,722	28,947
2015	0,707	0,627	67,053	29,707
2016	0,702	0,648	68,023	30,923
2017	0,696	0,662	70,351	32,396
2018	0,689	0,676	72,843	33,942

Tabulka č.1: Vývoj faktorů ovlivňující růst HDP per capita v PPP Slovenska (OECD, Eurostat, vlastní výpočty)

Již z výsledků tohoto rozkladu můžeme spatřovat trend, který byl zmíněn v předchozí části této práce: produktivita práce bude na vývoji EDL (tedy HDP/obyv. v PPP) hrát nejzásadnější roli v porovnání s komponentou participace a demografickou komponentou (která bude mít v tomto případě spíše negativní působení). Podívejme se nyní na výsledky rozkladu pro Německo.

Rok	Demografická komponenta	Komponenta trhu práce	Produkce na pracovníka	HDP/obyv. v PPP (v tis.)
2004	0,669	0,655	71,658	31,412
2005	0,667	0,655	73,118	31,957
2006	0,665	0,672	76,547	34,217
2007	0,663	0,690	79,601	36,430
2008	0,662	0,701	81,896	37,979
2009	0,660	0,703	79,724	36,997
2010	0,659	0,713	83,382	39,175
2011	0,659	0,727	89,223	42,721
2012	0,659	0,730	90,711	43,618
2013	0,659	0,735	93,555	45,301
2014	0,659	0,738	97,364	47,317
2015	0,658	0,740	99,186	48,269

2016	0,656	0,747	102,025	50,027
2017	0,655	0,753	106,817	52,661
2018	0,653	0,759	108,667	53,823

Tabulka č.2: Vývoj faktorů ovlivňující růst HDP per capita v PPP Německa (OECD, Eurostat, vlastní výpočty)

Hned na první pohled je patrné, že situace v Německu bude podobná té na Slovensku a růst produktivity práce bude také klíčovým faktorem pro vývoj EDL. Dalším krokem této analýzy tak bude zjistit na základě údajů z tabulek č.1 a 2 přesně jakou mírou jednotlivé komponenty přispěly k procesu reálné konvergence (či divergence) Slovenska k Německu. Pro tento výpočet byly sestrojeny indexy jednotlivých komponent pro obě země. Na základě těchto indexů byl následně vypočítán relativní poměr pro obě země za každý rok. V dalším kroku byly sestrojeny hypotetické úrovně EDL za předpokladu, že by na jeho vývoj působila pouze jedna z komponent. Tyto hypotetické úrovně EDL pak byly použity pro výpočet příspěvku jednotlivých komponent k celkovému EDL. Výsledky můžeme vidět v následující tabulce:

Rok	Podíl HDP/obyv. v PPP	Meziroční změna podílu (v p.b.)	Příspěvek DEMO. (v p.b.)	Příspěvek PARTIC. (v p.b.)	Příspěvek Prod. (v p.b.)
2003	44,27 %	x	x	x	x
2004	48,36 %	4,0933	0,4224	0,5512	3,1166
2005	52,00 %	3,6402	0,4483	0,5939	2,5375
2006	55,14 %	3,1398	0,3473	0,1778	2,5873
2007	58,12 %	2,9724	0,3208	-0,2632	2,9133
2008	62,42 %	4,3017	0,2731	0,5959	3,3792
2009	62,38 %	-0,0400	0,1983	-2,2755	2,1151
2010	63,74 %	1,3585	0,0983	-2,3052	3,7001
2011	60,11 %	-3,6244	-0,1412	-0,6958	-2,8260
2012	61,13 %	1,0219	-0,1985	0,1568	1,0650
2013	61,62 %	0,4875	-0,2559	-0,2125	0,9623
2014	61,18 %	-0,4435	-0,2961	0,8765	-1,0102
2015	61,54 %	0,3672	-0,3181	1,5350	-0,8254
2016	61,81 %	0,2684	-0,3254	1,4653	-0,8481
2017	61,52 %	-0,2944	-0,3645	0,8323	-0,7516
2018	63,06 %	1,5432	-0,3592	0,8044	1,0949

Tabulka č.3: Příspěvky jednotlivých komponent EDL k reálné apreciaci Slovenska k Německu (OECD, Eurostat, vlastní výpočty)

Při bližším pohledu na výsledná data můžeme vidět řádovou dominanci příspěvku produktivity. Například mezi lety 2007/2008, kdy došlo k největšímu sblížení ekonomik během sledovaného období, přispěl nárůst produktivity práce 3,7 p.b. k celkovým 4,3 p.b., tedy více než 78,5 %. Tento poměr je typický pro téměř celé sledované období, v některých

případech dosahuje dokonce většího vlivu než 100 % díky negativním efektům ostatních složek. Právě demografická složka totiž často působí během období divergentně, nicméně v celkovém měřítku jsou příspěvky této složky zanedbatelné v porovnání s produktivitou práce, podobně jako participační složka. Zajímavá situace nastala v letech 2008/2009, kdy došlo na Slovensku oproti Německu k velkému poklesu zaměstnanosti. Výsledkem totiž byla divergence ekonomik i přes pozitivní nárůst jak demografické složky (o 0,2 p.b.), tak produktivity práce (o 2,1 p.b.) a to právě díky poklesu participační složky o 2,27 p.b. Obecně ale můžeme z této analýzy vznést závěr, že pro proces reálné konvergence je nejzásadnější složkou produktivita práce a její růst je často dostačující na odvrácení negativních vlivů demografické a participační složky na celkový proces reálné konvergence.

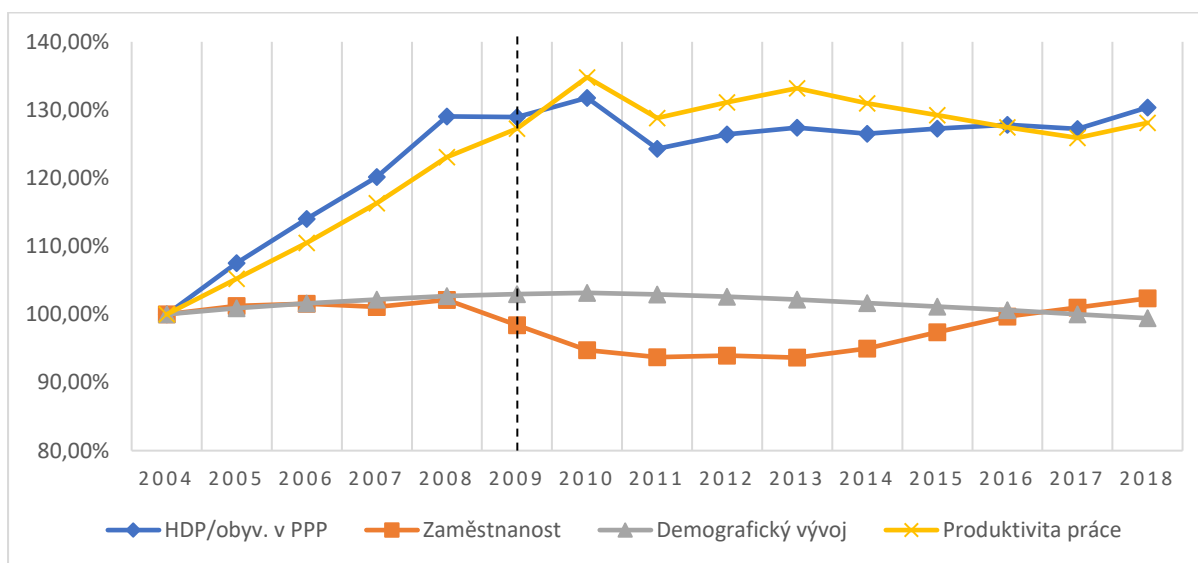
Na úplný závěr této podkapitoly bude provedena indexní analýza zkoumaných faktorů reálné konvergence (produktivita práce měřená v produkci na pracovníka, komponenta trhu práce měřená v míře zaměstnanosti a demografická komponenta měřená v podílu ekonomicky aktivního obyvatelstva na celkovém obyvatelstvu). Cílem této analýzy bude ověřit výše získané závěry a blíže je ilustrovat v grafickém formátu. Zdrojovými daty pro tuto analýzu budou podíly hodnot zkoumaných veličin Slovenska vůči Německu, které byly využívány výše. Finálním výstupem této analýzy tak bude celková procentuální změna každého sledovaného roku ve vztahu s počátečním obdobím. Pro výpočet indexu využijeme jako bázi počáteční hodnotu na začátku sledovaného období, tedy rok 2004 = 100. Potřebná data byla získána z databází OECD a Eurostat, stejně jako v případě ostatních podkladových dat. Výsledek analýzy můžeme vidět v následující tabulce:

Rok	Podíl HDP/obyv. v PPP	Bazický index HDP	Bazický index zaměstnanosti	Bazický index demograf. Vývoje	Bazický index prod. práce
2004	48,36 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %
2005	52,00 %	107,53 %	101,23 %	100,93 %	105,25 %
2006	55,14 %	114,02 %	101,57 %	101,60 %	110,48 %
2007	58,12 %	120,16 %	101,09 %	102,19 %	116,32 %
2008	62,42 %	129,06 %	102,13 %	102,67 %	123,08 %
2009	62,38 %	128,98 %	98,40 %	103,00 %	127,25 %
2010	63,74 %	131,79 %	94,77 %	103,16 %	134,80 %
2011	60,11 %	124,29 %	93,73 %	102,93 %	128,83 %
2012	61,13 %	126,40 %	93,98 %	102,59 %	131,11 %
2013	61,62 %	127,41 %	93,65 %	102,16 %	133,17 %
2014	61,18 %	126,50 %	94,98 %	101,67 %	130,99 %
2015	61,54 %	127,25 %	97,36 %	101,14 %	129,22 %

2016	61,81 %	127,81 %	99,68 %	100,61 %	127,44 %
2017	61,52 %	127,20 %	101,03 %	100,02 %	125,89 %
2018	63,06 %	130,39 %	102,35 %	99,43 %	128,13 %

Tabulka č.4: Indexní analýza faktorů reálné konvergence (OECD, vlastní výpočty)

Při prvním pohledu na výsledné hodnoty indexů je vidět, že odpovídají výsledkům z předchozího rozkladu. Výstupy z tabulky pro každou sledovanou veličinu za každý rok ve zkoumaném období vyneseme do společného grafu, pomocí kterého bychom měli být schopni jednodušeji ilustrovat vliv jednotlivých faktorů na proces reálné konvergence Slovenska k Německu.

Graf. č 22: Vývoj sledovaných ukazatelů konvergence, bazické indexy (OECD, vlastní zpracování)

Na základě těchto výsledků je možné vyvodit několik závěrů. Pokud jde o zaměstnanost, index dosáhl svého maxima v roce 2018 na pouhých 102,35 % a během velké části sledovaného období působila zaměstnanost spíše divergentně. Ke zlepšení situace dochází až v posledních letech. Vývoj demografické komponenty byl podobný a působil jak konvergentně, tak divergentně. Nicméně oba tyto ukazatele měly na vývoj HDP zanedbatelný vliv ve srovnání s produktivitou práce, což je opět v souladu s předchozí analýzou. Můžeme vidět, že produktivita práce byla zdaleka nejvýznamnější složkou reálné konvergence. Oproti zaměstnanosti a demografické složce produktivita práce působí téměř v celém období na proces konvergence pozitivně a ve svém maximu v roce 2010 dosahuje index 134,80 % původní hodnoty v porovnání s Německem. Tato hodnota znamená větší nárůst, než je hodnota indexu HDP na obyvatele v PPP ve stejném roce, který činí 131,79 %, což ukazuje na záporné vlivy demografického vývoje.

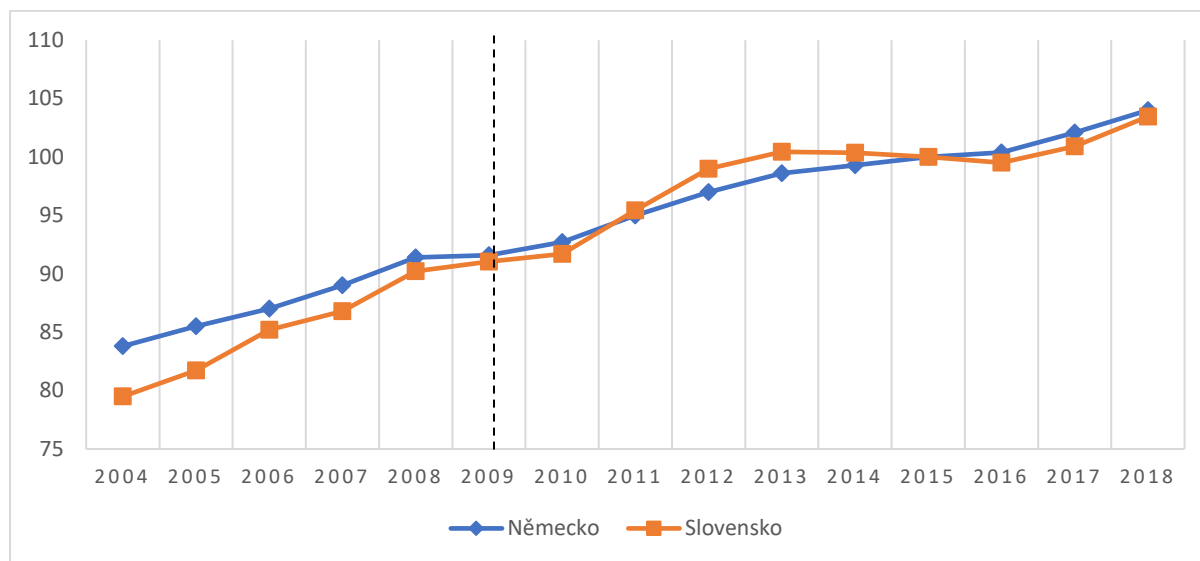
Na základě výsledků zkoumání v této části práce tak můžeme vidět, že reálná konvergence Slovenska k Německu ve sledovaném období probíhá. Největší míra dohánění byla zaznamenána od roku 2004 do roku 2009, kdy se sblížování ekonomik začalo značně zpomalovat. Výsledky zkoumání také poukazují na zásadní roli produktivity práce pro proces reálné konvergence a pokud má tento proces nadále pokračovat, neustálý růst produktivity je tak zásadním předpokladem. Dalším důležitým požadavkem je odpovídající růst mzdové úrovně, aby nedocházelo k migraci kvalifikované pracovní síly, která je naprosto nezbytná nejen pro pokračující růst produktivity práce, ale růst ekonomiky jako celku. Úroveň mezd by měla v konvergujících ekonomikách růst minimálně stejným tempem, jako produktivita práce, což je pro Slovensko často problém. Ostatní faktory vývoje EDL jako podíl obyvatelstva ve věku 15-64 na celkovém obyvatelstvu (demografická komponenta) a podíl zaměstnaných na obyvatelstvu ve věku 15-64 (komponenta trhu práce) mají v průměru na reálnou konvergenci daleko menší vliv, ale v určitých případech mohou také sehrát zásadní roli, jak jsme viděli např. v letech 2008-2010.

2.2 Nominální konvergence

Následující kapitola se bude zabývat nominální konvergencí a jejími ukazateli. Zásadní pro tuto část bude srovnání vývoje cenové úrovně s důrazem na dopady vstupu Slovenska do eurozóny. Jak bylo popsáno v teoretické části práce, pro analýzu cenové hladiny nejlépe poslouží harmonizovaný index spotřebitelských cen (dále jen HICP) a ukazatel relativní cenové úrovně (dále jen CPL). Na začátku bude analyzován vývoj míry inflace v obou sledovaných zemích. V další části bude zkoumán vývoj konvergence komparativních cenových hladin spolu s rozkladem na příspěvky kurzového a inflačního kanálu. Zhodnocení vlivu a vysvětlení vývoje obou těchto kanálů bude rozhodující pro ověření hlavní hypotézy této práce. Dále bude v rámci této kapitoly krátce přiblížen vývoj úrokových měr jako poslední část nominální konvergence a budou poskytnuté obecné závěry ohledně problematiky přijetí eura pro Českou republiku. V závěrečné podkapitole pak bude porovnán vývoj reálné a nominální konvergence.

Začneme tuto část tedy pohledem na vývoj cenové hladiny v obou zemích během sledovaného období. Jako první se podíváme celkový a na meziroční vývoj ukazatele HICP ve sledovaných zemích. Pro připomenutí teoretické části práce, index HICP je vhodný pro srovnávání vývoje cen, neboť koš sledovaných komodit je harmonizovaný, což zaručuje přesnost komparace. Pro srovnání zahrnujeme do meziročních dat i data za ČR, Polsko a Maďarsko (tedy podobné ekonomiky, které procházely transformací) a data za celou

eurozónu, abychom mohli sledovat možné rozdíly ve trendech po vstupu Slovenska do eurozóny.

Graf č. 23: Vývoj HICP, 2015 = 100 (Eurostat, vlastní zpracování)

Na grafu č. 23 můžeme sledovat proces sbližování rychlosti růstu cenové hladiny. Slovensko zažívalo nejrychlejší růst v letech 2004-2008 (tedy před přijetím eura) a dále pak v letech 2011-2012, kdy dokonce předčila růst Německa. V posledních letech pak mluvíme o vyrovnání temp růstu obou zemí. Tento trend můžeme blíže prozkoumat na ročních změnách HICP v tabulce č. 5. Období nejrychlejšího růstu v letech 2004-2008, kdy HICP na Slovensku rostl ročně v průměru o 4,08 % oproti 2,21 % v Německu je spojeno s dříve popsanou deregulací cen a úpravou nepřímých daní. V následujícím desetiletí po vstupu do eurozóny poklesl průměrný roční růst cenové hladiny na 1,39 %, což je vyšší než 1,31 % v Německu a 1,26 % průměru eurozóny. Pro porovnání ČR v tomto desetiletí zaznamenala průměrný roční růst cenové hladiny 1,46 %.

Rok	Německo	Slovensko	Česko	Polsko	Maďarsko	Eurozóna
2004	1,8	7,5	2,6	3,6	6,8	2,1
2005	1,9	2,8	1,6	2,2	3,5	2,2
2006	1,8	4,3	2,1	1,3	4	2,2
2007	2,3	1,9	2,9	2,6	7,9	2,1
2008	2,8	3,9	6,3	4,2	6	3,3
2009	0,2	0,9	0,6	4	4	0,3
2010	1,1	0,7	1,2	2,6	4,7	1,6
2011	2,5	4,1	2,2	3,9	3,9	2,7
2012	2,2	3,7	3,5	3,7	5,7	2,5
2013	1,6	1,5	1,4	0,8	1,7	1,4
2014	0,8	-0,1	0,4	0,1	0	0,4

2015	0,7	-0,3	0,3	-0,7	0,1	0,2
2016	0,4	-0,5	0,6	-0,2	0,4	0,2
2017	1,7	1,4	2,4	1,6	2,4	1,5
2018	1,9	2,5	2	1,2	2,9	1,8

Tabulka. č. 5: Roční změna HICP (v %) (Eurostat, vlastní zpracování)

Z úvodní analýzy vidíme, že konvergence cenových hladin od vstupu Slovenska do eurozóny v roce 2009 značně zpomalila (až na výjimky v letech 2011-2012). Nicméně jak je možné si všimnout v tabulce č. 1, tento trend je velmi podobný i ve zbytku zemí a není proto na první pohled jasné, zda a do jaké míry byl tento pokles způsoben právě přijetím eura nebo jinými, externími faktory (např. finanční krizí z roku 2009, která měla viditelný dopad na konvergenci reálnou).

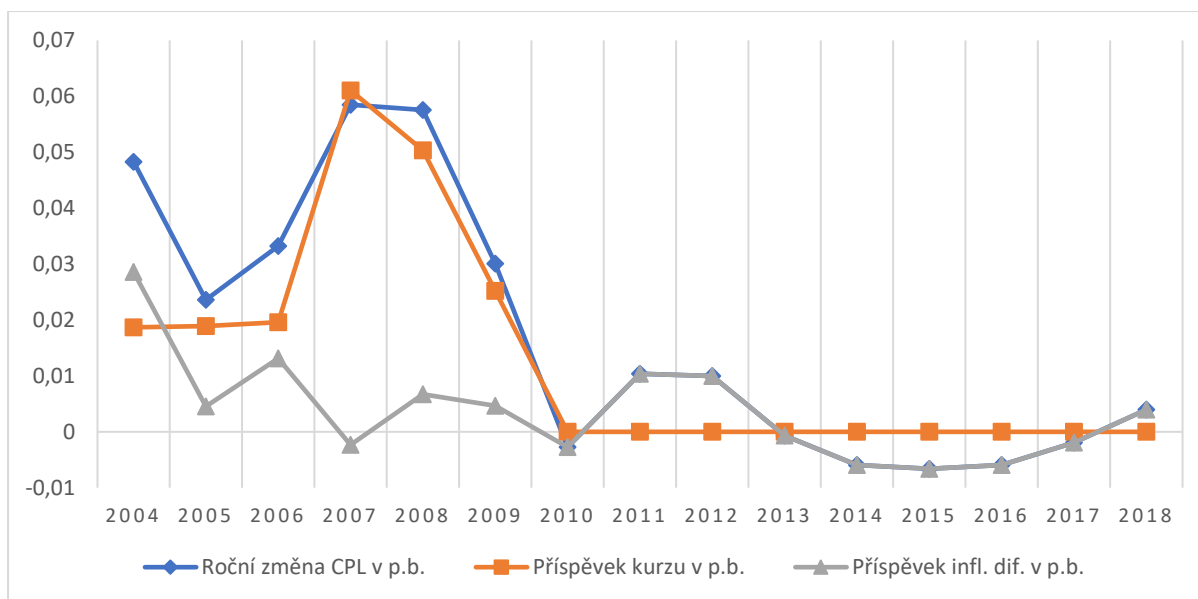
Hlavní hypotéza této diplomové práce je *„Vstup do Eurozóny v roce 2009 znamenal pro slovenskou ekonomiku zásadní změny, které vedly ke zpomalení procesu nominální konvergence Slovenska k Německu, a to hlavně díky zpomalení růstu cenové hladiny“*. Aby bylo možné tuto hypotézu potvrdit či vyvrátit, bude potřeba provést celkovou analýzu vývoje cenové hladiny v rámci zkoumaného období a rozdělit ji na příspěvky inflačního diferenciálu (tedy vývoje cenové úrovně na Slovensku a v Německu) a příspěvky měnového kurzu. Vzhledem k tomu, že příspěvek kurzu po roce 2009 bude nulový, budeme schopni porovnat vývoj před a po tomto milníku a zhodnotit vliv vstupu Slovenska do eurozóny na nominální konvergenci. Závěry z této analýzy by také mohly být přínosem pro hospodářskou politiku v ČR v problematice potenciálního zavedení Eura.

Pro výpočet příspěvků využijeme podobnou metodu rozkladu, kterou jsme již využili v části o reálné konvergenci. Namísto rozkladu HDP per capita nyní budeme rozkládat index CPL na jeho dílčí části: parity kupní síly a devízové kurzy obou zemí. V prvním kroku je potřeba vypočítat vstupní ukazatele jako inflační a kurzový diferenciál obou zemí a zároveň novou relativní cenovou hladinu pro každý sledovaný rok. V druhém kroku jsou vypočítány hypotetické cenové hladiny při nulovém inflačním diferenciálu a nulové změně nominálního měnového kurzu. Z těchto výpočtů jsme následně schopni vypočítat celkovou meziroční změnu relativní cenové hladiny a výši příspěvku jak inflačního diferenciálu, tak měnového kurzu. Menší odchylky ve výsledcích jsou z důvodu zaokrouhlování. Výsledné údaje jsou uvedeny v následující tabulce.

Rok	CPL SK/DE	Nová relativní cenová hladina	Roční změna CPL v p.b.	Příspěvek kurzu v p.b.	Příspěvek infl. dif. v p.b.
2004	51,25 %	55,84 %	4,83	1,87	2,86
2005	53,48 %	53,61 %	2,36	1,89	0,45
2006	59,63 %	56,80 %	3,32	1,96	1,31
2007	62,61 %	65,48 %	5,85	6,11	-0,23
2008	66,92 %	68,37 %	5,76	5,03	0,67
2009	68,75 %	69,93 %	3,01	2,52	0,47
2010	66,67 %	68,48 %	-0,27	0,00	-0,27
2011	68,03 %	67,71 %	1,04	0,00	1,04
2012	68,57 %	69,03 %	1,00	0,00	1,00
2013	66,47 %	68,50 %	-0,07	0,00	-0,07
2014	66,50 %	65,88 %	-0,59	0,00	-0,59
2015	66,00 %	65,84 %	-0,66	0,00	-0,66
2016	65,79 %	65,41 %	-0,59	0,00	-0,59
2017	67,12 %	65,60 %	-0,19	0,00	-0,19
2018	67,31 %	67,51 %	0,40	0,00	0,40

Tabulka. č. 6: Příspěvky měnového kurzu a inflačního diferenciálu (Eurostat, vlastní zpracování)

Při pohledu na data v tabulce za celé sledované období je patrné, že Slovensko nominálně konvergovalo k Německu. To je patrné z hodnot ve sloupci CPL SK/DE, tedy poměr indexů CPL obou zemí. Na začátku sledovaného období dosahovala cenová hladina na Slovensku 51,25 % té Německé, přičemž v roce 2018 dosahovala již 67,31 %. Stejně tak je z výsledků patrné značné zpomalení sblížování komparativních cenových hladin od roku 2009, které bylo nastíněno na začátku této kapitoly. Výpočty nám ukazují, že příspěvek kurzu byl dominantním faktorem nominální konvergence Slovenska. Po zafixování měnového kurzu a přijetí eura tak Slovensko ztratilo hlavní složku táhnoucí sblížování cenových hladin a samotný inflační diferenciál nebyl schopen vliv měnového kurzu nahradit. Pro jasnější ilustraci se podívejme na graf č. 24, který obsahuje relevantní výsledky z tabulky č. 4. Následná analýza konvergence CPL a příspěvků jednotlivých složek bude standardně rozdělena na období 2004-2009 a 2010-2018, tedy období před a po vstupu Slovenska do eurozóny.

Graf č. 24: Příspěvky konvergence cenových hladin Slovenska k Německu (Eurostat, vlastní výpočty, vlastní zpracování)

Vývoj měnového kurzu se z velké části odvíjel od rozhodnutí Slovenské vlády z roku 2004 o vstupu do eurozóny do pěti let a překvapivě brzkým vstupem do ERM II již v roce 2005. Při vstupu byla iniciální centrální parita nastavena na 38,45 SKK/EUR. Od roku 2004 docházelo k průběžnému zhodnocování slovenské měny. Tento trend akceleroval od druhé poloviny roku 2006 a napříč rokem 2007, kdy docházelo k prudkému zhodnocování slovenské měny jak vůči euru, tak dolaru. Národní banka Slovenska intervenovala, aby zabránila přílišnému zhodnocování a porušení systému ERM II, neboť se kurz začínal blížit dolní hranici flukтуаčního pásma. Z toho důvodu došlo v roce 2007 po domluvě s ECB k revalvaci centrální parity na kurz 35,44 SKK/EUR (změna o 8,5 %). Tlaky na zhodnocování kurzu ale pokračovaly i v roce 2008, kdy byla schválena druhá revalvace centrální parity, tentokrát na 30,126 SKK/EUR (téměř o 18 %), což je kurz, se kterým Slovensko ve finále vstoupilo do eurozóny. Odchylka směnného kurzu od inflačního diferenciálu zde dosahovala svého maxima. Z pohledu nominální konvergence měl tento vývoj velice pozitivní účinek, efekty prudkého zhodnocování kurzu a dvojité revalvace můžeme vidět na grafu výše, kdy během zmíněných let 2007 a 2008 přispěl kurz ke sblížení cenové hladiny více než 6 a 5 procentními body. Celkově tyto dva roky zaznamenaly nejvyšší míru konvergence komparativních cenových hladin, a to i přes negativní vliv inflačního diferenciálu v roce 2007, který ovlivnil změnu cenové hladiny záporně -0,23 procentními body. Z pohledu vývoje inflace byly roky 2004-2009 poměrně kolísavé. Cílem NBS byla převážně dezinflační politika z důvodu plnění maastrichtského kritéria o inflaci. Dezinflace probíhala úspěšně v letech 2004-2005, což se

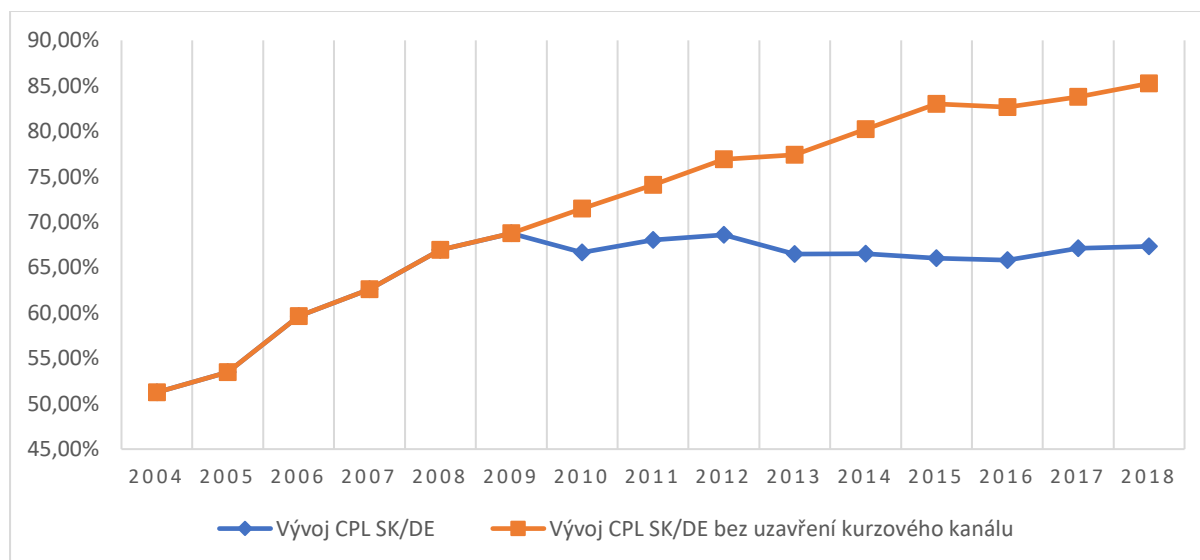
odráží na vývoji inflačního příspěvku. V letech 2006 a 2008 docházelo k mírnému výkyvu a růstu cenové hladiny, hlavně z důvodu zavedení reformy daňového systému, uvolnění regulovaných cen a růstu cen potravin a pohonných hmot v roce 2007. Tento deflační trend s mírným výkyvem ve zmiňovaných letech můžeme vidět i na kolísavé výši příspěvku inflačního diferenciálu, nicméně jak bylo zmíněno na začátku této kapitoly, vliv této komponenty na konvergenci CPL je v porovnání s měnovým kurzem během tohoto období minimální. Mezi lety 2004 až 2009 došlo ke sblížení CPL mezi Slovenskem a Německem meziročně v průměru o 4,1879 p.b., z toho směnný kurz přispíval v průměru 3,2306 p.b. zatímco inflační diferenciál pouze v průměru 0,9211 p.b. Kurzová komponenta tak přispívala ke konvergenci CPL v průměru ze 77,1413 %.

Situace po vstupu Slovenska do eurozóny je daleko komplikovanější. Přijetím společné měny se pro Slovensko uzavřel kurzový kanál, který, jak bylo vidět, během posledních pěti let přispíval ke konvergenci z více než 77 % a cenový kanál tak má nyní 100 % příspěvek ke konvergenci (či divergenci) komparativní cenové hladiny. V letech 2009 až 2018 má vývoj CPL podle očekávání stagnující až divergentní tendence, v průměru došlo meziročně ke sblížení cenových hladin o pouhých 0,0061 p.b., přičemž v letech 2013-2017 dokonce docházelo k divergenci. Důvodem je jak uzavření kurzového kanálu, tak nízko inflační až deflační tendence během tohoto období. Tyto výsledky odpovídají hodnotám z tabulky č. 5 (meziroční vývoj indexu HICP), kde vidíme, že Slovensko od roku 2013 až do roku 2017 zaznamenávalo nižší meziroční nárůst inflace, než Německo a v letech 2014-2016 dokonce vykazovalo mírnou deflací. S takto rekordně nízkou inflací přecházející v deflací se nepotýkalo v tomto období pouze Slovensko, ale téměř celá eurozóna a některé evropské státy mimo ni. V případě Slovenska byla způsobena několika faktory. Jedním z hlavních důvodů byl nízký ekonomický růst a s tím spojená nízká domácí poptávka, stagnovala také spotřeba domácností a růst byl tažen převážně exportem. Během let 2013–2017 také došlo ke každoročnímu poklesu regulovaných cen, jejichž růst v předchozích letech pomáhal působit pro inflačně. Problémem byl také kolaps cen ropy, kdy jen během roku 2014 došlo k poklesu z 106 USD/barel na 52 USD/barel a výsledně k poklesu pohonných hmot až o 8,9 %. Dalším faktorem z počátku tohoto období bylo zhodnocování eura vůči americkému dolaru, které způsobovalo nárůst cen slovenského exportu a tím pokles konkurenceschopnosti vůči produktům, jejichž cena je determinována právě americkým dolarem. Euro posilovalo také vůči ostatním měnám, jmenovitě vůči CZK a HUF, což vedlo k růstu popularity pohraničního nakupování a tím k dalšímu poklesu domácí poptávky. Přijetí společné měny také pro

Slovensko znamenalo ztrátu možnosti reagovat na cenový vývoj vlastní měnovou politikou, neboť zodpovědnost za měnovou politiku převzala od NBS Evropská centrální banka. Vlastní měnovou politiku v tomto období pro odvrácení dezinflačních tlaků plně využívala třeba Česká republika. ČNB např. v roce 2012 zavedla rekordně nízké úrokové sazby pro podporu inflačních tendencí.

Všechny výše zmíněné faktory vedoucí k poklesu cenové hladiny spolu se ztrátou kurzového kanálu znamenaly pro Slovensko od vstupu do eurozóny výrazné zpomalení, ve vybraných letech dokonce zastavení, procesu nominální konvergence k Německu. Úroveň CPL Slovenska se během let 2004-2009 dostala na své maximum v 68,75 % CPL Německa, zatímco během následujících let 2010-2018 dokonce poklesla na úroveň 67,31 % CPL Německa, s minimem v 65,79 % v roce 2016, což byla nejnižší hodnota od roku 2007.

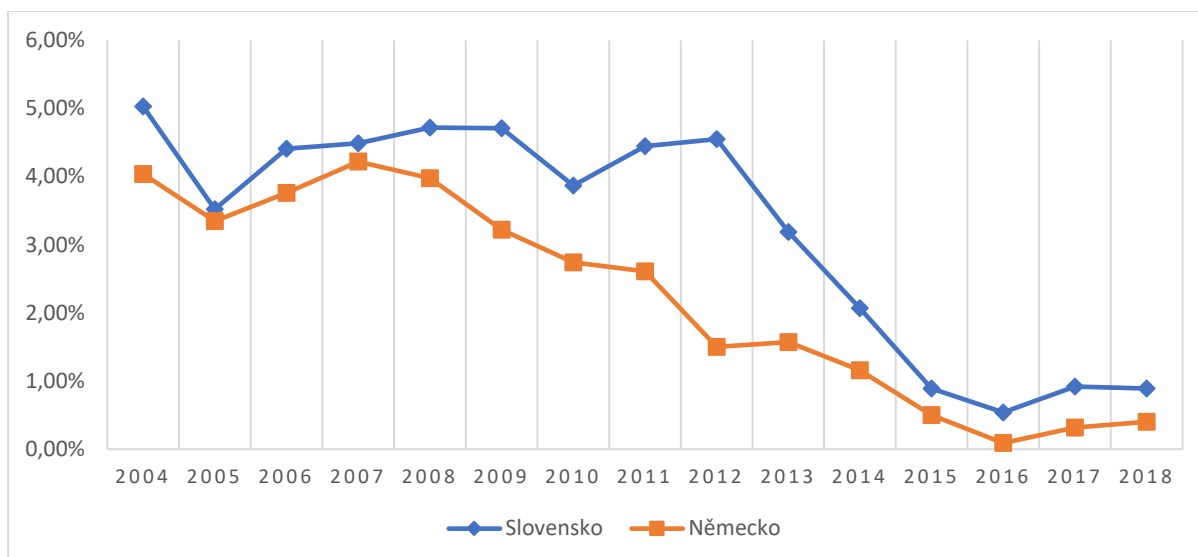
Na závěr analýzy vývoje konvergence komparativních cenových hladin mezi Slovenskem a Německem se podíváme na hypotetický scénář, kdy by Slovensko nevstoupilo do eurozóny a nedošlo by tak k uzavření kurzového kanálu. Tento model byl zkonstruován za předpokladu, že kurzový vývoj na Slovensku pokračoval v letech 2009-2018 stejným tempem, jako v letech 2004-2009, tzn. že kurzový kanál by ke konvergenci CPL přispíval meziročně stále v průměru 3,2306 p.b. Vývoj všech ostatních ukazatelů by zůstal beze změny. Výsledek modelu můžeme níže.

Graf č. 25: Hypotetický vývoj poměru CPL SK/DE za předpokladu fungování kurzového kanálu (Eurostat, vlastní výpočty, vlastní zpracování)

Jak lze vyčíst z grafu č.25, sbližování cenových hladin by v tomto hypotetickém příkladě pokračovalo po roce 2009 ve vyrovnaném tempu o velikosti přibližně 1,53 % za rok (oproti realitě, kdy klesalo průměrně o -0,14 % ročně) a dostalo by se až na úroveň 85,26 % Německa oproti 67,31 %, kde se nachází v současnosti. Samozřejmě je potřeba zmínit, že nelze očekávat, že by kurzový vývoj pokračoval úplně stejným tempem jako v letech 2004-2009. V tomto období byl totiž vývoj měnového kurzu jedním z hlavních cílů politiky NBS a vlády Slovenska z důvodu plnění podmínek ERM II, navíc došlo ke zmiňované dvojité revaluaci. Dalo by se proto očekávat, že zhodnocování SKK vůči Euru by v následujících letech minimálně zpomalilo. Zároveň lze ale podotknout, že meziroční tempo konvergence CPL bylo v letech 2004-2009 v průměru 2,92 %, proto by pokles na 1,53 % ročně v tomto hypotetickém příkladě za předpokladu pokračujícího fungování kurzového kanálu nemusel být zdaleka nerealistický. Konstrukce tohoto modelu tak ještě jednou ukazuje důležitost měnového kurzu v procesu nominální konvergence a spolu s předchozí analýzou potvrzuje hlavní hypotézu této práce.

V teoretické části této práce bylo zmíněno, že z hlediska Evropské unie se pod pojmem nominální konvergence často myslí plnění Maastrichtských kritérií. Přestože samotná kritéria nejsou předmětem zkoumání této práce, tři ze čtyř kritérií byly i tak do určité míry posuzovány: veřejné finance byly nastíněny v teoretické části a cenová a kurzová kritéria byla předmětem hlubšího zkoumání v předchozí kapitole. Pro úplnost se tedy na závěr podíváme na kritérium dlouhodobých úrokových sazeb. Jedná se o kritérium, které Slovensko muselo splnit ještě před vstupem do eurozóny, nicméně jeho vývoj je relevantní i z mnoha jiných důvodů. Výše úrokových měr ovlivňuje několik makroekonomických ukazatelů, na základě kterých se odvíjí hospodářský vývoj země. Mezi tyto ukazatele patří např. výše investic, úspory či výdaje na spotřebu. Výše úrokových měr může mít také vliv na schopnost států splácet závazky za ekonomické krize. Pokud by byly úroky moc vysoké, mohlo by se stát, že by státy nebyly během krize schopny pokrýt dluhovou službu. V dlouhodobějším měřítku by se tato situace mohla přelít v dluhovou krizi, která by měla dopad na celou eurozónu. Vývoj tohoto ukazatele v obou sledovaných zemích můžeme vidět na grafu č. 26 níže.

Graf č. 26: Vývoj dlouhodobých úrokových měr dle kritéria EMU v Německu a na Slovensku (Eurostat, vlastní zpracování)

Obě země během sledovaného období vykazovali dlouhodobý pokles úrokových měr. V případě Německa došlo k poklesu z 4,04 % v roce 2004 na 0,4 % v roce 2018, zatímco u Slovenska byl zaznamenán pokles z 5,03 % na 0,89 %. Udržení úrokových měr na úrovni splňující Maastrichtská kritéria nebylo pro Slovensko problematické. Podobně jako ČNB udržuje ECB již dlouhodobě úrokové míry téměř na nule s cílem zrychlit inflaci. Jak bylo zmíněno v předchozích kapitolách, období 2014-2017 bylo z tohoto hlediska problematické pro celou eurozónu, ale konvergence úrokových měr i tak probíhá bez větších problémů.

Pro shrnutí tak můžeme konstatovat, že proces nominální konvergence mezi Slovenskem a Německem probíhal převážně v první části sledovaného období, konkrétně v letech 2004-2009. V následujícím desetiletí se ale nominální konvergence téměř zastavila. Hlavním důvodem bylo uzavření kurzového kanálu konvergence spojené se vstupem Slovenska do eurozóny. Příspěvky kurzového kanálu totiž hrály dominantní roli na celkové sblížování komparativních cenových hladin a jeho ztráta nebyla nahrazena nárůstem příspěvků inflačního kanálu.

Mimo potvrzení či vyvrácení hlavní hypotézy je dílčím cílem této práce mít přínos pro hospodářskou politiku České republiky v problematice přijetí eura. Vstup do eurozóny by pro malou otevřenou ekonomikou jako je ČR znamenal mnoho pozitiv a několik negativ, jejichž zkoumání není cílem této práce. Jedním ze zmiňovaných negativ je ale právě uzavření kurzového kanálu nominální konvergence, který by mohl zpomalit sblížování cenových hladin vůči zbytku eurozóny podobně jako v případě Slovenska. Vzhledem k podobné struktuře

ekonomiky ČR a Slovenska a podobnému vývoji míry inflace během sledovaného období v obou zemích lze předpokládat, že vliv směnného kurzu je podobně dominantní, jako byl v případě Slovenska. Tento předpoklad si můžeme přiblížit daty z tabulky č.7 níže:

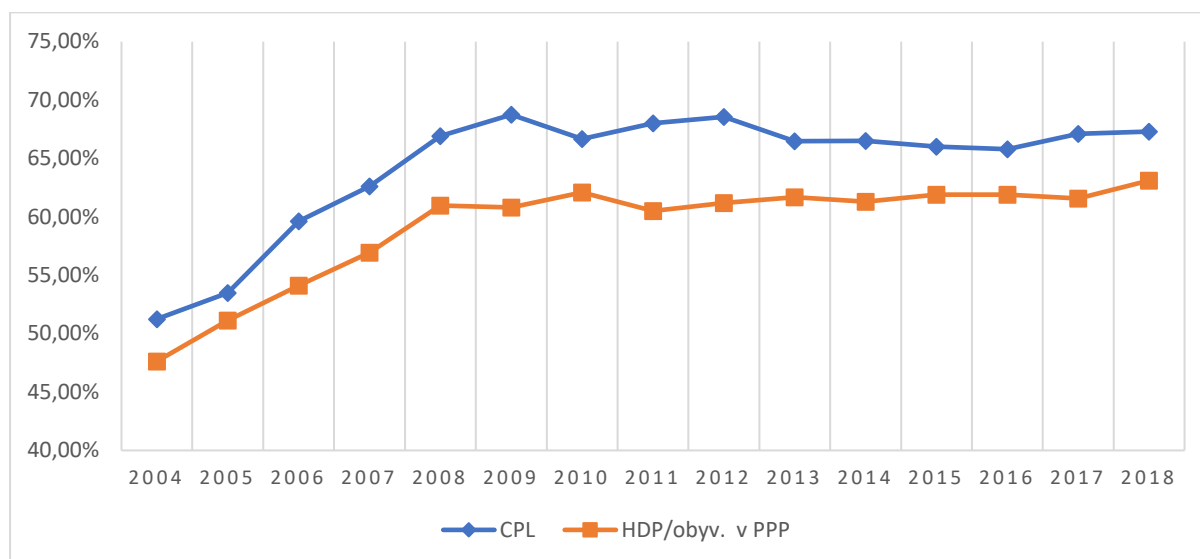
Rok	CPL CZ/DE	CZK/EUR	HICP CZ	HICP DE
2007	62,31 %	27,766	2,9	2,3
2008	69,92 %	24,946	6,3	2,8
2009	65,25 %	26,435	0,6	0,2
2010	68,78 %	25,284	1,2	1,1
2011	71,43 %	24,59	2,2	2,5
2012	70,15 %	25,149	3,5	2,2
2013	66,09 %	25,98	1,4	1,6
2014	61,69 %	27,536	0,4	0,8
2015	62,43 %	27,279	0,3	0,7
2016	63,57 %	27,034	0,6	0,4
2017	65,58 %	26,326	2,4	1,7
2018	67,88 %	25,647	2	1,9

Tabulka č. 7: Vývoj poměru CPL CZ/DE v porovnání s vývojem kurzu CZK/EUR a indexu HICP obou zemí (Eurostat, vlastní zpracování)

Bez složitějších výpočtů můžeme i v případě České republiky vidět značný vliv směnného kurzu na konvergenci CPL. Komparativní cenová hladina ČR se spolu se zhodnocováním koruny přibližovala té Německé i přes téměř identický meziroční vývoj míry inflace v obou zemích. Vyznačen červeně je efekt intervencí ČNB v letech 2014-2016 vedoucí k zastavení tohoto procesu díky udržování kurzu CZK na úrovni 27 CZK/EUR. Lze proto očekávat, že uzavření kurzového kanálu by mělo pro Českou republiku podobný dopad na vývoj cenové hladiny jako na Slovensku. Vzhledem k tomu, že CPL ČR aktuálně dosahuje pouze 67,88 % CPL Německa a 70,8 % CPL EU28, naskýtající se řešení by bylo odložit vstup ČR do eurozóny do doby, kdy kurz CZK/EUR a odpovídající cenová hladina bude na přijatelnější úrovni pro méně problematické zavedení společné měny.

2.3 Srovnání nominální a reálné konvergence v letech 2004-2018

V závěrečné podkapitole této práce srovnáme vývoj reálné konvergence (měřeno v úrovni EDL, tedy HDP/obyv. v PPP Slovenska vůči Německu) s vývojem nominální konvergence (měřeno v úrovni komparativních cenových hladin CPL Slovenska vůči Německa). Průběh obou ukazatelů zobrazuje graf č. 27.

Graf č. 27: Vývoj indexu CPL a HDP/obyv. v PPP Slovenska v relaci k Německu (Eurostat, OECD, vlastní zpracování)

Hned při prvním pohledu na graf můžeme vidět velice podobný průběh obou ukazatelů, poukazující na jejich provázanost. Oba ukazatele vykazovaly značně rostoucí tendence do roku 2009, kdy začal proces sbližování výrazně stagnovat. Zároveň můžeme vidět, že cenová úroveň byla v rámci celého sledovaného období na vyšší úrovni než úroveň ekonomická. Ukazatele CPL a HDP v PPP si byly nejbližší v roce 2005, kdy ekonomická hladina téměř dosáhla odpovídající cenové úrovně. Cenová hladina v tomto roce dosahovala 53,48 % Německa, zatímco ekonomická úroveň 51,13 %. Od tohoto roku docházelo mezi těmito ukazateli ve většině let k mírnému zvětšování rozdílu. Tento vývoj byl způsoben propadem slovenského hospodářství v důsledku ekonomické krize spolu se ztrátou kurzového kurzu a několikaletého negativního cenového vývoje. Na základě těchto dat lze tedy konstatovat, že Slovensko v posledním desetiletí vývojově zaostává za Německem jak z hlediska nominální, tak reálné konvergence, nicméně nejnovější data ukazují na možný zlom v tomto trendu a opětovné zrychlování sbližování těchto dvou ekonomik.

Závěr

Sbližování ekonomické úrovně zemí patří mezi hlavní pilíře a cíle Evropské unie. Úspěšný proces konvergence ekonomicky slabších zemí k těm nejsilnějším zlepšuje nejen životní úroveň pro danou zemi, ale také ekonomickou sílu a vyspělost celé unie. Proces snižování ekonomických rozdílů mezi zeměmi získal na prioritě s rozhodnutím o vytvoření společné měnové oblasti, do které by měla vstoupit většina členských zemí. Pro efektivní přijetí společné měny novými zeměmi a bezproblémové fungování eurozóny jako celku je potřeba, aby rozdíly v ekonomické úrovni byly co možná nejmenší. Konvergenční bariéry pro vstup do eurozóny známé jako Maastrichtská kritéria jsou často terčem kritiky jako nedostačující jak pro bezpečné fungování eurozóny, tak budoucí ekonomický vývoj nově přistupující země. Se vstupem do společné měnové oblasti jsou v České republice vedeny neustálé debaty jak na úrovni expertů a lídrů země, tak na úrovni široké veřejnosti. Tato práce se proto pokusila prozkoumat proces konvergence našich nejbližších sousedů před i po přijetí společné měny a zhodnotit tím připravenost země a zároveň dopady na budoucí ekonomický vývoj. Výsledky této práce by tak mohly napovědět, jakým směrem by se měla vydat Česká republika.

Před vstupem do Evropské unie si Slovensko procházelo složitým obdobím transformace na tržní ekonomiku. Zatímco Česká republika zvolila spíše šokovou metodu transformace, Slovensko zvolilo více gradualistickou cestu. To znamenalo, že efekty transformace na ekonomiku stále doznívaly během sledovaného období. Na druhé straně Německo nadále pocíťovalo dopady sjednocení Německé demokratické republiky a Německé spolkové republiky z roku 1990. Sjednocením byly nejvíce ovlivněny veřejné finance a trh práce, jelikož nově připojené východní Německo za západem výrazně ekonomicky zaostávalo. Proces vyrovnávání ekonomické úrovně obou částí probíhá dodnes. Společnou proměnou, která velice pozitivně ovlivnila vývoj obou zemí, bylo zavedení zásadních fiskálních a sociálních reforem v krizových obdobích. Značným rozdílem je naopak politický systém a vývoj v obou zemích. Pro Německo je typické velmi stabilní politické prostředí (vláda Angely Merkelové je u moci již od roku 2005), které umožňuje vládám dlouhodobější vizi a více času dosáhnout svých cílů. Naopak pro Slovensko je typická více volatilní politická scéna, podobně jako můžeme sledovat např. i v České republice, kdy dochází k častějšímu střídání vlád z různých rohů politického spektra, znamenající více krátkodobě zaměřené ekonomické a sociální cíle.

První kapitola praktické části se zabývala analýzou reálné konvergence Slovenska k Německu. Slovensko během sledovaného období dosáhlo úrovně 63,1 % HDP na obyvatele v PPP Německa z původních 47,6 %, vypovídající o probíhající reálné konvergenci. Nutno však podotknout, že tento proces značně zpomalil od roku 2009, kdy dosahovala úroveň HDP 60,8 %. Hlavním důvodem pro zpomalení tohoto procesu byla finanční krize v roce 2009 a pomalé oživení slovenské ekonomiky z jejích následků. Analýza dílčích částí HDP na obyvatele ukázala, že dominantním faktorem vedoucím ke konvergenci ekonomické úrovně byla produktivita práce. Oproti tomu demografická složka (podíl obyvatelstva ve věku 15-64 let na celkovém počtu obyvatel) a složka ekonomické participace (míra zaměstnanosti) měly značně nižší podíl na celkovém vývoji HDP. Z indexní analýzy dokonce bylo vidět, že produktivita práce v několika letech zaznamenala větší nárůst než samotný HDP na obyvatele. Tento trend byl nejlépe vidět mezi lety 2010 až 2016, kdy meziroční růst produktivity práce vedl ke sbližování ekonomické úrovně i přes stagnující vývoj demografické složky, a dokonce divergentní vývoj míry zaměstnanosti. Tento závěr je v přímém rozporu s často přijímanou teorií, že základním předpokladem a hlavním faktorem úspěšné reálné konvergence u ekonomicky méně vyspělých zemí je právě rostoucí ekonomická participace (tedy rostoucí míra zaměstnanosti) spolu s rostoucím podílem ekonomicky aktivního obyvatelstva. Klíčovým předpokladem reálné konvergence Slovenska k Německu ale byl růst produktivity práce. Dalším výsledkem analýzy z této kapitoly bylo zjištění, že mzdy na Slovensku nerostou dostatečně rychle v závislosti na vývoji produktivity práce. Zatímco produktivita práce měřená v HDP na odpracovanou hodinu vzrostla na Slovensku během sledovaného období z 52,2 % produktivity práce v Německu na 68,1 %, podíl výše mezd vzrostl pouze z původních 40 % na 50,9 %. Tempo růstu mezd by u ekonomiky jako je Slovensko mělo být řádově vyšší než v Německu, ale není tomu tak. Tato situace je typická pro všechny země bývalého východního bloku, nicméně její řešení je velmi problematické.

Následující kapitola zkoumala vývoj nominální konvergence s hlavním zaměřením na vývoj komparativní cenové hladiny (CPL). V prvním kroku bylo potvrzeno, že ke sbližování cenových hladin dochází: poměr CPL Slovenska k Německu vzrostl z 51,2 % v roce 2004 na 67,3 % v roce 2018. Podobně jako v případě reálné konvergence ale ke sbližování hladin docházelo hlavně do roku 2009, kdy poměr CPL dosáhl úrovně 68,8 %. Během následujícího desetiletí proces nominální konvergence výrazně zpomalil, v některých letech dokonce docházelo k divergenci a v roce 2018 se tak CPL nacházel pouze na 67,3 %. Následující analýza ukázala, že důvodem téměř úplné stagnace sbližování cenových hladin bylo uzavření

kurzového kanálu při vstupu Slovenska do eurozóny. Vývoj v letech 2004-2009 odhalil, že příspěvek kurzu k celkové změně CPL hrál zásadní roli a byl tak dominantním faktorem nominální konvergence. Kurzový vývoj během těchto let přispíval k cenovému sbližování v průměru z více než tří čtvrtin. Inflační diferenciál nebyl po uzavření kurzového kanálu schopen tuto ztrátu nahradit, navíc v těchto letech docházelo v rámci celé eurozóny k dezinflačním tendencím, což situaci značně komplikovalo. Toto zjištění je velice relevantní pro argumenty ohledně vstupu České republiky do eurozóny, protože cenová hladina České republiky momentálně nedosahuje ani 70 % hladiny německé a kurzové příspěvky podobně jako v případě Slovenska hrají klíčovou roli v jejím sbližování. Případná ztráta příspěvků nominálního kurzu k jejímu vývoji by mohla znamenat, že jakékoliv aspirace k vyrovnání cenových hladin by mohly být i v dlouhodobém hledisku naprosto nerealistické.

Hlavním cílem této diplomové práce bylo zhodnocení procesu konvergence slovenské ekonomiky k německé od roku 2004. Při pohledu na celé sledované období může být vyřčen závěr, že konvergence probíhala na všech sledovaných frontách. Při bližším pohledu jsme ale viděli několik problémových oblastí jak u konvergence nominální, tak reálné, a to hlavně v posledních deseti letech. V rámci tohoto cíle byla stanovena hlavní hypotéza, že vstup do eurozóny znamenal pro Slovensko zpomalení nominální konvergence, a to hlavně díky zpomalení růstu cenové hladiny. Tato hypotéza byla potvrzena na základě analýzy vývoje a rozkladu indexu CPL, který vykázal téměř nulový růst od ztráty kurzového kanálu díky vstupu Slovenska do eurozóny. Dílčím cílem této práce bylo pokusit se zajistit přínos pro hospodářskou politiku České republiky ohledně přijetí společné měny. Výsledky zkoumání ukazují, že vzhledem k nedostačující dosavadní úrovni České republiky v porovnání s Německem a zbytkem eurozóny by mohl předčasný přechod na euro zastavit proces jak nominální, tak reálné konvergence. Doporučením by tak mohla být příprava na přijetí společné měny až od určitého bodu, kdy se česká měna zhodnotí na dostatečnou úroveň a česká cenová hladina bude blíže německé cenové hladině.

Použitá literatura

- ABRHÁM, Josef a VOŠTA, Milan. Ekonomický růst a konvergence rozšířené Evropské unie. Acta Oeconomica Pragensia. 2011/5.
- CIHELKOVÁ, Eva, Alois HOLUB a Jaroslav JAKŠ. USA – Japonsko – SRN. 2. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, nakladatelství Oeconomica, 2003. ISBN 802450594
- ČAK [Česká advokátní komora]. Smlouva o fungování Evropské unie (ve znění Lisabonské smlouvy). [online]. 2008. [cit. 2019-06-28]. Dostupné z: <https://www.cak.cz/assets/smlouva-o-fungovani-eu.pdf>
- ČSÚ [Český statistický úřad]. Harmonizovaný index spotřebitelských cen. [online]. [cit. 2019-06-28]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20560021/012023-1403j01.pdf/a081a5b5-0e42-484d-bd81-02d0154e0150?version=1.0>
- DĚDEK, Oldřich. Maastrichtská kritéria. Ministerstvo financí Česká republika. [online]. 2013. [cit. 2019-06-28]. Dostupné z: <https://www.zavedenieura.cz/cs/euro/eurozona/maastrichtska-kriteria>
- DEUTSCHE WELLE. Germany's inflation rate hits record low [online]. 2009. [cit. 2019-07-02]. Dostupné z: <http://www.dw.de/germanys-inflation-rate-hits-record-low/a-5069352>
- Ekonomika Slovenska na začiatku transformačného procesu. Bratislava: Ústav ekonomickej teórie SAV, 1992. ISBN 80-7144-005-1.
- EUROSTAT. Purchasing power parities (PPPs), price level indices and real expenditures for ESA 2010 aggregates [online]. 2019 [cit. 2019-09-10]. Dostupné z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=prc_ppp_ind&lang=en
- EUROSTAT. Online database. [online] 2019 [cit. 2019-09-10]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
- EUROSTAT. Labour productivity and unit labour costs - Eurostat [online] 2019 [cit. 2019-09-10]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/product?code=nama_10_lp_ulc
- FASSMANN, Martin a Růžena VINTROVÁ. Sociální a ekonomické souvislosti integrace České republiky do Evropské unie: (ekonomická konvergence, konkurenceschopnost a sociální soudržnost). Praha: Rada vlády ČR pro sociální a ekonomickou strategii, 2002. ISBN 80-238-8699-1.
- GOECKE, Henry a Michael HÜTHER, 2016. Regional Convergence in Europe. Intereconomics. roč. 51, č. 3
- GOTZ, Marta. Germany's economy: 20 years after Berlin wall fall. Transformations in Business and Economics. 9. 18-35.2010. [online]. [cit. 2019-07-01]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/287254324_Germany's_economy_20_years_after_Berlin_wall_fall
- KADEŘÁBKOVÁ, Anna a kol. Proces konvergence v nových členských zemích střední Evropy (EU-5). Výzkumná studie Ministerstva financí České republiky. [online]. 2007/5. [cit. 2019-06-28]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/assets/en/media/Process-of-Convergence-in-the-New-EU-Central-European-Countries-EU-5.pdf>

MARKET LINE CASE STUDY. Germany: United country, divided economy? [online]. 2014. [cit. 2019-07-02]. Dostupné z: http://store.marketline.com/Product/germany_unified_country_divided_economy?productid=ML00017-001

MIHALIK, Jozef. Medzinárodná komparácia sociálno-ekonomického rozvoja a konvergencia SR s EÚ: znovuoživenie ekonomiky v recesii. [1. vyd.]. Bratislava: IRIS, 2003. ISBN 80-89018-52-1.

MIKLOŠ, Ivan. Rovná daň na Slovensku, funguje to! In La Flat Tax: La révolution fiscale [online]. [cit. 2019-07-01]. Dostupné z: http://www.ivanmiklos.sk/media/Rovn_da_na_Slovensku_funguje_to_1.pdf.

MIKLOŠ, Ivan. Kniha reforiem [online]. 2005. [cit. 2019-07-01]. Dostupné z: http://www.ivanmiklos.sk/media/KNIHA_REFORIE.pdf.

MORVAY, Karol. Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2009. Bratislava: Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied, 2010. ISBN 978-80-7144-177-9.

MORVAY, Karol. Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2014 a výhľad do roku 2016. [1. vyd.]. Bratislava: Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied, 2015. ISBN 978-80-7144-241-7.

MORVAY, Karol. Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2016 a výhľad do roku 2018. Bratislava: Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied, 2017. ISBN 978-80-224-1601-6.

MPSV [Ministerstvo práce a sociálných věcí ČR]. Reforma politiky zaměstnanosti v Německu. 2007. [online]. [cit. 2019-08-01]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/4148>

NACHTIGAL, Vladimír a Vladimír TOMŠÍK. Konvergence zemí střední a východní Evropy k Evropské unii. Praha: Linde, 2002. Vysokoškolská učebnice (Linde). ISBN 80-7201-361-0.

NEVIMA, Jan a Lukáš MELECKÝ. Analýza beta-konvergence regionů zemí visegrádské čtyřky prostřednictvím nelineárního regresního modelu. [online]. [cit. 2019-06-27]. Dostupné z: <https://aak.slu.cz/pdfs/aak/2011/03/05.pdf>

OECD. OECD Economic Surveys: Germany 1989. OECD Publishing. [online] Paris. [cit. 2019-07-02] Dostupné z: https://doi.org/10.1787/eco_surveys-deu-1989-en.

OECD. OECD Economic Surveys: Germany [1991/1992]. OECD Publishing. Paris. ISBN 9264137440

OECD. OECD.stat [online databáze]. [Paris]: OECD [cit. 2019-08-10]. Dostupné z: <https://stats.oecd.org/>

OKÁLI, Ivan a kol. Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2005. Bratislava: Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied, 2006.

OKÁLI, Ivan, Karol FRANK, Herta GABRIELOVÁ, Ľudmila KORMANOVÁ, Karol MORVAY a Richard OUTRATA. Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2004: (Štúdiá bola vypracovaná na požiadanie Európskej hospodárskej komisie OSN). Ekonomický časopis. Bratislava: Slovak Academic Press, 2005, 53(5), 451-498. ISSN 0013-3035.

PETRANSKÁ ROLKOVÁ, Natália. Desaťročie Slovenskej republiky: (venované jubileu štátnej samostatnosti). Martin: Matica slovenská, 2004. ISBN 80-7090-763-0.

ROJÍČEK, Marek, Vojtěch SPĚVÁČEK, Jan VEJMĚLEK, Eva ZAMRAZILOVÁ a Václav ŽDÁREK. Makroekonomická analýza: teorie a praxe. Praha: Grada Publishing. 2016. Expert (Grada). ISBN 802475858x.

SIEBERT, Horst. The world economy. 2nd ed. New York: Routledge, 2002. ISBN 0415271843.

SIRŮČEK, Pavel. Hospodářské dějiny a ekonomické teorie: (vývoj - současnost - výhledy). Praha: Melandrium, 2007. ISBN 978-80-86175-03-4.

SPÁČILOVÁ, Klára. Ekonomické sjednocení východního a západního Německa? *DEMOKRATICKÝ STŘED*:

Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě [online]. 2013. ISSN 1805-6202. [cit. 2019-07-02]

Dostupné z: <http://demokratickystred.cz/wp-content/uploads/2013/06/DStred3.pdf>

SPĚVÁČEK, Vojtěch, Milan ŽÁK a Anna KADEŘÁBKOVÁ, ed. Růst, stabilita a konkurenceschopnost: aktuální problémy české ekonomiky na cestě do EU. Praha: Linde, 2003, ISBN 80-861-3135-1.

SPĚVÁČEK, Vojtěch. Parita kupní síly - nástroj mezinárodních srovnání. *POLITICKÁ EKONOMIE*. Praha, 51(1). ISSN 2336-8225

TAKÁČ, Daniel. 2. důchodový pilíř: Zkušenosti ze Slovenska. Investujeme.cz. 2009. [online]. [cit. 2019-07-01]. Dostupné z: <https://www.investujeme.cz/clanky/2-duchodovy-pilir-zkusenosti-ze-slovenska/>

TEREM, Peter, Martina BOLEČEKOVÁ, Peter ČAJKA, et al. Strategické zameranie zahraničnej a bezpečnostnej politiky SR ako členského štátu EÚ a NATO. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2017. ISBN 978-80-557-1371-7.

The Big Mac index. The Economist [online]. 2019. [cit. 2019-06-28]. Dostupné z: <http://www.economist.com>

TOMŠÍK, Vladimír. Makroekonomický vývoj Slovenska. Další tygr? [online.] Newton Holding. [cit. 2019-06-28]. Dostupný z: <http://www.newton.cz/redsyst/docs/analyzy/makroanalyzy/e14a24dd1b8b28e3982a26f113170e57.pdf>

Úrad vlády Slovenskej republiky. Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky 2002. [online]. [cit. 2019-07-01]. Dostupné z: https://www.vlada.gov.sk//data/files/980_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky--od-16-10-2002-do-04-07-2006-.pdf

VINTROVÁ, Růžena. Reálná a nominální konvergence v zemích středoevropské pětky. Politická ekonomie [online]. 2007, [2]. [cit. 2019-06-28]. Dostupné z: <https://www.vse.cz/polek/597>

ŽĎÁREK, Václav. Empirická analýza průběhu cenové konvergence ČR a nových členských zemí EU k Eurozóně. Politická ekonomie [online]. 2011, (4), [cit. 2019-06-27]. Dostupné z: <https://www.vse.cz/polek/download.php?jnl=polek&pdf=799.pdf>

ŽĎÁREK, Václav. Konvergence nových členských zemí EU a aktuální problémy. Politická ekonomie [online]. 2011, (4), [cit. 2019-06-27]. Dostupné z: https://www.cesvsem.cz/data/data/ces-soubory/konference-seminare/gf_Brno0906_VZ.pdf

Seznam grafů

Graf 1: Vztah HDP/obyv., CPL a náhrady zaměstnancům pro vybrané země. EU-25 = 100 rok 2018 (Eurostat, vlastní zpracování)	19
Graf 2: Vývoj HDP Slovenska (OECD, vlastní zpracování)	22
Graf 3: Vývoj míry inflace Slovenska (OECD, vlastní zpracování).....	24
Graf 4: Vývoj míry nezaměstnanosti Slovenska (OECD, vlastní zpracování).....	24
Graf 5: Růst HDP Německa (OECD, vlastní zpracování).....	30
Graf 6: Vývoj míry inflace Německa (OECD, vlastní zpracování).....	32
Graf 7: Vývoj míry nezaměstnanosti Německa (OECD, vlastní zpracování).....	33
Graf 8: Vývoj HDP/obyv. v PPP v letech 2004-2018 (OECD, vlastní zpracování).....	36
Graf 9: Podíl HDP/obyv v PPP na Slovensku na HDP/obyv v PPP Německa (OECD, vlastní zpracování).....	38
Graf 10: Meziroční změna v HDP/obyvatele v PPP v Německu a na Slovensku (OECD, vlastní zpracování).....	39
Graf 11: Vývoj míry nezaměstnanosti Německa a Slovenska (OECD, vlastní zpracování).....	40
Graf 12: Vývoj dlouhodobé a mladistvé míry nezaměstnanosti Německa a Slovenska (OECD, vlastní zpracování).....	41
Graf 13: Podíl obyvatel v produktivním věku na celkové populaci (v %, Eurostat, vlastní zpracování).....	42
Graf 14: Vývoj míry zaměstnanosti (EUROSTAT, vlastní zpracování).....	43
Graf 15: Vývoj produktivity práce v HDP na odpracovanou hodinu v USD PPP (OECD, vlastní zpracování).....	44
Graf 16: Podíl HDP na odpracovanou hodinu na Slovensku na německém HDP na odpracovanou hodinu v PPP (OECD, vlastní zpracování).....	45
Graf 17: Vývoj výše průměrné mzdy v USD přepočtených na PPP (OECD, vlastní zpracování).....	47
Graf 18: Podíl výše průměrných mezd na Slovensku oproti Německu (OECD, vlastní zpracování).....	47
Graf 19: Srovnání meziročního tempa růstu mezd a produktivity práce pro Německo (OECD, vlastní zpracování).....	48
Graf 20: Srovnání meziročního tempa růstu mezd a produktivity práce pro Slovensko (OECD, vlastní zpracování).....	49

Graf 21: Podíl výše průměrných mezd na Slovensku oproti České republice (OECD, vlastní zpracování).....	50
Graf 22: Vývoj sledovaných ukazatelů konvergence, bazické indexy (OECD, vlastní zpracování).....	54
Graf 23: Vývoj HICP, 2015 = 100 (Eurostat, vlastní zpracování).....	58
Graf 24: Příspěvky konvergence cenových hladin Slovenska k Německu (Eurostat, vlastní výpočty, vlastní zpracování).....	60
Graf 25: Hypotetický vývoj poměru CPL SK/DE za předpokladu fungování kurzového kanálu (Eurostat, vlastní výpočty, vlastní zpracování).....	62
Graf 26: Vývoj dlouhodobých úrokových měr dle kritéria EMU v Německu a na Slovensku (Eurostat, vlastní zpracování).....	64
Graf 27: Vývoj indexu CPL a HDP/obyv. v PPP Slovenska v relaci k Německu (Eurostat, OECD, vlastní zpracování).....	66

Seznam tabulek

Tabulka 1: Vývoj faktorů ovlivňující růst HDP per capita v PPP Slovenska (OECD, Eurostat, vlastní výpočty).....	52
Tabulka 2: Vývoj faktorů ovlivňující růst HDP per capita v PPP Německa (OECD, Eurostat, vlastní výpočty).....	52
Tabulka 3: Příspěvky jednotlivých komponent EDL k reálné apreciaci Slovenska k Německu (OECD, Eurostat, vlastní výpočty).....	53
Tabulka 4: Indexní analýza faktorů reálné konvergence (OECD, vlastní výpočty).....	54
Tabulka 5: Roční změna HICP (v %) (Eurostat, vlastní zpracování).....	57
Tabulka 6: Příspěvky měnového kurzu a inflačního diferenciálu (Eurostat, vlastní zpracování).....	59
Tabulka 7: Vývoj poměru CPL CZ/DE v porovnání s vývojem kurzu CZK/EUR a indexu HICP obou zemí (Eurostat, vlastní zpracování).....	65